

STUDIJA TURISTIČKOG NOSIVOGR KAPACITETA GRADA MAKARSKE

Zagreb, listopad 2023.

Projekt:	Studija turističkog nosivog kapaciteta Grada Makarske
Naručitelj:	Grad Makarska
Izvršitelj:	Institut za turizam, Zagreb
Voditelji projekta:	dr.sc. Neven Ivandić prof.dr.sc. Josip Mikulić
Autori:	dr. sc. Neven Ivandić prof.dr.sc. Josip Mikulić dr. sc. Ivan Sever mr. sc. Neda Telišman-Košuta Sanja Turk, dipl. ing. arh.
Dokument:	Studija turističkog nosivog kapaciteta Grada Makarske – Konačna inačica
Mjesto i datum:	Zagreb, listopad 2023. godine

Sadržaj

1. Uvod	5
2. Metodološki okvir projekta	7
2.1. Evolucija koncepta turističkog nosivog kapaciteta	7
2.2. Projektne faze	8
2.3. Specifična primarna istraživanja	9
2.4. Analiza percepcije učinaka turizma s obzirom na rizik po dobrobit lokalnog stanovništva	10
Faza 1 Institucionalni okvir i analiza utjecaja turizma.....	13
3. Institucionalni okvir upravljanja turizmom i pregled strateških smjernica razvoja turizma.....	14
3.1. Institucionalni okvir upravljanja turizmom u Gradu Makarska.....	14
3.2. Strateški okvir razvoja turizma u Gradu Makarska	15
3.3. Stavovi stanovnika o razvojnim usmjerenjima Grada Makarske	17
3.4. Sažetak i ocjena stanja	19
4. Smještajni kapaciteti i turistička potražnja	20
4.1. Komercijalni smještajni kapaciteti	20
4.2. Nekomercijalni smještajni kapaciteti.....	23
4.3. Ukupni smještajni kapaciteti Grada Makarske	28
4.4. Kapaciteti nautičkog turizma i linijski obalni prijevoz.....	29
4.5. Jednodnevni posjetitelji	30
4.6. Procjena ukupnog broja posjetitelja Grada Makarske u vršnim danima turističke sezone 2022. godine	31
4.7. Stavovi stanovnika o ponudi smještaja i turizmu	31
4.8. Stavovi turista o ponudi smještaja.....	32
4.9. Sažetak i ocjena pritisaka turizma.....	32
5. Resursno-atraksijska osnova i okoliš.....	35
5.1. Turistička resursno-atraksijska osnova	35
5.2. Kakvoća mora za kupanje	39
5.3. Razina buke i svjetlosno zagađenje.....	41
5.4. Kvaliteta zraka	42
5.5. Sažetak i ocjena pritisaka turizma.....	42
6. Prostor.....	45
6.1. Polazište	45
6.2. Prikaz površina i izgrađenost planiranih građevinskih područja.....	45
6.3. Građevinska područja naselja i kapaciteti ugostiteljsko-turističke namjene u naseljima	46
6.4. Građevinska područja ugostiteljsko-turističke namjene izvan naselja	48
6.5. Potencijal povećanja građevinskih područja	49
6.6. Maksimalni potencijal građevinskih područja naselja za dodatnu izgradnju	50
6.7. Obalna linija i kupališni prostori.....	54
6.8. Planirani kapaciteti u nautičkom turizmu: Nautički vezovi, privezišta i sidrišta u funkciji ugostiteljsko-turističkih zona, izletničkog turizma i rekreacije	55
6.9. Stavovi stanovnika Grada Makarske	56
6.10. Stavovi turista	56
6.11. Sažetak i ocjena pritisaka turizma.....	56

7. Komunalna infrastruktura	60
7.1. Kvaliteta i raspoloživost vode za piće	60
7.2. Odvodnja.....	63
7.3. Opskrba električnom energijom	64
7.4. Zbrinjavanje otpada	64
7.5. Sažetak i ocjena pritiska turizma.....	66
8. Prometna infrastruktura i sigurnost	69
8.1. Prometna infrastruktura	69
8.2. Sigurnost	71
8.3. Sažetak i ocjena pritiska turizma.....	73
9. Stanovništvo, zaposlenost, gospodarska struktura i kvaliteta života	75
9.1. Stanovništvo.....	75
9.2. Zaposlenost.....	76
9.3. Gospodarstvo i važnost turizma.....	77
9.4. Uključenost lokalnog stanovništva u turističku djelatnost	79
9.5. Percepcija kvalitete života lokalnog stanovništva	79
9.6. Sažetak i ocjena pritiska turizma.....	81
Faza 2 Analiza scenarija	83
10. Scenariji.....	84
Faza 3 Akcijski plan – Prioritetne mjere osiguranja nosivog turističkog kapaciteta grada Makarske ..	95
11. Akcijski plan.....	96

1. Uvod

Tijekom 2023. godine u svijetu i, specifično, u Europi nastavlja se snažan oporavak turističke aktivnosti nakon krize izazvane globalnom pandemijom korona virusa. Usprkos rastuće inflacije, očekuje se da će u 2023. broj međunarodnih dolazaka u Europu dostići razinu od 95% volumena registriranog u pred-pandemijskoj 2019. godini, odnosno da će u destinacijama Južne Europe-Mediterrana doći do potpunog oporavka ili čak novih rekorda.¹ Time se nastavlja kontinuirani rast turizma u proteklih 30-tak godina što ga čini jednim od najpropulzivnijih i najatraktivnijih gospodarskih sektora današnjice.²

Istovremeno se ponovno aktualiziraju negativni utjecaji prekomjernog turizma, vidljivi prije svega u degradaciji prostora, prirodnog okoliša i kulturnih znamenitosti, ali i u rastućoj iritaciji turizmom, odnosno turističkim iskustvom, među lokalnim stanovništvom i samim turistima. Interes za kontrolom utjecaja turizma raste paralelno s rastom interesa modernih društava za pitanja očuvanja okoliša, kvalitete života i uravnoteženog, održivog razvoja. Posebno je to relevantno na Mediteranu kao turistički najviše opterećenoj regiji svijeta³, od kuda i dolaze najnoviji primjeri pokušaja ograničavanja neželjenih utjecaja turizma, primjerice odluka Venecije da od 2024. primjenjuje sustav rezervacija i naplate ulaza u grad za jednodnevne posjetitelje, ograničavanje maksimalnog dnevnog broja kupaca na plažama Sardinije kroz sustav rezervacije i/ili naplate plažnog mjesta ili portugalski zakon kojim se *de facto* blokira otvaranje novih smještajnih kapaciteta s manje od deset soba do 2030. te se predviđaju strože mjere poslovanja nakon toga.⁴

Orijentiran na turizam, Grad Makarska u proteklih 20-tak godina gotovo je utrostručio broj turističkih noćenja u tom razdoblju.⁵ Posljedičan stalan rast pritiska na sve gradske sustave te na životne uvjete lokalne zajednice potaknuo je Grad na izradu *Studije turističkog nosivog kapaciteta Grada Makarske* kako bi se time osigurala što kvalitetnija platforma za informirano upravljanje uravnoteženijim, odnosno održivim razvojem turizma u budućnosti. Ovime se Grad Makarska nadovezuje na dokument *Studija prihvatnih kapaciteta turizma na području Splitsko-dalmatinske županije* u kojem je Makarska promatrana kao dio jednog od sedam županijskih klastera.⁶

Studija prihvatnih kapaciteta turizma na području Splitsko-dalmatinske županije utvrdila je da ključna ograničenja i uska grla daljnjeg turističkog rasta Makarske rivijere proizlaze iz ograničenog plažnog prostora te nedovoljne izgrađenosti komunalne i prometne infrastruktura, ali i da postoji raspoloživost prostornih kapaciteta za daljnji rast kapaciteta.

Imajući u vidu da županijska studija, uz ograničenu dostupnost informacija, nije sagledavala specifičnosti pojedinih jedinica lokalne samouprave, kao i da je na području Makarske posljednjih pet godina zabilježen intenzivan rast i nove izgradnje i turističke aktivnosti, Grad je pokrenuo izradu ovog dokumenta kako bi omogućio dodatno objektiviziranje ključnih razvojnih odrednica turističke aktivnosti, ali i dobio važnu sastavnicu održivog upravljanja.

---

¹ European Travel Commission (2023), <https://etc-corporate.org/news/europes-tourism-rebound-continues-into-2023-driven-by-strong-travel-enthusiasm/>

² UNWTO (2020), *International Tourism Highlights 2020*, Madrid.

³ Ibid.

⁴ (1) <https://www.euronews.com/travel/2023/09/08/venice-sets-date-for-introduction-of-ticketing-and-entry-fees-heres-what-you-need-to-know>; (2) <https://edition.cnn.com/travel/article/italian-beaches-daily-cap-on-visitors-summer/index.html>; (3) <https://edition.cnn.com/travel/article/portugal-housing-law-hostels/index.html>

⁵ <https://www.dalmatia.hr/wp-content/uploads/2021/02/Analiza2001.pdf>

⁶ Klarić, Z. et.al. (2018), *Studija prihvatnih kapaciteta turizma na području Splitsko-dalmatinske županije*, Institut za turizam: Zagreb

Uz proširenu analitičku osnovicu i povećanu razinu raspoloživih podataka, *Studija turističkog nosivog kapaciteta Grada Makarske* obuhvaća, nakon opisa metodološkog okvira projekta (Poglavlje 2), prikaz tri projektne faze koje uključuju analitički blok utjecaja turizma na lokalnu zajednicu (Faza 1), zatim sintetički blok utvrđivanja granica prihvatljive promjene pod utjecajem turizma (Faza 2) i Akcijski plan prioriteta mjera osiguranja održivog razvoja turizma (Faza 3).

U sklopu izrade *Studije* provedeno je primarno istraživanje 'Stavovi lokalnog stanovništva o turizmu'.

2. Metodološki okvir projekta

2.1. Evolucija koncepta turističkog nosivog kapaciteta

Koncept turističkog nosivog kapaciteta počinje se primjenjivati od sredine prošlog stoljeća kada se težilo procjeni fizičke granice dozvoljenog broja posjetitelja na nekom području. Koncept se od tada promijenjeno i danas ga se razumijeva kao informiranu, ali subjektivnu procjenu 'granice prihvatljive promjene' pod utjecajem turizma koju različiti dionici u zajednici, lokalno stanovništvo i turisti mogu prihvatiti i koja, kao signalni mehanizam, uspostavlja platformu za pravodobno djelovanje usmjereno na osiguranje dugoročno održivog razvoja destinacije. Dakle, turistički nosivi kapacitet valja shvaćati kao upravljački koncept koji zahtjeva kontinuirano praćenje i propitivanje ravnoteže između dugoročnog očuvanja prirodne, kulturne i društvene baštine destinacije te pritisaka tržišta kojima je izložena. Promjena shvaćanja turističkog nosivog kapaciteta rezultirala je usmjeravanjem fokusa nositelja destinacijske turističke politike na održavanje/postizanje željene/prihvatljive razine ekonomskih, okolišnih, društvenih i prostornih obilježja destinacije koja moraju odražavati individualne preferencije svih (skupina) dionika turističkog i ukupnog razvoja destinacije.⁷

Koncept 'granice prihvatljive promjene' (prijevod engleskog originala: *Limits of Acceptable Change* [LAC]), koji se u ovom dokumentu koristi kao metodološki okvir procjene turističkog nosivog kapaciteta Grada Makarske, razvijen je tijekom prve polovice 1980-tih godina za upravljanje posjetiteljima u zaštićenom prirodnom području Bob Marshall Wildreness u SAD-u, a danas ga za upravljanje posjetiteljima i evaluaciju razvojnih projekata koristi i UNESCO.⁸ Pristup se, uz prilagođavanje za destinacijsku razinu procjene turističke nosivosti, zasniva na sljedećem metodološkom okviru:

Polazište:

- 1) bilo koja razina ljudskog korištenja/turizma uzrokovat će neku razinu promjena u destinaciji;
- 2) priroda i intenzitet promjena s vremenom će postati neprihvatljiva barem nekim članovima lokalne zajednice;
- 3) upravljanje je potrebno kako bi se razina promjene zadržala u okvirima prihvatljivoga, s obzirom da promjene nije moguće izbjeći ili eliminirati.

Obuhvat:

- 1) sagledava utjecaj turizma na destinaciju;
- 2) usuglašava razinu promjene koja je prihvatljiva/koja će se tolerirati i kakvo je stanje poželjno nakon što su se promjene desile;
- 3) prati utjecaj turizma kroz redoviti monitoring te poduzimanje aktivnosti ukoliko se razina promjene poveća iznad 'prihvatljive promjene'.

---

⁷ Prema Coccossis, H. (2004). Sustainable Tourism and Carrying Capacity: A New Context. U: Coccossis, H., Mexa, A. (ur.). *The Challenge of Tourism Carrying Capacity Assessment*, Aldershot: Ashgate, 3-14.

⁸ (1) Stankey, G. H. et. al. (1984). Limits of Acceptable Change: A New Framework for Managing the Bob Marshall Wilderness Complex. *Western Wildlands*, 10(3): 33-37. (2) Pedersen, A. (2002). Carrying Capacity and Related Planning Issues. U *Managing Tourism at World Heritage Sites: A Practical Manual for World Heritage Site Managers*, UNESCO World Heritage Center, Paris, 55-62;

Polazeći od postavljenih dugoročnih ciljeva razvoja odnosno stavova ključnih dionika turističkog razvoja o obilježjima destinacijskog turizma, pristup procjeni granica prihvatljivih promjena temelji se na sljedećim koracima:

1) Odabrati pokazatelje promjene/utjecaja

Pokazatelji promjene/utjecaja odražavaju stavove dionika o očekivanom/željenom razvoju destinacije, a trebaju omogućiti praćenje promjena ekonomskog, prostornog, ekološkog i društvenog stanja destinacije. Osim definiranja pokazatelja, važan element ovog koraka je i izračun indikatora u aktualnim destinacijskim uvjetima. Poželjno je da indikatori budu lako mjerljivi, relevantni, da omogućavaju praćenje promjena neke pojave te pouzdani.

2) Postaviti mjerljive/kvantificirane standarde

Standardi pojedinih pokazatelja predstavljaju mjeru/granicu utjecaja turizma unutar prihvatljive promjene iz perspektive vizije/ciljeva destinacijskih dionika turističkog razvoja. U tom smislu, standardi nužno odražavaju specifičnosti destinacije odnosno lokaliteta i pojave, a moguće ih je dodatno definirati i za neke najosjetljivije segmente destinacijske ponude koji su posebno izloženi turističkom pritisku. Definirani standardi omogućavaju praćenje jaza između početnog i prihvatljivog/željenog stanja kako iz perspektive učinka poduzetih korektivnih aktivnosti tako i potrebe provođenja (dodatnih) korektivnih aktivnosti.

3) Definirati i poduzeti mjere i aktivnosti destinacijske turističke politike usmjerene na operacionalizaciju standarda te praćenje njihove učinkovitosti.

2.2. Projektne faze

Izrada dokumenta *Studija turističkog nosivog kapaciteta Grada Makarske* realizirana je u slijedu od tri među-povezane faze sukladno postavljenom prilagođenom metodološkom okviru procjene 'granica prihvatljive promjene':

Faza 1. Strateški okvir i analiza utjecaja turizma

Polazeći od strateškog okvira razvoja turizma Grada Makarske, analiza je usmjerena na prepoznavanje mogućih utjecaja turizma na dugoročnu održivost Grada, a specifično se iz perspektive mjerljivih obilježja pojedinih analiziranih segmenata destinacijske turističke ponude, ali i perspektive stanovnika Grada Makarske te turista sagledavaju obilježja resursno atrakcijske osnove, smještajnih kapaciteta i turističke potražnje, prostora, okoliša, komunalne i prometne infrastrukture, sigurnosti, kretanja broja stanovnika i zaposlenosti te kvalitete života lokalnog stanovništva.

Analiza je utemeljena na raspoloživim sekundarnim izvorima podataka iz sfere izvora službene statistike, ali i izvora koje su osigurali ključni dionici kreiranja sveukupne turističke ponude na području Grada Makarske. Analiza je upotpunjena i podacima dobivenim iz specifičnih primarnih istraživanja stavova lokalne zajednice i turista o ključnim odrednicama turističke ponude Grada (Vidjeti: Poglavlje 2.3.)

Za analizirana područja definiraju se pokazatelji promjene/utjecaja turizma te utvrđuju njihove vrijednosti u postojećim uvjetima. U cilju utvrđivanja kritičnih utjecaja turizma na destinaciju (tzv. 'uska grla', 'ograničenja'), u ovom dijelu uspostavlja se sustav ekspertnih standarda koji odražavaju minimalne zakonske, tehničke ili tržišne uvjete za mjerljiva

obilježja analiziranih segmenata destinacijske ponude. Standardi se uspostavljaju i za obilježja koja su ocijenjena iz perspektive stanovnika Grada te turista.

Faza 2. Analiza scenarija

Simulirajući kretanje turističke nosivosti kapaciteta Grada Makarske, metoda scenarija sagledavaju se potencijalne promjena turističke nosivosti u budućnosti. Analiza uspostavlja okvir proaktivnog djelovanja u funkciji ostvarivanja poželjnih rezultata odnosno korekciji čimbenika koji mogu generirati neželjene posljedice.

Faza 3. Akcijski plan – Prioritetne mjere osiguranja nosivog turističkog kapaciteta Grada Makarske

utvrđena kritična područja turističke nosivosti te razrađeni scenariju temelj je za razradu mjera i aktivnosti ublažavanja raskoraka između postojećeg stanja i poželjnih/prihvatljivih promjena odabranih pokazatelja, s posebnim naglaskom i na uspostavljanje sustava cjelovitog praćenja utjecaja turizma na Grad Makarsku.

2.3. Specifična primarna istraživanja

Za potrebe izrade *Studije turističkog nosivog kapaciteta Grada Makarske* provedeno je istraživanje 'Stavovi lokalnog stanovništva o turizmu':

Istraživanje: Stavovi lokalnog stanovništva o turizmu	
Ciljevi i sadržaj	<ul style="list-style-type: none"> • Utvrditi razinu ekonomske ovisnosti stanovnika Grada Makarske o turizmu • Ispitati razinu zadovoljstva kvalitetom života u destinaciji • Ustanoviti percepciju učinaka turizma na lokalnu zajednicu • Istražiti preferencije stanovnika za daljnji razvoj turizma
Populacija	Stanovnici Grada Makarska, 18+ godina
Uzorak	<ul style="list-style-type: none"> • Slučajni, reprezentativni uzorak, 375 ispitanika • Dizajnom uzorka osigurani su indikativni rezultati prema demografskim varijablama i prema ovisnosti o privređivanju od turizma
Prikupljanje podataka	<ul style="list-style-type: none"> • CATI metoda, odnosno usmeno telefonsko anketiranje ispitanika od strane anketara uz pomoć računala
Anketni upitnik	Ukupno 22 pitanja zatvorenog tipa s ponuđenim odgovorima, pri čemu su ispitanici imali mogućnost biranja samo jednog ponuđenog odgovora ili ocjene (potonje na ordinalnoj ljestvici)
Vrijeme provođenja	24. veljače do 08. ožujka 2023. godine
Provoditelji	<ul style="list-style-type: none"> • Promocija plus d.o.o. (anketiranje, obrada podataka) • Institut za turizam (dizajn upitnika, logička kontrola, analiza rezultata)
Analiza	<ul style="list-style-type: none"> • Deskriptivna statistika (Promocija plus d.o.o.) • Višestruka linearna regresija (Institut za turizam)

Za potrebe *Studije* nadalje su korišteni nalazi istraživanja 'Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – TOMAS 2019' (obrada prema klasterima SDŽ)⁹:

Istraživanje: Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj-TOMAS 2019 (rezultati za Makarsku rivijeru)	
Ciljevi i sadržaj	<ul style="list-style-type: none"> • Utvrditi obilježja i potrošnju turista na Makarskoj rivijeri tijekom ljeta • Ispitati stavove turista o elementima turističke ponude na Makarskoj rivijeri
Populacija	Domaći i inozemni turisti na Makarskoj rivijeri, 18+ godina

⁹ Institut za turizam, TOMAS Hrvatska 2019 (posebna obrada za Splitsko-dalmatinsku županiju)

Istraživanje: Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj-TOMAS 2019 (rezultati za Makarsku rivijeru)

Uzorak	<ul style="list-style-type: none"> Slučajni, reprezentativni uzorak, 1800 ispitanika u SDŽ i 548 na Makarskoj rivijeri Dizajnom uzorka osigurani su indikativni rezultati na razini Makarske rivijere
Prikupljanje podataka	<ul style="list-style-type: none"> CAPi metoda, odnosno osobni intervju s ispitanikom od strane anketara uz pomoć računala/tableta
Anketni upitnik	Strukturirani, višjezični upitnik prilagođen metodi prikupljanja podataka (CAPi) s ukupno 24 zatvorena pitanja s mogućnosti biranja jednog ili više odgovora te otvorenim pitanjem o potrošnji na putovanju
Vrijeme provođenja	Svibanj 2019. do veljača 2020. godine
Provoditelji	<ul style="list-style-type: none"> Hendal d.o.o. (anketiranje, obrada podataka) Institut za turizam (dizajn upitnika, logička kontrola, analiza rezultata)
Analiza	<ul style="list-style-type: none"> Deskriptivna statistika

2.4. Analiza percepcije učinaka turizma s obzirom na rizik po dobrobit lokalnog stanovništva

Turistički razvoj utječe na život lokalne zajednice stvarajući pozitivne i negativne učinke. Faktori rizika po dobrobit lokalnog stanovništva utvrđeni su na temelju procjene granične vrijednosti (engl. threshold) iznad koje se učinci mogu smatrati neprihvatljivima, upućujući na osjetljivost stavova lokalne zajednice na vrijednost pojedinog indikatora. Za određivanje granične vrijednosti iznad koje se pojedino obilježje odnosno učinak turizma može smatrati faktorom rizika korišten je kriterij statističke značajnosti – ukoliko percepcija pojedinog obilježja statistički značajno utječe na percepciju kvalitete života uslijed turističkog razvoja ili na percepciju ukupnog zadovoljstva životom, obilježje je smatrano faktorom rizika. Statistički značajan rezultat ukazuje na osjetljivost percepcije kvalitete života ili ukupnog zadovoljstva životom na promjene u određenom obilježju, što daje bitne informacije donosiocima odluka o turističkom razvoju o efikasnom korištenju ograničenih resursa, a kako bi se osigurala održivost turističkog razvoja i unaprijedila kvaliteta života u turističkoj destinaciji.

Kako bi se omogućila prioritizacija u korištenju resursa odnosno identificirala relativna važnost pojedinog faktora rizika, primijenjen je kriterij udjela varijabilnosti u zavisnoj varijabli od interesa (odnosno u percepciji kvalitete života ili ukupnom zadovoljstvu životom) objašnjen percepcijom pojedinog učinka turizma. Ukoliko je zadovoljena pretpostavka homogenih standardnih devijacija vrijednosti različitih obilježja, za usporedbu relativne važnosti varijabli u nekim je slučajevima moguće primijeniti standardizirane regresijske koeficijente, umjesto analize udjela objašnjene varijabilnosti zavisne varijable. U analizi je korišten model višestruke linearne ili logističke regresije, kako bi se što bolje obuhvatio utjecaj različitih učinaka turizma, uzimajući u obzir i potencijalni efekt obilježja koja nisu od primarnog interesa (spola, dobi, razine edukacije i ostvarivanja prihoda od turizma, koje su uključene u model kao kontrolne varijable). S ciljem izbjegavanja multikolinearnosti u regresijskom modelu neka obilježja su grupirana korištenjem eksplanatorne faktorske analize (ukoliko se radi o tzv. reflektivnim indikatorima) ili izračunom sumarnog indeksa (ukoliko se radi o tzv. formativnim indikatorima).

U analizi faktora rizika za grad Makarsku korištene su dvije zavisne varijable – percepcija ukupnog zadovoljstva životom i percepcija učinaka turizma na život u Makarskoj. U analizi percepcije ukupne kvalitete života korištena je linearna regresijska analiza, dok je u analizi percepcije utjecaja turizma na život u Makarskoj (tj. je li život u Makarskoj bolji vs. lošiji/niti bolji niti lošiji uslijed turističkog razvoja) korištena standardna logistička regresija. Nezavisne varijable odnosile su se na percepciju

različitih učinaka turizma. Radi izbjegavanja problema multikolinearnosti na pitanja o problemima u Splitu (buka, gužva, smeće i sl.) napravljena je eksplanatorna faktorska analiza kojom su izlučena dva faktora, koji se mogu interpretirati kao društveni i okolišni aspekti gužve. Uslijed relativno velikog broja nedostajućih vrijednosti (engl. *missing values*) u pitanju o učincima turizma na povećanje cijena, ovo obilježje nije uključeno u analizu (zasebna analiza upućuje na marginalnu značajnost ovog obilježja na zavisne varijable). Rezultati analize faktora rizika za ukupno zadovoljstvo životom prikazani su u tablici 2.

Tablica 2.1. Analiza faktora rizika (zavisna varijabla: ukupno zadovoljstvo životom)

Indikator	Varijabla	Statistička značajnost	Relativna važnost		
		p-vrijednost	Promjena u R ²	Težine	Rang
Dostupnost prostora za rekreaciju	dostup4	0.018	-2.15	17.6	1
Koliko se promijenio karakter Makarske tijekom intenzivnog turističkog razvoja posljednjih desetak godina? Gubi li Makarska svoj duh, svoju autentičnost?	duh	0.005	-2.11	17.3	2
Problem: buka	Faktor 2	0.007	-1.94	15.9	3
Problem: neprimjereno odloženo smeće			-1.94	15.9	3
Problem: neugodni mirisi (iz kontejnera, kanalizacije, ventilacije)			-1.94	15.9	3
Problem: neprimjereno ponašanje turista			-1.94	15.9	3
Problem: nepridržavanje propisa i zakona od strane gospodarstvenika			-1.94	15.9	3
Problem: gužva u prometu	Faktor 1	0.044	-1.08	8.8	4
Problem: gužva na ulicama/javnim površinama			-1.08	8.8	4
Problem: gužve u dućanima/prodavaonicama			-1.08	8.8	4
Problem: gužva na plažama (preveliki broj kupaca)			-1.08	8.8	4
Problem: pronalazak slobodnog parkirališnog mjesta			-1.08	8.8	4
Dostupnost zabavnih sadržaja za slobodno vrijeme	dostup5	0.172	-0.93	7.6	5
Dostupnost zdravstvenih ustanova	dostup7	0.216	-0.40	3.3	6
Potrošnja struje	pritisak2	0.239	-0.36	3.0	7
Emisija štetnih plinova iz vozila i plovila	pritisak1	0.253	-0.34	2.8	8
Dostupnost dječjih igrališta	dostup2	0.545	-0.32	2.6	9
Kako turistički razvoj utječe na izgled grada – postaje li Makarska uslijed turističkog razvoja ljepši ili ružniji grad?	izgled	0.678	-0.21	1.7	10
Ocijenite postojeće stanje izgrađenosti prostora u Makarskoj ocjenom od 1 do 5, pri čemu ocjena 1 označava da postojeća izgrađenost prostora nije nimalo prihvatljiva, a ocjena 5 da je u potpunosti prihvatljiva.	prostor	0.389	-0.20	1.6	11
Dostupnost vrtića	dostup1	0.695	-0.19	1.6	12
Dostupnost društvenih sadržaja za slobodno vrijeme	dostup6	0.713	-0.18	1.5	13
Potrošnja vode	pritisak3	0.416	-0.17	1.4	14
Dostupnost uređenih zelenih površina	dostup3	0.523	-0.11	0.9	15
Zbrinjavanje otpadnih voda	pritisak4	0.716	-0.03	0.3	16
Odlaganje krutog otpada	pritisak5	0.763	-0.02	0.2	17

Rezultati ukazuju na sljedeće faktore rizika (prema važnosti): dostupnost prostora za rekreaciju, promjena duha/autentičnosti Makarske, okolišni aspekti gužve (Faktor 2) i društveni aspekti gužve (Faktor 1).

Rezultati analize faktora rizika s obzirom na percepciju učinaka turizma na život u Makarskoj prikazani su u tablici 3.

Tablica 2.2 Analiza faktora rizika (zavisna varijabla: percepcija učinaka turizma na život u Makarskoj)

Indikator	Varijabla	Statistička značajnost	Relativna važnost		
		p-vrijednost	Promjena u log-likelihood modelu	Težine	Rang
Kako turistički razvoj utječe na izgled grada – postaje li Makarska uslijed turističkog razvoja ljepši ili ružniji grad?	izgled	0.001	-7.84	27.3	1
Problem: buka	Faktor 2	0.002	-5.05	17.6	2
Problem: neprimjereno odloženo smeće		0.002	-5.05	17.6	2
Problem: neugodni mirisi (iz kontejnera, kanalizacije, ventilacije)		0.002	-5.05	17.6	2
Problem: neprimjereno ponašanje turista		0.002	-5.05	17.6	2
Problem: nepridržavanje propisa i zakona od strane gospodarstvenika		0.002	-5.05	17.6	2
Zbrinjavanje otpadnih voda	pritisak4	0.020	-2.77	9.6	3
Koliko se promijenio karakter Makarske tijekom intenzivnog turističkog razvoja posljednjih desetak godina? Gubi li Makarska svoj duh, svoju autentičnost?	duh	0.035	-2.31	8.0	4
Dostupnost uređenih zelenih površina	dostup3	0.047	-2.02	7.0	5
Problem: gužva u prometu	Faktor 1	0.057	-1.86	6.5	6
Problem: gužva na ulicama/javnim površinama		0.057	-1.86	6.5	6
Problem: gužve u dućanima/prodavaonicama		0.057	-1.86	6.5	6
Problem: gužva na plažama (preveliki broj kupaca)		0.057	-1.86	6.5	6
Problem: pronalazak slobodnog parkirališnog mjesta		0.057	-1.86	6.5	6
Dostupnost dječjih igrališta	dostup2	0.167	-1.81	6.3	7
Dostupnost kružnog javnog prijevoza	dostup8	0.453	-0.80	2.8	8
Dostupnost društvenih sadržaja za slobodno vrijeme	dostup6	0.550	-0.60	2.1	9
Dostupnost zabavnih sadržaja za slobodno vrijeme	dostup5	0.707	-0.35	1.2	10
Dostupnost prostora za rekreaciju	dostup4	0.754	-0.28	1.0	11
Odlaganje krutog otpada	pritisak5	0.604	-0.13	0.5	12
Ocijenite postojeće stanje izgrađenosti prostora u Makarskoj ocjenom od 1 do 5, pri čemu ocjena 1 označava da postojeća izgrađenost prostora nije nimalo prihvatljiva, a ocjena 5 da je u potpunosti prihvatljiva.	prostor	0.673	-0.09	0.3	13
Potrošnja vode	pritisak3	0.768	-0.04	0.2	14
Emisija štetnih plinova iz vozila i plovila	pritisak1	0.889	-0.01	0.0	15
Potrošnja struje	pritisak2	0.916	-0.01	0.0	16
Dostupnost zdravstvenih ustanova	dostup7	0.971	0.00	0.0	17

Rezultati ukazuju na sljedeće faktore rizika (prema važnosti): promjena izgleda Grada uslijed turističkog razvoja, okolišni aspekti gužve (Faktor 2), zbrinjavanje otpadnih voda, promjena duha/autentičnosti Makarske, dostupnost uređenih zelenih površina i društveni aspekti gužve (Faktor 1).

Faza 1

Institucionalni okvir i analiza utjecaja turizma

3. Institucionalni okvir upravljanja turizmom i pregled strateških smjernica razvoja turizma

3.1. Institucionalni okvir upravljanja turizmom u Gradu Makarska

Funkcija razvoja i upravljanja turizmom u Gradu Makarska podijeljena je između više županijskih i gradskih tijela te tvrtki.¹⁰ Glavni nositelji uključuju:

Sustav razvoja i upravljanja turizmom

<p>Splitsko-dalmatinska županija</p> <ul style="list-style-type: none"> • Upravni odjeli • JU Zavod za prostorno uređenje SDŽ • Turistička zajednica SDŽ 	<ul style="list-style-type: none"> • Upravni odjel za turizam i pomorstvo – između ostaloga prati, analizira i provodi strategije razvoja turizma; izrađuje izvješća, podloge, prijedloge i nacрте akata iz djelokruga rada u cilju boljeg i ravnomjernijeg turističkog razvoja; prati, analizira i predlaže plan i strategiju upravljanja pomorskim dobrom; dodjeljuje koncesije na gospodarsko korištenje pomorskog dobra; utvrđuje propisane minimalne uvjete, razvrstava i kategorizira ugostiteljske objekte; • Upravni odjel za graditeljstvo i prostorno uređenje (ispostava Makarska) – između ostaloga obavlja upravne i druge stručne poslove iz područja graditeljstva i prostornog uređenja te izrađuje izvješća, stručne podloge, prijedloge i nacрте akata iz djelokruga rada; prati stanje u prostoru i provedbu dokumenata prostornog uređenja; • Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje SDŽ – između ostaloga obavlja djelatnosti izrade, odnosno koordinacije izrade i praćenje provedbe prostornog plana Županije te prostornih planova područne (regionalne) razine; izrađuje izvješća o stanju u prostoru; • Turistička zajednica SDŽ – djeluje kao regionalna destinacijska menadžment organizacija te se između ostaloga bavi strateškim planiranjem i razvojem turističkih proizvoda Županije, istraživanjem tržišta i informacijama, strateškim i operativnim marketingom, nadzorom i koordinacijom lokalnih TZ-a.
<p>Grad Makarska</p> <ul style="list-style-type: none"> • Upravni odjeli • Gradske tvrtke • Turistička zajednica Grada 	<ul style="list-style-type: none"> • Upravni odjel za razvoj Grada – između ostalih obavlja poslove prostornog i urbanističkog planiranja, izrade izvještaja o stanju u prostoru, upravne i stručne poslove koji se odnose na uređenje područja Grada, uključujući komunalne djelatnosti, raspolaganje pomorskim dobrom i uređenje cestovnog prometa; • Upravni odjel za javne potrebe i društvene djelatnosti – između ostalih obavlja poslove vezane uz poticanje turizma; • Makarska obala d.o.o. – predmet poslovanja uključuje između ostaloga usluge u posebnim oblicima turističke ponude (usluge u nautičkom, zdravstvenom, kongresnom, aktivnom i pustolovnom turizmu, usluge turističkog ronjenja), zatim djelatnost rekreacijskih parkova, bazena i plaža; tvrtka je koncesionar dijela pomorskog dobra na potezima istočno od Sv. Petra; • Javna ustanova Makarska razvojna agencija (MARA) – pozicionirana kao vodeća institucija za razvoj Grada, djeluje na privlačenju domaćih i EU fondova sa svrhom gospodarskog razvoja i stvaranja poduzetničke klime; • Turistička zajednica Grada Makarske – djeluje kao lokalna destinacijska menadžment organizacija te se između ostaloga bavi razvojem proizvoda

¹⁰ (1) <https://www.dalmacija.hr/ustroj/upravni-odjeli/upravni-odjel-za-turizam-i-pomorstvo>; (2) Narodne novine, Statut Turističke zajednice Splitsko-dalmatinske županije, NN 53/2020; (3) <https://makarska.hr/upravni-odjeli>; (4) <https://makarska.hr/tvrtke>; (5) <https://makarska.hr/ustanove>; (6) <https://arhiva.makarska-info.hr/hr/akti>

	(strateško i operativno planiranje razvoja turizma, upravljanje javnom turističkom infrastrukturom, upravljanje kvalitetom ponude, itd.), informacijama i istraživanjima (mrežne stranice, TIC, turistička signalizacija, sudjelovanje u eVisitoru, itd.) te distribucijom (provedbom operativnih promocijskih aktivnosti, itd.).
--	---

Ingerencije za razvoj i upravljanje turizmom u Gradu Makarska logično su, s obzirom na heterogenu prirodu turizma, podijeljene između niza aktera, s gradskom turističkom zajednicom, kao destinacijskom menadžment organizacijom, u ulozi njihovog koordinatora. S obzirom na, prije svega, percepciju upravljačkih ingerencija turističkih zajednica, ali i njihova realna kadrovska ograničenja, potrebna visoka razina koordinacije i agilnosti ukupnog sustava predstavlja izazov. Nadalje, među navedenim postojećim poslovima i zadaćama, funkcija praćenja ukupnih utjecaja turizma i izvještavanja izostaje na svim razinama te ona, prema raspoloživim saznanjima, i nije uspostavljena.

3.2. Strateški okvir razvoja turizma u Gradu Makarska

Strateški okvir razvoja turizma u Gradu Makarska čine strateški planski dokumenti na županijskoj i lokalnoj razini. U nastavku se prikazuju glavna usmjerenja turističkog razvoja postavljena u postojećoj planskoj dokumentaciji:

Strateški planski dokumenti

Splitsko-dalmatinska županija • Plan razvoja SDŽ 2022.-2027. (JU RERA, 2022.) • Glavni plan razvoja turizma SDŽ 2017.-2027. (Institut za turizam, 2018.)	<ul style="list-style-type: none"> • Plan razvoja Splitsko-dalmatinske županije 2022.-2027. <ul style="list-style-type: none"> – Srednjoročna vizija SDŽ: 'Županija za sve – mjesto kvalitetnog, sigurnog i ugodnog življenja – koja omogućava ravnomjeren gospodarski i društveni razvoj poštujući načela održivosti i socijalne uključenosti'; – Strateški cilj – Turizam: Razvoj teritorijalno ravnomjerno raspoređenog, cjelogodišnjeg, diversificiranog, održivog i inovativnog turizma; – Mjere – Turizam: (1) Unapređenje sustava upravljanja destinacijama; (2) Razvoj turističke infrastrukture; (3) Poticanje ulaganja; (4) Razvoj vještina, znanja i kompetencija. • Glavni plan razvoja turizma Splitsko-dalmatinske županije 2017.-2027. sa Strateškim i operativnim marketing planom <ul style="list-style-type: none"> – Vizija turističkog razvoja SDŽ: 'Kroz zajedništvo i suradnju, odgovorno i poduzetno, razvijamo turističku ponudu koja uspješno spaja inovativnost i profesionalnost s lokalnom kulturom, tradicijom i stilom života'; – Strateški ciljevi: (1) Održivi turistički razvoj uz maksimalno povećanje kvalitete života; (2) Povećanje prihoda od turizma razvojem turističkih proizvoda te učinkovitim marketingom; (3) Unapređenje uvjeta za razvoj turizma; (4) Unapređenje upravljanja turizmom; – Programi: Stvaranje poticajnog okruženja; (2) Unapređenje komunalne infrastrukture; (3) Obogaćivanje turističkog proizvoda; (4) Unapređenje ponude privatnog sektora; (5) Podizanje kvalitete ljudskih potencijala.
Grad Makarska • Provedbeni program Grada Makarske 2022.-2025. (Nositelj izrade:	<ul style="list-style-type: none"> • Provedbeni program Grada Makarske 2022.-2025.¹¹ <ul style="list-style-type: none"> – Misija: 'Kvalitetan život građana uz opći društveni i gospodarski napredak sukladno načelima održivog razvoja'; – Vizija Makarske – Turizam: '... prepoznata turistička destinacija s očuvanim prirodnim ljepotama, tradicionalnim vrijednostima povijesne baštine, grad kulture i sporta ... ';

¹¹ Provedbeni program kratkoročni je dokument strateškog planiranja obavezan za JLS prema Zakonu o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem RH (NN 123/17)

<p>Gradonačelnik, 2021.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Strateški plan razvoja održivog kulturnog turizma za područje Grada Makarske (MUZE, 2022.) • SECAP-Akcijski plan održivog energetskog razvitka i prilagodbe klimatskim promjenama Grada Makarske (Sensum, 2022.) 	<ul style="list-style-type: none"> – Prioriteti djelovanja: (1) Održivo i konkurentno gospodarstvo; (2) Zdravo, uključivo i zaposleno društvo; (3) Zelena, digitalna i transparentna Makarska; – Mjere: (1) Prostorno i urbanističko planiranje; (2) Komunalno gospodarstvo i stanovanje; (3) Odgoj, obrazovanje, demografija i briga o mladima; (4) Socijalna skrb; (5) Kultura, tjelesna kultura i sport; (6) Zaštita okoliša, klimatske promjene, energetska učinkovitost i obnovljivi izvori energije; (7) Civilna zaštita; (8) Promet i održavanje javnih prometnica; (9) Gospodarski razvoj; (10) Lokalna uprava i administracija; (11) Zdravstvo i zdravstvena zaštita; (12) Turizam. • Strateški plan razvoja održivog kulturnog turizma za područje Grada Makarske <ul style="list-style-type: none"> – Vizija: Do 2032. '... u nastojanju da proširi svoju turističku ponudu izvan sunca i mora, Grad Makarska intenzivno je angažiran u razvoju i marketingu kulturnog turizma utemeljenog na konceptu duha i osjećaja mjesta. Tijekom tog vremena, reputacija Makarske kao kulturne destinacije porasla je na njenom tradicionalnom tržištu. Kulturni turizam je generirao povećan broj posjetitelja i prihode tijekom cijele godine, a popunjenost soba i prinos izvan glavne turističke sezone postupno su rasli.' – Krovni ciljevi: (1) Upravljanje razvojem kulturnog turizma; (2) Osnaživanje kulture i kulturne infrastrukture; (3) Razvoj doživljaja kulturnog turizma duha mjesta; (4) Kreativno aktiviranje prostora; (5) Razvoj nacionalne, europske i globalne prepoznatljivosti. – Projekti/Aktivnosti: U funkciji ostvarenje ciljeva, Strategijom se predviđa realizacija 62 projekta/aktivnosti, pri čemu je moguće istaknuti: imenovanje koordinatora razvoja kulturnog turizma; uspostavljanje Odbora za razvoj kulturnog turizma; uspostavljanje Ureda Festivala Makarska; provođenje edukacija; pokretanje studija s fokusom na gastronomiji; izgradnja i uređenje kulturnih institucija (npr. Gradski muzej, Kulturni centar za izvedbene umjetnosti, Gastronomski centar, itd.); uređenje tematskih staza; uređenje arheološkog parka Sv. Petar; interpretacija i signalizacija in situ; uređenje vidikovaca; pokretanje Festivala Makarska; razvoj hotela baština i difuznih hotela; razvoj restorana s autentičnom ponudom; razvoj dućana s autentičnom ponudom; organizacija programa urbanih intervencija i umjetničkog aktivizma; turističko valoriziranje solane Ramova; turističko valoriziranje maslinika, vinograda i voćnjaka; izrada brend strategije; izrada vizualnog identiteta; izrada Studije razvoja suvenira; razvoj komunikacijskog sadržaja (npr. vizualnog, tekstualnog); IT i tiskana produkcija; natjecanje za nacionalne i međunarodne nagrade. • SECAP-Akcijski plan održivog energetskog razvitka i prilagodbe klimatskim promjenama Grada Makarske¹² – Plan je je dio energetske i klimatske politike JLS s ciljem energetske tranzicije u nisko-ugljično društvo otporno na klimatsku krizu. Plan sadrži: (1) Referentni inventar emisija CO₂; (2) Analizu rizika i ranjivosti od klimatskih promjena; (3) Mjere za ublažavanje i mjere za prilagodbu klimatskim promjenama. Ocjenjuje se da sektor turizma u Makarskoj ima visoku ranjivost i visok rizik od klimatskih prijetnji. Mjere za prilagodbu klimatskim promjenama u turizmu uključuju: (1) Integriranje klimatskih promjena u planove razvoja turizma; (2) Poticanje razvoja gastro-eno turizma; (3) Poticanje razvoja sportsko-rekreativnog turizma.
--	--

¹² Plan je rezultat Sporazuma za klimu i energiju koji su potpisali gradonačelnici europskih gradova (Covenant of Mayors for Climate and Energy, Europe)

Grad Makarska ne raspolaže strateškim dokumentom razvoja turizma, kao ni strateškim dokumentom razvoja Grada u sklopu kojega bi bila dana usmjerenja turističkog razvoja, pri čemu postojeći dokumenti jasno iskazuju orijentaciju prema daljem razvoju Grada, a time i turizma, na načelima održivosti, konkurentnosti, transparentnosti, zaposlenosti, javnog zdravlja i blagostanja te digitalizacije i poštivanja zelenih praksi.

U raspoloživim dokumentima strateškog planskog okvira naglašena je orijentacija prema održivom razvoju turizma, ističe se potreba diversifikacije turističke ponude posebice u smjeru razvoja kulturnog turizma, sporta i rekreacije te potreba integriranja mjera prilagodbe klimatskim promjenama u turističko planiranje. Tako, primjerice, dokument Makarska: Grad dobrog življenja, kao strateška razvojna orijentacija djelovanja Grada u pristupanju Makarske međunarodnoj mreži gradova dobrog življenja – Cittaslow¹³, u viziji utemeljenoj na zelenom, održivom, digitalnom i transparentnom integrira motive uživanja (šetnje) u budućnosti i povijesti, mirnoći i prirodi, ali i odmicanja od masovnog turizma te gastronomije koja izvire iz autentičnih specijaliteta te lokalnih i sezonskih namirnica. No, jednako su važni i elementi vizije koji se prije svega obraćaju građanima Grada u kojima se naglašava važnost digitalizacije kao sredstva podizanja razine efikasnosti uprave te transparentnosti i komunikacije kao sredstva stvaranja suradničke destinacije i grada. Dokument Makarska: Grad dobrog življenja definira nadalje i četiri strategije razvoja (kulturni turizam, turistička nosivost kapaciteta, energetska i klimatska održivost te održiva mobilnost) kao i 29 projekata ostvarivanja definiranih strateških usmjerenja i 29 kapitalnih i prometnih infrastrukturnih projekata.

Grad nije uspostavio sustav praćenja pokazatelja održivosti turizma.

3.3. Stavovi stanovnika o razvojnim usmjerenjima Grada Makarske

Iako bi daljnji rast turizma iz perspektive 45% ispitanih stanovnika mogao povećati kvalitetu života u Gradu Makarskoj (Tablica 3.2.), apsolutna većina stanovnika (60%) smatra da je potrebno više ili dodatno poticati razvoj drugih gospodarskih aktivnosti (Tablica 3.1.), odnosno time barem relativno smanjiti, opravdano je pretpostaviti, i privatna i javna ulaganja u turizam.

Tablica 3.1. Primarni smjer razvoja gospodarstva, udio odgovora ispitanika u %

Primarno ulagati u turizam	36,5
Smanjiti ulaganja u turizam i više poticati druge gospodarske aktivnosti	59,7
Ne znam/Bez odgovora	3,8
Ukupno	100,0

Izvor: Anketa stavova lokalnog stanovništva o turizmu, 2023.

Moguće je očekivati da sklonost razvoju ne-turističkih aktivnosti, unatoč pozitivnoj percepciji utjecaja turizma na blagostanje lokalne zajednice, odražava svijest stanovnika o potrebi širenja spektra gospodarskih aktivnosti kao načina neutraliziranja potencijalnih rizika vezanih uz jednovrsnu – turističku – potražnju. Nadalje, moguće je pretpostaviti da, iz perspektive ispitanika, poticanje razvoja drugih gospodarskih aktivnosti podrazumijeva i preferenciju povećanja destinacijskog lanca vrijednosti proizvoda i usluga kako za potrebe lokalnog stanovništva tako i turista.

Tablica 3.2. Utjecaj daljnjeg rasta turizma na život u Makarskoj, udio odgovora ispitanika u %

Bolji nego danas	44,8
Lošiji nego danas	26,5
Niti bolji niti lošiji	25,1
Ne znam/ne mogu ocijeniti	3,5
Ukupno	100,0

Izvor: Anketa stavova lokalnog stanovništva o turizmu, 2023.

Važnost širenja portfelja gospodarskih aktivnosti vjerojatno je i odraz stava većine stanovnika Grada (55%) da u ovom trenutku makarsko gospodarstvo nema sposobnost nadomjestiti turizam drugim aktivnostima (Tablica 3.3).

Tablica 3.3. Sposobnost makarskog gospodarstva da nadomjesti turizam drugim gospodarskim aktivnostima, udio odgovora ispitanika u %

Da	37,2
Ne	55,2
Ne znam/Bez odgovora	7,6
Ukupno	100,0

Izvor: Anketa stavova lokalnog stanovništva o turizmu, 2023.

I dok o općem rastu turističke aktivnosti stanovnici imaju oprečne stavove, bitno je viša razina jedinstva kada je riječ o smjerovima unapređenja turističke ponude (Tablica 3.4.).

Tablica 3.4. Prioritet mogućih ulaganja* u turistički razvoj Grada Makarske, udio odgovora ispitanika u %

	Visoki prioritet	Niski prioritet
Unapređenje zdravstveno-turističke ponude	90,6	6,6
Uređenje pješačkih staza	78,7	15,8
Uređenje biciklističkih staza	77,4	17,6
Ulaganja u sportsku infrastrukturu i događanja	68,5	23,9
Izgradnja žičare Makarska-Biokovo	64,9	23,5
Izgradnja i/ili unapređenje postojećih sadržaja u PP Biokovo	53,3	29,7
Zatvaranje rive za promet	49,1	25,1
Izgradnja zabavnog, vodenog ili tematskog parka	42,5	35,9
Povećanje broja vezova za jahte i jedrilice	34,9	33,3
Veliki zabavni festivali poput splitske Ultrre	22,6	30,6

* Izbor mogućih ulaganja bio je unaprijed predložen

Izvor: Anketa stavova lokalnog stanovništva o turizmu, 2023

Unapređenje zdravstveno-turističke ponude prema ocjeni stanovnika ima najviši prioritet razvoja (91%), a prema važnosti slijede uređenje pješačkih (79%) i biciklističkih staza (77%) te ulaganja u sportsku infrastrukturu i događanja (69%). Kao dio ukupne orijentacije na razvoj destinacijske 'outdoor' ponude, izgradnja žičare Makarska-Biokovo ima visok prioritet za 65% ispitanika te izgradnja i/ili unapređenje postojećih sadržaja na području PP Biokovo za 53% ispitanika.

Unatoč nezadovoljstvu postojećim prometnim rješenjima (Poglavlje 8.1.), zatvaranje rive za promet ima visok prioritet za gotovo polovicu ispitanika (49%). Istodobno, povećanje kapaciteta za nautički turizam i naročito razvoj velikih zabavnih festivala (poput splitske Ultrre) ne ulaze u aktivnosti koje za stanovnike Grada Makarske imaju visoki prioritet.

3.4. Sažetak i ocjena stanja

Pokazatelji održivosti/pritiska turizma na destinaciju	Poželjni/Prihvatljiv standardi	Aktualno stanje*
Institucionalni okvir		
Uspostavljen sustav institucija/nadležnosti javnog sektora za planiranje i upravljanje turizmom	Da	<ul style="list-style-type: none"> • Djelomično <ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljen vertikalni sustav upravnih tijela i turističkih zajednica, no njihove upravljačke sposobnosti predstavljaju izazov
Uspostavljena funkcija praćenja utjecaja/pritisaka turizma	Da	<ul style="list-style-type: none"> • Ne <ul style="list-style-type: none"> • Funkcija nije uspostavljena
Uspostavljen kvalitetan destinacijski sustav pokazatelja održivosti turizma	Da	<ul style="list-style-type: none"> • Ne <ul style="list-style-type: none"> • Sustav nije uspostavljen
Strateški okvir		
Uspostavljena strategija održivog razvoja turizma Grada s jasnom intervencijskom logikom	Da	<ul style="list-style-type: none"> • Ne <ul style="list-style-type: none"> • Nije izrađen strateški plan razvoja turizma; razvojna usmjerenja turizma okvirno su naznačena u drugim dokumentima
Stavovi stanovnika		
Rast turizma kao faktor povećanja blagostanja stanovnika	Više od 50% ispitanika iskazuje stav	<ul style="list-style-type: none"> • 45% ispitanika smatra da će daljnji rast turizma u sljedećih pet godina povećati kvalitetu života stanovnika
Potreba promjene smjera razvoja gospodarstva	Više od 50% ispitanika iskazuje stav	<ul style="list-style-type: none"> • 60% ispitanika smatra da treba smanjiti ulaganja u turizam i više poticati druge gospodarske aktivnosti
Potreba promjene smjera razvoja turizma	Više od 50% ispitanika iskazuje stav	<ul style="list-style-type: none"> • Prioriteti (50%+) su zdravstveni turizam, sport, sadržaji na Biokovu

* Ekspertna ocjena, izbor: da, ne, djelomično

Faktori rizika	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljno efikasan sustav upravljanja održivim razvojem turizma rezultira/može rezultirati i u budućnosti nekontroliranim rastom turističke aktivnosti u uvjetima kada stanovnici Grada Makarske iskazuju podršku za gospodarsku diversifikaciju, ali i za promjenu smjera razvoja turizma 	
Ocjena	<ul style="list-style-type: none"> • S obzirom na organizacijska, kadrovska i financijska ograničenja postojećeg institucionalnog okvira, sustav upravljanja održivim razvojem turizma u Gradu Makarskoj nije uspostavljen, no, izradom <i>Studije turističkog nosivog kapaciteta Grada Makarske</i> osiguravaju se važne pretpostavke za njegovo efikasno ustrojavanje i aktiviranje 	
Zaključak	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljno efikasan institucionalni okvir i manjkav strateški okvir upravljanja turizmom u ovom trenutku predstavljaju 'usko grlo' daljnjeg održivog turističkog razvoja Grada Makarske 	Nosivost

4. Smještajni kapaciteti i turistička potražnja

4.1. Komercijalni smještajni kapaciteti

Grad Makarska u 2022. godini raspolagao je s ukupnim komercijalnim smještajnim kapacitetom od 20,1 tisuća kreveta i 8,1 tisuću smještajnih jedinica (Tablica 4.1.). U strukturi kreveta dominiraju objekti u domaćinstvu koji su činili 72,1% ukupnog smještajnog kapaciteta, a prema važnosti slijede hoteli, aparthoteli, hotel baština, lječilišni hotel i pansion koji su činili 16,1% kapaciteta.

U odnosu na 2019. godinu smještajni kapacitet Grada mjereno brojem kreveta povećan je za 0,8%, najviše u skupini hotela za 26,6%, dok je kapacitet objekata u domaćinstvu smanjen za 2,0%.

Tablica 4.1. Broj smještajnih jedinica, kreveta, noćenja u komercijalnim smještajnim kapacitetima u Gradu Makarska u 2019. i 2022. godini, prema vrsti kapaciteta, iskorištenost kreveta i struktura u %

Vrsta smještaja	Smještajne jedinice		Kreveti		Noćenja		Iskorištenost kreveta u %	
	2022.	2019.	2022.	2019.	2022.	2019.	2022.	2019.
Ukupno	8.091	7.948	20.102	20.085	1.591.312	1.564.585	21,7	21,3
Hoteli, aparthoteli, hotel baština, lječilišni hotel, pansion	1.711	1.385	3.231	2.551	470.100	402.614	39,9	43,2
Turističko naselje, turistički apartmani	274	274	630	630	52.690	70.001	22,9	30,4
Apartman, studio apartman	310	300	724	738	99.560	106.666	37,7	39,6
Kamp	330	332	625	996	40.920	27.973	17,9	7,7
Objekti u domaćinstvu	5.306	5.533	14.492	14.793	913.031	933.143	17,3	17,3
Ostali objekti (hostel, integralni hotel, prenočište, kuća za odmor, soba za iznajmljivanje)	160	124	400	377	15.011	24.188	10,3	17,6
Struktura u % (ukupno = 100)								
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		
Hotel, aparthotel, hotel baština, lječilišni hotel, pansion	21,1	17,4	16,1	12,7	29,5	25,7		
Turističko naselje, turistički apartmani	3,4	3,4	3,1	3,1	3,3	4,5		
Apartman, studio apartman	3,8	3,8	3,6	3,7	6,3	6,8		
Kamp	4,1	4,2	3,1	5,0	2,6	1,8		
Objekti u domaćinstvu	65,6	69,6	72,1	73,7	57,4	59,6		
Ostali objekti (hostel, integralni hotel, prenočište, kuća za odmor, soba za iznajmljivanje)	2,0	1,6	2,0	1,9	0,9	1,5		

Izvor: eVisitor (HTZ), obrada autori

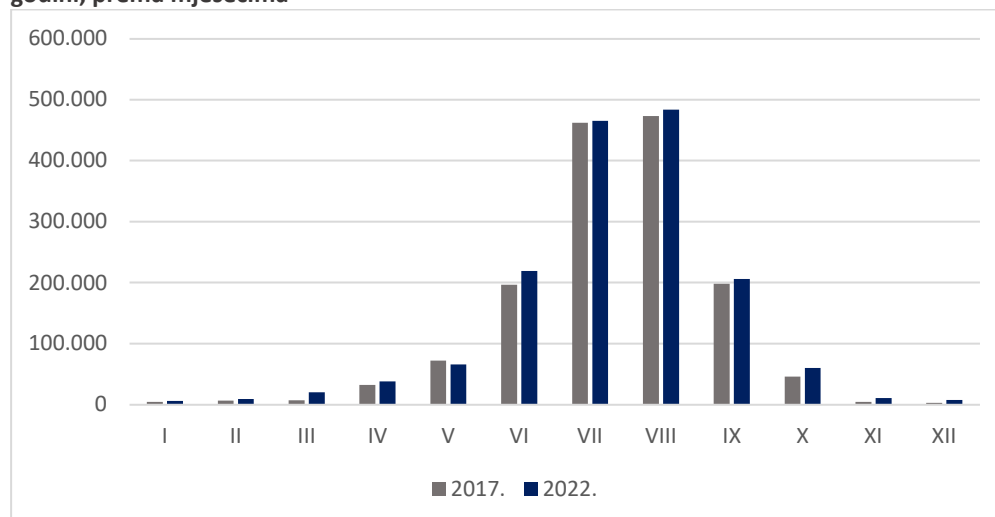
U 2022. godini na području Makarske ostvareno je 1,6 milijuna noćenja, 1,7% više nego u 2019. godini. Hoteli, aparthoteli, hotel baština, lječilišni hotel i pansion ostvarili su u 2022. godini udio od 29,5% noćenja, 13,4 postotnih bodova više nego što imaju u ukupnim krevetima. S druge strane, objekti u domaćinstvu ostvarili su udio u noćenjima od 57,4%, 14,7 postotnih bodova manji udio od onoga koji imaju u krevetima.

U razdoblju od 2019. do 2022. godine najveće povećanje noćenja zabilježili su kampovi (46,3%), a potom hoteli, aparthoteli, hotel baština, lječilišni hotel i pansion (16,8%). Broj noćenja u objektima u domaćinstvu smanjen je 2,2%.

Različita dinamika promjena veličine kapaciteta i broja noćenja rezultirala je i promjenom iskorištenosti kapaciteta. U 2022. godini, u uvjetima još uvijek prisutnih posljedica utjecaja Covid-19 krize na potražnju, prosječna bruto iskorištenost kapaciteta (kreveta) bila je 21,7%, 0,4 postotna boda veća nego u 2019. godini, ali su hoteli, aparthoteli, hotel baština, lječilišni hotel i pansion zabilježili smanjenje iskorištenosti s 43,2% u 2019. godini na 39,9% u 2022. godini. Istodobno, iskorištenost objekata u domaćinstvu kretala se na razini od 17,3% dok je kamping ponuda bitno povećala efikasnost korištenja raspoloživih kapaciteta.

Sezonalnost potražnje na području Grada Makarske izuzetno je izražena (Slika 4.1.). U srpnju i kolovozu 2022. godine ostvareno je 59,6% svih godišnjih noćenja, no, valja upozoriti da je sezonalnost u petogodišnjem razdoblju smanjena. Naime, u post COVID razdoblju, aktivnostima dionika turističke aktivnosti i nositelja destinacijske turističke politike, ostvaren je bitan rast noćenja u lipnju i rujnu, pri čemu je u 2017. godini, kao prvoj godini za koju su raspoloživi metodološki ujednačeni podaci iz sustava eVisitor, u dva ljetna mjeseca ostvareno je 62,1% svih godišnjih noćenja odnosno za 2,5 postotnih bodova više nego u 2022. godini.

Slika 4.1. Broj noćenja na području Makarske u komercijalnim smještajnim kapacitetima u 2017. i 2022. godini, prema mjesecima

Izvor: eVisitor (HTZ), obrada autori

Prvih deset dana kolovoza razdoblje je najvećeg intenziteta turističke aktivnosti mjenog brojem ostvarenih noćenja (Tablica 4.2.). Najveći broj noćenja u 2022. godini ostvaren je 9. kolovoza kada je zabilježeno ukupno 17.366 noćenja odnosno boravka turista, od čega:

- 11.948 turista u objektima u domaćinstvu, te
- 5.418 turista u hotelima, kampovima i ostalim objektima.

Broj turista u danima vršnog opterećenja veći je za 10,8% u odnosu na prosječan dnevni broj turista/noćenja tijekom cijelog mjeseca kolovoza.

Popunjenost objekata u domaćinstvu na razini oko 80% ukazuje da i u samom vrhu sezone oko 20% ove vrste smještaja ostaje nepopunjeno (Tablica 4.2.).

Tablica 4.2. Broj smještajnih jedinica, kreveta i noćenja/turista u komercijalnim smještajnim kapacitetima u Gradu Makarska u danima vršne sezone u 2022. godini, prema vrsti kapaciteta, iskorištenost kreveta u %

Vrsta smještaja	Broj objekata	Broj smještajnih jedinica	Broj kreveta	Broj noćenja/turista	Iskorištenost kreveta u %
9. kolovoz 2022.					
Hoteli, kampovi, ostali objekti	112	2.783	6.378	5.418	84,9
Objekti u domaćinstvu	2.381	5.427	14.834	11.948	80,5
3. kolovoz 2022.					
Hoteli, kampovi, ostali objekti	112	2.783	6.378	5.438	85,3
Objekti u domaćinstvu	2.378	5.424	14.823	1.1847	79,9
2. kolovoz 2022.					
Hoteli, kampovi, ostali objekti	112	2.783	6.378	5.437	85,2
Objekti u domaćinstvu	2.377	5.423	14.821	11.805	79,7

Izvor: eVisitor (HTZ), obrada autori

U razdoblju od 2017. do 2022. godine Grad Makarska povećala je tržišni udio u Splitsko-dalmatinskoj županiji ostvarivši dvostruko brži rast noćenja u odnosu na prosjek županije (Tablica 4.3.). Naime, od 2017. do 2022. godine Splitsko-dalmatinska županija ostvarila je rast noćenja u komercijalnim kapacitetima za 2,8%, a Makarska za 5,7%.

Tablica 4.3. Noćenja turista na području Grada Makarske i Splitsko-dalmatinske županije u 2022. i 2019. godine, prema vrsti kapaciteta

	Grad Makarska			Splitsko-dalmatinska županija		
	2022.	2017.	Stopa promjene 2022./2017., u %	2022.	2017.	Stopa promjene 2022./2017., u %
Hoteli i ostali kapaciteti	637.361	557.850	14,3	5.862.194	6.039.599	-2,9
Kampovi	40.920	41.043	-0,3	1.128.232	1.094.221	3,1
Objekti u domaćinstvu	913.031	906.459	0,7	10.330.299	9.707.397	6,4
Ukupno	1.591.312	1.505.352	5,7	17.320.725	16.841.217	2,8

Izvor: eVisitor (HTZ), obrada autori

Objekti u domaćinstvu prihvaćaju najveći dio potražnje i u Makarskoj i u Županiji, no, od 2017. do 2022. godine udio noćenja u tim kapacitetima na području Makarske smanjen je za 2,8 postotnih bodova, dok je na području Županije povećan za 2 postotna boda.

Makarska u odnosu na Splitsko-dalmatinsku županiju bilježi i nešto nižu razinu sezonalnosti (Tablica 4.4.). U 2022. godini u razdoblju lipanj-rujan na području Makarske ostvareno je 86,3% godišnjih noćenja, a u Županiji 87,7%. U odnosu na 2017. godinu sezonalnost potražnje je blago smanjena i u Županiji i Makarskoj, no snažnije na području Makarske.

Tablica 4.4. Udio noćenja u razdoblju lipanj-rujan u ukupnim noćenjima u komercijalnim kapacitetima u Gradu Makarska i Splitsko-dalmatinskoj županiji u 2017. i 2022., u %

	Grad Makarska	Splitsko-dalmatinska županija
2017.	88,3	88,5
2022.	86,3	87,7

Izvor: eVisitor (HTZ), obrada autori

Iako raspoloživi podaci o obilježjima turista koji su boravili u komercijalnim kapacitetima ne odražavaju posjetitelje Grada nego posjetitelje cijele Makarske rivijere u 2019. godini, moguće je ipak ustvrditi da su dovoljno reprezentativni, zbog sličnosti turističkog proizvoda i smještajne

ponude, da pruže uvid i u značajke odnosno potrebe turista Grada (Tablica 4.5.). Radi se pretežito o posjetiteljima u srednjoj životnoj dobi (63,5%) koji putuju s obitelji (43,5%) ili partnerom (40,5%), imaju već prethodno iskustvo boravka na Rivijeri (79,8%), a u dolasku pretežito koriste automobil (53,0%), a zatim zrakoplov (27%) te na Rivijeri najčešće borave od 4 do 7 dana (63%). U usporedbi sa Županijom, na Makarskoj rivijeri je viši udio gostiju sa srednjom školom ili niže te gostiju s mjesečnim primanjima kućanstva do 2500 eura.

Tablica 4.5. Obilježja turista u komercijalnim kapacitetima na području Makarske rivijere u 2019. godini

	Splitsko-dalmatinska županija	Makarska rivijera
Dob turista	Do 29: 19,5%	Do 29: 12%
	Od 30-49: 53,2%	Od 30-49: 63,5%
	Više od 50: 27,3%	Više od 50: 24,5%
Mjesečna primanja (kućanstvo)	Do 2500 eura: 49,3%	Do 2500 eura: 56%
	Više od 2500 eura: 50,8%	Više od 2500 eura: 44%
Obrazovanje	Srednja škola ili niže: 26,4%	Srednja škola ili niže: 31,3%
	Viša škola i više: 74,6%	Viša škola i više: 68,7%
Pratnja na putovanju	Sam: 6,6%	Sam: 5,1%
	S partnerom: 36,7%	S partnerom: 40,5%
	s prijateljima: 10,3%	s prijateljima: 10,7%
	S obitelji: 46,4%	S obitelji: 43,5%
Učestalost dolaska	78,4% turista posjetilo Županiju u posljednjih 5 godina	79,8% turista posjetilo Rivijeru u posljednjih 5 godina
Prijevozno sredstvo	Automobil: 46,6%	Automobil: 53,0%
	Zrakoplov: 34,5%	Zrakoplov: 27,1%
Duljina boravka	4-7 noćenja: 50,0%	4-7 noćenja: 62,7%
	8-10 noćenja: 18,5%	8-10 noćenja: 23,1%

Izvor: Institut za turizam, TOMAS Hrvatska 2019 (posebna obrada za Splitsko-dalmatinsku županiju)

4.2. Nekomercijalni smještajni kapaciteti

Osim komercijalnih smještajnih kapaciteta, važan segment turističke smještajne ponude odnosi se i na nekomercijalne smještajne kapacitete, a prije svega kuće i stanove za odmor.

Prema podacima sustava eVisitor, na području Grada Makarske u 2022. godini bile su registrirane 522 smještajne jedinice (objekta) s 3.425 kreveta u nekomercijalnom smještaju (Tablica 4.6.).

Pretežiti dio nekomercijalnih objekata predstavljaju kuće i stanovi za odmor (309 objekta s 2.346 kreveta), a ostatak se odnosi na kuće i stanove stanovnika Grada.

Prosječan smještajni kapacitet kuća i stanova za odmor u 2022. godini, prema podacima eVisitora, bio je relativno visokih 7,6 kreveta, posebno kada se radi o stanovima za odmor u kojima je registrirano prosječno 8 kreveta po objektu.

Tablica 4.6. Broj smještajnih jedinica, kreveta i noćenja u nekomercijalnim smještajnim kapacitetima u Gradu Makarska u 2019. i 2022. godini, prema vrsti kapaciteta, iskorištenost kreveta i struktura u %

Vrsta smještaja	Smještajne jedinice		Kreveti		Noćenja		Iskorištenost kreveta u %	
	2022	2019	2022	2019	2022	2019	2022	2019
Kuća stanovnika grada	187	116	890	561	8.235	8.684	-	-
Stan stanovnika grada	26	162	189	122	1.950	1.349	-	-
Kuće i stanovi za odmor - ukupno	309	197	2.346	1.610	28.011	22.032	3,3	3,7
Kuća za odmor (vikendica)	56	44	331	260	2.492	3.640	2,1	3,8
Stan za odmor (vikendica)	253	153	2.015	1.350	25.519	18.392	3,5	3,7
Ukupno	522	475	3.425	2.293	38.196	32.065		
Struktura u % (ukupno = 100)								
Kuća stanovnika grada	35,8	24,4	26,0	24,5	21,6	27,1		
Stan stanovnika grada	5,0	34,1	5,5	5,3	5,1	4,2		
Kuće i stanovi za odmor - ukupno	59,2	41,5	68,5	70,2	73,3	68,7		
Kuća za odmor (vikendica)	10,7	9,3	9,7	11,3	6,5	11,4		
Stan za odmor (vikendica)	48,5	32,2	58,8	58,9	66,8	57,4		
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

Izvor: eVisitor (HTZ), obrada autori

U nekomercijalnom smještaju u 2022. godini registrirano je 28,0 tisuća noćenja, od čega 2,5 tisuće u kućama za odmor te 25,5 tisuća u stanovima za odmor. Bruto registrirana iskorištenost bila je 3,3%.

Godišnji podaci iz sustava eVisitor o korištenju nekomercijalnih kapaciteta analitički nisu relevantni kako zbog obveze registracije u razdoblju izvan sezone tako i zbog njihovog ograničenog izvansezonskog korištenja. U tom smislu, bitno kvalitetniji uvid u veličinu ove skupine smještajnih kapaciteta kao i ostvarenu fizičku potražnju pružaju podaci na razini dana u razdoblju vršnog korištenja. U 2022. godini godišnji dnevni maksimum registriranih noćenja ostvaren je u razdoblju od osmog do desetog kolovoza (Tablica 4.7.). Na dan 8. kolovoza 2022. godine bilo je registrirano 234 objekta i 1.116 kreveta u kojima su stanovnici grada primali nekomercijalne goste (prijatelji i rođaci), te 434 kuće i stana za odmor (vikendice) s 2.315 kreveta. U kućama i stanovima za odmor registrirano je 299 noćenja/turista što drugim riječima znači da je iskorištenost kreveta bila 13%, a u objektima stanovnika Grada 120 noćenja s iskorištenosti kreveta 11%.

Tablica 4.7. Broj objekata, smještajnih jedinica i kreveta te noćenja u nekomercijalnim smještajnim kapacitetima u Gradu Makarska u dane vršnog korištenja 2022. godine, prema vrsti kapaciteta u %

	Broj objekata	Broj smještajnih jedinica	Broj kreveta	Broj noćenja	Iskorištenost kreveta u %
8. kolovoz 2022.					
Nekomercijalni objekti - kuće i stanovi stanovnika Grada	234	234	1.116	120	11
Nekomercijalni objekti - kuće i stanovi za odmor	434	435	2.315	299	13
9. kolovoz 2022.					
Nekomercijalni objekti - kuće i stanovi stanovnika Grada	234	234	1.116	122	11
Nekomercijalni objekti - kuće i stanovi za odmor	435	436	2.320	286	12

Izvor: eVisitor (HTZ), obrada autori

Podaci iz sustava eVisitor o broju registriranih objekata, a posebice o njihovom korištenju, ukazuju na činjenicu da ne mogu biti temelj niti za procjenu ukupne veličine nekomercijalne potražnje niti pritiska turizma na destinaciju.

U tom smislu, za potrebe što realnije procjene veličine nekomercijalne potražnje analizu je bilo nužno proširiti dodatnim skupom pokazatelja/podataka, uključujući:

- Popis stanovništva koje provodi Državni zavod za statistiku;
- Popis obveznika komunalne naknade;
- Popis obveznika poreza na vikendice;
- Broj priključaka za vodu u stambenim objektima.

U razdoblju od 2011. do 2021. godine sukladno podacima iz Popisa stanovništva broj stambenih jedinica na području Grada Makarske povećan je s 9.121 u 2011. na 10.271 u 2021. odnosno za 1.150 jedinica (Tablica 4.8.). Pri tome je u razdoblju od 2001. do 2021. godine (podaci iz Popisa stanovništva) broj stanova na području Grada povećan za 71% dok je istodobno broj stanovnika smanjen 3%.

Valja naglasiti da je sukladno statistici o broju završenih stanova na području Grada od 2011. do 2021. godine dovršeno kumulativno 1.736 stanova (Tablica 4.9.), odnosno 586 stanova više nego što je povećan broj stambenih jedinica prema Popisu stanovništva. Pri tome je nužno i ukazati na ubrzan godišnji rast broja završenih stanova koji je povećan od primjerice 2016. do 2021. godine za tri puta.

Tablica 4.8. Broj stambenih objekata i stanova za stalno stanovanje u Gradu Makarska prema podacima Popisa stanovništva za 2011. i 2021. godinu

Stanovi za stalno stanovanje				Stanovi koji se koriste povremeno		Stanovi u kojima se obavljala samo djelatnost		Ukupno
Ukupno	Nastanjeni	Privremeno nenastanjeni	Napušteni	Za odmor i rekreaciju	U vrijeme sezonskih radova u poljoprivredi	Iznajmljivanje turistima	Ostale djelatnosti	
2011.								
7.603	4.867	2.710	26	709	-	762	47	9.121
2021.								
7.376								10.271

Izvor: DZS

Tablica 4.9. Broj završenih stanova u Gradu Makarska od 2011. do 2021. godine

2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2011. - 2021.
103	112	87	79	111	116	166	172	306	136	348	1.736

Izvor: DZS

Neusklađenost statistike između povećanja broja stanova i broja završenih stanova dodatno naglašava struktura stambenih jedinica prema podacima iz Popisa stanovništva. Drugim riječima, na području Grada Makarske u 2011. godini bilo je 7.603 stana za stalno stanovanje, od čega je 4.867 stanova bilo nastanjeno, 2.710 privremeno nenastanjeno, a 26 napušteno. S druge strane, kao stanovi za odmor i rekreaciju je bilo prijavljeno 709 stanova, dok je za iznajmljivanje turistima bilo prijavljeno 762 stana.

U 2021. godini broj stanova za stalno stanovanje je smanjen za 227 stanova, što znači da je rezidual od 2.895 stanova namijenjen ili za odmor i rekreaciju ili za obavljanje djelatnosti.

Kada je riječ o broju stanova i kuća za odmor, na području Grada valja upozoriti da je u gradsku evidenciju poreza uvedeno 2.599 stanova, a da je dodatno 2.381 objekta registrirano (eVisitor) kao komercijalni objekt u domaćinstvu (od čega 369 kuća i stanova za odmor). Drugim riječima, niti podaci Popisa stanovništva ne mogu adekvatno ocrtnati veličinu neregistriranih kapaciteta na području Grada, posebice s obzirom na skupinu stanova za stalno stanovanje koji su privremeno nenastanjeni (u 2011. godini radilo se o 2.710 stanova) koji se očekivano koriste kao komercijalni i/ili nekomercijalni objekti.

S obzirom na očita analitička ograničenja raspoloživih izvora, analiza je u ovom dijelu proširena procjenom broja kuća i stanova za odmor koji nisu registrirani kao kuće i stanovi za odmor, iako očekivano imaju funkciju prihvata nerezidentskog stanovništva odnosno turističku namjenu. Algoritam je detaljno prikazan u Tablici 4.10., a koja pokazuje da, sukladno raspoloživom skupu podataka, na području Grada Makarska postoji do 1,9 tisuća neregistriranih objekata, uzimajući u obzir broj priključaka za vodu te komercijalne smještajne jedinice u domaćinstvu koje se nalaze u sklopu obiteljskih kuća.

Tablica 4.10. Algoritam procjene broja kuća i stanova za odmor koji se na području Grada Makarske koriste kao nekomercijalni smještajni objekti u 2022. godini

	2022.
A Broj stambenih jedinica (podatak Popis stanovništva 2021.)	10.271
B Broj obveznika komunalne naknade (podatak Grad Makarska)	8.625
B1 Broj priključaka za vodu (podatak Vodovod d.o.o. Makarska)	9.384
B2 Broj priključaka za vodu na kojima nije zabilježena potrošnja tijekom cijele 2022. godine (podatak Vodovod d.o.o. Makarska)	1.435
C Broj kuća za odmor po evidenciji odjela za gradske poreze (podatak Grad Makarska)	2.599
D Broj kuća za odmor uključenih u sustav eVisitor kao komercijalni objekti (podatak TZ Makarska)	369
E Broj kuća za odmor koje se koriste kao nekomercijalni smještajni objekti (C-D)	2.230
F Korigirani broj kuća i stanova koji nisu kuće i stanovi za odmor ((B-C)+A-B)	7.672
G Broj nastanjenih stanova za stalno stanovanje (podatak Popis stanovništva 2011., pretpostavka da broj nije promijenjen u uvjetima smanjenja broja stanovnika Grada Makarske u odnosu na 2021.), dio objekata kao što su obiteljske kuće mogu integrirati više stambenih jedinica (npr. apartmani za iznajmljivanje, više obitelji u jednoj kući i sl.) iako se radi o jednom obvezniku komunalne naknade ili jednom priključku za vodu	4.867
H Broj stalno nenastanjenih stanova za stanovanje koji se koriste za obavljanje djelatnosti ili su privremeno nenastanjeni/neregistrirani (F-G)	2.805
I Broj objekata registriranih u sustavu eVisitor kao komercijalni smještajni objekt u domaćinstvu u 2022. godini (podatak eVisitor)	2.170
J Broj objekata registriranih u sustavu eVisitor kao komercijalni smještajni objektu u domaćinstvu u 2022. godini koji nisu i kuće i stanovi za odmor (I-D)	1.801
J1 Broj smještajnih jedinica registriranih u sustavu eVisitor kao komercijalni smještajni objekt u domaćinstvu u 2022. godini koji nisu kuće i stanovi za odmor koji se nalaze u sklopu obiteljskih kuća (isti obveznik komunalne naknade i isti priključak za vodu), podatak nepoznat, pretpostavka 50% broja objekata registriranih u sustavu eVisitor kao komercijalni smještajni objektu u domaćinstvu u 2022. godini	900
K Broj nenastanjenih stanova koji nisu registrirani kao komercijalni smještajni objekti ili kuće i stanovi za odmor (H-J)	1.004
K1 Broj nenastanjenih stanova koji nisu registrirani kao komercijalni smještajni objekti ili kuće i stanovi za odmor (H-J) korigiran za smještajne jedinice u domaćinstvu koje se nalaze u sklopu obiteljskih kuća (K+J1)	1.904

K2	Broj nenastanjenih stanova koji nisu registrirani kao komercijalni smještajni objekti ili kuće i stanovi za odmor (H-J) uvećan za smještajne jedinice u domaćinstvu koje se nalaze u sklopu obiteljskih kuća te razlika između broja priključaka za vodu (koji se koriste) i broja obveznika komunalne naknade ($K1+(B1-B2-B)$)	1.659
L	Kvocijent nenastanjenih stanova koji nisu registrirani kao komercijalni smještajni objekti ili kuće i stanovi za odmor te objekata koji su registrirani u sustavu eVisitor kao komercijalni smještajni objekti u domaćinstvu ($K/I*100$)	46,3%
	Kvocijent nenastanjenih stanova koji nisu registrirani kao komercijalni smještajni objekti ili kuće i stanovi za odmor korigiranih za jedinice u sklopu obiteljskih kuća te objekata koji su registrirani u sustavu eVisitor kao komercijalni smještajni objekti u domaćinstvu ($K1/I*100$)	87,7%%
	Kvocijent nenastanjenih stanova koji nisu registrirani kao komercijalni smještajni objekti ili kuće i stanovi za odmor korigiranih za jedinice u sklopu obiteljskih kuća i razliku između broja priključaka za vodu i obveznika komunalne naknade te objekata koji su registrirani u sustavu eVisitor kao komercijalni smještajni objekti u domaćinstvu ($K2/I*100$)	76,5%

Izvor: Obrada autora

Polazeći od stvarnog broja kuća i stanova za odmor, procijenjenog broja neregistriranih objekata kao i procijenjenog broja posjeta prijatelja i rođaka stanovnicima Grada te očekivanog broja ležajeva po objektu i iskorištenosti objekta koji su detaljno prikazani u Tablici 4.11., slijedi da je na području Grada Makarske u vršnim danima turističke sezone 2022. godine opravdano očekivati barem 11.630 turista koji su boravili u nekomercijalnim kapacitetima.

Tablica 4.11. Procjena broja noćenja/turista koji su u vršnim danima turističke sezone 2022. godine boravili u različitim segmentima nekomercijalnih kapaciteta u Gradu Makarskoj

Nekomercijalni objekti - kuće i stanovi za odmor			Neregistrirani objekti				
A	Broj objekata (Tablica 4.10., redak E)	2.230	E	Broj objekata (tablica 4.1.)	1.004	1.904	1.659
B	Broj kreveta (Tablica 4.7., broj objekata 435, broj kreveta 2320, prosječan broj kreveta po objektu 5,33; ostali objekti prosječan broj kreveta 3,5)	8.601	F	Broj kreveta (pretpostavka prosječno 3,5 kreveta po jedinici, korekcija zbog drugačijeg karaktera objekata - stanovi)	3.514	6.664	5.806
C	Iskorištenost u % (pretpostavka jednakog korištenja kao i registrirano korištenje objekata u domaćinstvu, Tablica 4.2.)	80%	G	Iskorištenost u % (pretpostavka jednakog korištenja kao i registrirano korištenje objekata u domaćinstvu, Tablica 4.2.)	80%	80%	80%
D	Broj noćenja/turista (B*C)	6.881	H	Broj noćenja/turista (F*G)	2.811	5.331	4.645
Nekomercijalni objekti - kuće i stanovi stanovnika Grada							
I	Broj privatnih kućanstava (Popis stanovništva 2021.)	4.845					
J	Udio kućanstava koja primaju prijatelje i rođake (ekspertna procjena)	0,2					
K	Broj prijatelja i rođaka po posjetu (ekspertna procjena)	2					
L	Ukupan broj prijatelja i rođaka (I*J*K)	1.938					

Izvor: Obrada autora

Procjenjuje se dakle da od ukupnog broja turista u vršnim danima turističke sezone koji su procijenjeni na 11,6 tisuća osoba, 59% generiraju kuće i stanovi za odmor, neregistrirani objekti 24% te posjete prijateljima i rođacima 17% (Tablica 4.11.). Valja naglasiti da procjena noćenja

vezanih uz neregistrirane objekte minimalna te da se sukladno postavljenim pretpostavkama kreće u rasponu od 2,8 tisuća do čak 5,3 tisuće osoba.

Tablica 4.12. Noćenja u nekomercijalnim i neregistriranim smještajnim kapacitetima u danima vršne turističke sezone u 2022.

	Noćenja posjetitelja/broj turista
Nekomercijalni objekti - kuće i stanovi za odmor	6.881
Neregistrirani objekti (minimalna procjena)	2.811
Nekomercijalni objekti - kuće i stanovi stanovnika Grada	1.938
Ukupno	11.630

Izvor: Tablica 4.11.

4.3. Ukupni smještajni kapaciteti Grada Makarske

Analiza korištenja komercijalnih i nekomercijalnih objekata na području Grada Makarske pokazala je da je moguće očekivati da u vršnim danima turističke sezone u Gradu boravi između 29,0 i 31,5 tisuća turista, pri čemu je, uz očekivani 10%-tni obujam neprijavlivanja turista koji borave u objektima u domaćinstvu, njihov broj moguće i viši odnosno između 31,6 i 34,4 tisuća posjetitelja (Tablica 4.13.).

Tablica 4.13. Ukupni turistički smještajni kapaciteti i procjena ukupnih noćenja ostvarenih u Gradu Makarska u vršnim danima turističke sezone 2022. godine

	Broj objekata			Broj kreveta			Broj noćenja/turista		
Komercijalni objekti									
Hoteli, kampovi, ostali objekti	112			6.378			5.418		
Objekti u domaćinstvu	2.381			14.834			11.948		
Nekomercijalni objekti - kuće i stanovi za odmor	2.230			8.601			6.881		
Neregistrirani objekti	1.004	1.904	1.659	3.514	6.664	5.806	2.811	5.331	4.645
Posjete VFR stanovnicima Grada							1.938		
Ukupno							28.996	31.516	30.830
Korekcija uz pretpostavku 90% korištenja nekomercijalnih i neregistriranih objekata te objekata u domaćinstvu							31.610	34.445	33.673

Izvor: Tablice 4.1. i 4.11., obrada autora

Budući da se procjena ukupnog broja turista koji su boravili u Gradu Makarska u vršnim danima turističke sezone temelji na nizu ekspertnih pretpostavki, procjenu je bilo potrebno i dodatno provjeriti s alternativnim izvorom podataka. U tu svrhu iskorišteni su podaci o potrošnji vode na području Makarske koji su pokazali, sukladno algoritmu detaljno prikazanom u Tablici 4.14., da je u vršnim danima 2022. godine bilo moguće očekivati i do 32 tisuća turista na području Grada što potvrđuje okvirne procjene broja turista iz perspektive raspoložih smještajnih kapaciteta.

Tablica 4.14. Procjena broja turista u Gradu Makarska na temelju podataka o potrošnji vode

	Broj objekata
A Potrošnja vode u kolovozu 2022. godine (podatak Vodovod d.o.o. Makarska)	178.533 m ³
B Očekivana prosječna dnevna potrošnja vode po osobi u kućanstvu (Točka 7.1.)	140
C Prosječan broj osoba dnevno na području Grada tijekom kolovoza ($A \cdot 1000 / (B \cdot 31)$)	41.137
D Prosječan broj stalnih stanovnika Makarske (procjena dobivena kao kvocijent sume potrošnje vode u siječnju i prosincu 2022. i očekivane prosječne potrošnje vode po osobi po kućanstvu od 132 litre dnevno prema podacima Vijeća za vodne usluge)	11.957

E	Prosječan broj komercijalnih i nekomercijalnih turista tijekom kolovoza na području Grada koji borave u stambenim objektima (C-D)	29.180
F	Odstupanje broja turista u vršnim danima kolovoza 2022. godine u Makarskoj u odnosu na prosječan broj turista u Makarskoj u kolovozu 2022. godine u % (podaci eVisitor)	10,76%
G	Procijenjeni broj turista na području Makarske u vršnim danima kolovoza 2022. godine ($E \cdot (100 + F) / 100$)	32.320

Izvor: Vodovod d.o.o. Makarska, Vijeće za vodne usluge, eVisitor, obrada autora

4.4. Kapaciteti nautičkog turizma i linijski obalni prijevoz

Tvrtka Makarska obala d.o.o., na temelju Ugovora o koncesiji koji je potpisala s Lučkom upravom Splitsko-dalmatinske županije, u luci otvorenoj za javni promet – Makarska pruža usluge priveza i odveza brodova, jahti, ribarskih i drugih brodica i plutajućih objekata te ukrcaja i iskrcaja putnika kao i pružanje usluga opskrbe električnom energijom i vodom, usluge prihvata otpada. Duljina pristaništa je 920 metara, a površina 2.676 m².

Sukladno podacima dobivenim od tvrtke Makarska obale d.o.o. u razdoblju vršne turističke sezone u prvih deset dana kolovoza 2022. godine pristanište je ostvarivalo:

- Prosječno 40 ticanja svih brodova dnevno, koji su u luci boravili prosječno jedan dan (15 sati), na plovilima dolazi prosječno dnevno oko 400 putnika;
- Prosječno oko 20 ticanja jahti i jedrilica dnevno, s prosječno 6 putnika po brodu
- 80 sedmodnevnih kruzera (kriljana) tjedno, broj putnika na kruzerima je oko 25 putnika
- Iz luke polazi 6 izletničkih brodova dnevno, svaki prosječno sa oko 250 putnika dnevno po brodu
- U luku redovno ne uplovljavaju izletnički brodovi, rijetki sporadični uplovi su mogući; jedini promet su taxi brodovi u vrlo malom obimu.

Iz luke otvorene za javni promet uspostavljena je i državna trajektna linija br. 638 Makarska-Sumartin-Makarska. U 2022. godini u razdoblju visoke sezone linija plovi pet puta dnevno. Sukladno podacima Jadrolinije u danima vršne turističke sezone na liniji Makarska-Sumartin ostvarivan je dnevni promet od oko 1,6 tisuća putnika i 370 vozila (Tablica 4.15.).

Tablica 4.15. Broj putnika na državnoj trajektnoj liniji Makarska- Sumartin u 2019. i 2022. godini

	2019.	2022.	Kolovoz 2019.	Kolovoz 2022.
Putnici	138.998	149.688	36.329	41.923
Vozila	34.588	40.315	7.811	9.921
	03.08.2019.	04.08.2019.	06.08.2022.	07.08.2022.
Putnici	1.169	1.105	1.613	1.408
Vozila	244	246	370	358

Izvor: Jadrolinija

Očekuje se zadržavanje putnika i konzumacija usluga na području Makarske tijekom čekanja na ukrcaj na trajekt na relaciji Makarska-Sumartin s obzirom na osiguran parking u cestovnoj traci za ukrcaj na trajekt i s obzirom na lokaciju pristaništa (glavna gradska šetnica), dok u vršnom razdoblju sezone zadržavanja putnika s linije Sumartin-Makarska nisu vjerojatna s obzirom na probleme vezane uz pronalazak parking mjesta, prometnu gužvu i otežan izlazak s trajekta/uključivanje u promet.

Tijekom sezone 2022. godine Makarska je bila i polazna/završna luka dnevne brzo-brodske linije Makarska – Bol – Hvar – Vis – Split koju je organizirao TP Line. Za 2023. godinu prema podacima

Agencije za obalni linijski pomorski promet Makarska će biti luka pristajanja linije bez obveze javne usluge Split – Bol (Brač) – Makarska – Korčula – Pomena (Mljet) – Dubrovnik koju će održavati brodar Kapetan Luka - Krilo.

4.5. Jednodnevni posjetitelji

U ovom trenutku ne postoje relevantni izvori koji mogu uputiti na približan broj jednodневnih posjetitelja u Gradu Makarskoj. S obzirom da jednodnevni posjetitelji mogu generirati značajan pritisak na različite prirodne i kulturne resurse te infrastrukturne sustave, za potrebe procjene ukupnog turističkog pritiska bilo je nužno, barem grubo, na temelju ekspertnih procjena poznavatelja obilježja turističke aktivnosti na području Grada te različitih dodatnih izvora, procijeniti taj važan segment turističke aktivnosti.

Tablica 4.16. Procjena dnevnog broja jednodневnih posjetitelja na području Grada Makarske u vršnim danima turističke sezone 2022. godine

	Broj jednodневnih posjetitelja
Jednodnevni posjetitelji (približno):	11.000
Tranzit – pomorski	500
Tranzit – cestovni	850
Kupači	8.000
Posjete iz okruženja	1.500
Izletnici na brodovima	-
PP Biokovo (posjeti s plaćenim ulaznicama)	200

Izvor: Jadrolinija, Hrvatske ceste, PP Biokovo, Horwath Consulting, eVisitor, obrada autora

Procjena se zasniva na dezagregiranju jednodневnih posjetitelja na ključne segmente, i to uz sljedeće pretpostavke:

- **Posjetitelji u tranzitu koji se zadržavaju na području Grada** – posjetitelji u tranzitu odnose se na putnike u cestovnom i pomorskom prometu. Procjena jednodневnih posjetitelja u cestovnom prometu generirana je na temelju procijenjenog prosječnog dnevnog prometa koji je dobiven kao jednostavna aritmetička sredina podataka sa susjedne dvije lokacije automatskog brojanja prometa (podaci Hrvatske ceste): Baško Polje (prosječni dnevni ljetni promet 22,5 tisuća vozila) i Živogošće (prosječni dnevni ljetni promet 6,0 tisuća vozila); uz pretpostavku zadržavanja 2% automobila; procjena jednodневnih posjetitelja u pomorskom prometu dobivena je uz pretpostavku zadržavanja 30-tak posto putnika na odlaznoj državnoj trajektnoj liniji Makarska-Sumartin;
- **Kupači** – polazeći od procjene od 4.000 posjetitelja koji u Makarsku dolaze iz okruženja s primarnim motivom boravka na plaži (*Plan razvoja plaže u Makarskoj*, Horwath Consulting, 2009.) te uzimajući u obzir rast turističkog prometa u okruženju, procjenjuje se da je broj dnevnih posjetitelja čiji je osnovni motiv dolaska kupališni minimalno udvostručen;
- **Posjetitelji iz okruženja** – pretpostavlja se da barem petina turista u najvažnijim destinacijama u okruženju (Baška Voda, Brela, Podgora, Tučepi) posjeti Makarsku jednom tijekom sedmodневnog boravka (broj turista na dan 37.945; $37.945 \cdot 0,2 / 7 = 1.084$ posjetitelja); procjenjuje se nadalje da u vršnom razdoblju Makarsku prosječno posjeti 500 do 1.500 mahom mlađih dnevnih posjetitelja motiviranih zabavom;
- **Posjetitelji PP Biokovo** (posjeti s plaćenim ulaznicama) – prema informacijama PP Biokovo prosječan dnevni broj posjetitelja (prema plaćenim ulaznicama) u prvom tjednu kolovoza iznosi oko 500 do 550 posjetitelja; pretpostavlja se da 40-tak% (do 200) posjeta generiraju

posjetitelji koji su stigli iz drugih područja s primarnim motivom posjete atrakcijama PP Biokovo i nisu obračunati u ostale posjetitelje grada Makarske iz okruženja;

- Pretpostavlja se da Makarska ne privlači bitniji broj izletnika koji dolaze izletničkim brodovima.

Procjenjuje se (Tablica 4.16.) da u vršnim danima sezone na području Grada Makarske dnevno boravi približno 11 tisuća jednodnevnih posjetitelja.

4.6. Procjena ukupnog broja posjetitelja Grada Makarske u vršnim danima turističke sezone 2022. godine

Procjenjuje se da na području Grada Makarske u vršnim danima turističke sezone 2022. godine boravi između 40,0 i 45,0 tisuća posjetitelja, od kojih od 29,0 do 34,0 stacionarnih gostiju u komercijalnim i nekomercijalnim kapacitetima te 11,0 tisuća jednodnevnih posjetitelja. Nautički turizam ne generira, na razini grada, relativno značajniju turističku aktivnost.

Tablica 4.17. Procjena broja posjetitelja u Gradu Makarska u vršnim danima turističke sezone 2022. godine

Turisti koji su ostvarili noćenje u smještajnim kapacitetima	29.000-31.500
Nautički turisti (boravak na brodovima u luci otvorenoj za javni promet)	400
Jednodnevni posjetitelji	11.000
Sveukupno	40.400-42.900

Izvor: Tablica 4.13. i Tablica 4.16.

4.7. Stavovi stanovnika o ponudi smještaja i turizmu

Uzimajući u obzir utjecaj turizma na kvalitetu života u Makarskoj, većina stanovnika smatra intenzitet turističkog prometa kakav se ostvaruje tijekom vrhunca ljetne sezone poželjnim (Tablica 4.18.). Naime, 63% ispitanika odgovorilo je da smatra poželjnim intenzitet koji se ostvaruje tijekom srpnja i kolovoza. Dodatnih 22% ispitanika smatra poželjnim tek nešto niži intenzitet turizma kakav se ostvaruje u lipnju, odnosno u rujnu. Bitno manji udjeli ispitanika opredjeljuju se za smanjivanje intenziteta turističke aktivnosti, bilo na razinu svibnja (6%) ili kao tijekom izvansezonskog razdoblja (5%).

Tablica 4.18. Poželjna sezonalnost turističke aktivnosti iz perspektive utjecaja turizma na kvalitetu života na području Makarske rivijere, udio odgovora ispitanika u %

Srpanj/kolovoz	62,7
Lipanj	12,1
Rujan	10,1
Svibanj	6,1
Listopad – travanj	4,9

Izvor: Anketa stavova lokalnog stanovništva o turizmu, 2023.

Promišljajući o rastu novih komercijalnih smještajnih kapaciteta, relativna većina ispitanika (42%) iskazuje preferenciju prema zaustavljanju rasta kapaciteta odnosno razvoj koji se neće temeljiti na poticanju povećanja ponude (Tablica 4.19.).

Za rast smještajnih kapaciteta izjasnilo se 49,7% ispitanika, među kojima 38% ispitanika smatra da treba ići u smjeru rasta hotelskih kapaciteta, 33% preferira rast kapaciteta privatnog smještaja te 29% smatra da je potrebno povećati ponudu smještaja u kampovima.

Tablica 4.19. Smjer rasta novih smještajnih kapaciteta, udio odgovora ispitanika u %

Ne poticati veću ponudu	41,8
Hotele	18,9
Privatni smještaj	16,5
Kampove	14,3
Ne znam/Bez odgovora	8,4
Ukupno	100,0

Izvor: Anketa stavova lokalnog stanovništva o turizmu, 2023.

4.8. Stavovi turista o ponudi smještaja

Prema podacima istraživanja TOMAS Hrvatska 2019¹⁴, turisti su kvalitetu smještaja na području Makarske rivijere ocijenili kao 'visokom'¹⁵. Ocjena kvalitete smještaja viša je od prosjeka ocjene Splitsko-dalmatinske županije za 2,1%.

4.9. Sažetak i ocjena pritiska turizma¹⁶

Pokazatelji održivosti/pritiska turizma na destinaciju	Poželjni/prihvatljivi standardi	Aktualno stanje
<p>Intenzitet turističkog kapaciteta iskazan kao:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omjer broja kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor u odnosu na broj stanovnika • Omjer broja smještajnih objekata u domaćinstvu i kućama i stanovima za odmor u odnosu na broj stanova za stalno stanovanje • Broj kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor na 100 m² građevinskog područja naselja 	<p>1 krevet u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor po stanovniku</p> <p>1 smještajni objekt po stanu za stalno stanovanje</p> <p>10 kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor na 1000 m² građevinskog područja naselja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Omjer broja kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor u odnosu na broj stanovnika: • Broj kreveta u komercijalnom i nekomercijalnom smještaju u 2022. godini (Poglavlje 4): između 33,3 i 36,5 tisuća kreveta • Broj stanovnika grada u 2021. godini (Poglavlje 9.): 13.301 • Vrijednost pokazatelja: 2,5 (2,7) • Omjer smještajnih objekata u domaćinstvu i kućama i stanovima za odmor u odnosu na broj stanova za stalno stanovanje: • Broj smještajnih objekata u domaćinstvu i kućama i stanovima za odmor (Poglavlje 4.): 4.600 (6.500 uz korekciju za neregistrirane kapacitete) • Broj stanova za stalno stanovanje (Poglavlje 4.):

¹⁴ Institut za turizam, TOMAS Hrvatska 2019 (posebna obrada za Splitsko-dalmatinsku županiju)

¹⁵ Ispitanici su ocjenjivali stupanj zadovoljstva elementima ponude ocjenama od 1 (vrlo loše) do 7 (odlično). Rang kvalitete ocijenjen 'visokim' stupnjem zadovoljstva znači da je zbroj udjela ocjena 6 i 7 od 70 do 79,9%, tj. da je od 70% do 79,9% ispitanika ocijenilo kvalitetu smještaja 'odličnom' ili 'gotovo odličnom'.

¹⁶ Poželjni standardi ekspertno su definirani kao granice preko kojih turizam u 'tradicionalnim' naseljima postaje glavni faktor transformacije naselja, polazeći od: Rogić, I. (2006), Tipologija naselja i kuća za odmor u Rogić, I. i Mišetić, A., Zimmerman, R., ur. Kuća pokraj mora – Povremeno stanovanje na hrvatskoj obali, Institut Ivo Pilar, Zagreb, 2006

Pokazatelji održivosti/pritiska turizma na destinaciju	Poželjni/prihvatljivi standardi	Aktualno stanje
		<p>7.376 (nejasan status privremeno nenastanjenih stanova od kojih većina očekivano ima karakter komercijalnih ili nekomercijalnih turističkih objekata)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vrijednost pokazatelja: 0,63 (0,88) • Broj kreveta u komercijalnom i smještaju te kućama i stanovima za odmor na 100 m² građevinskog područja naselja • Broj kreveta u komercijalnom i nekomercijalnom smještaju u 2022. godini (poglavlje 4): između 33,3 i 36,5 tisuća kreveta • Površina građevinskog područja naselja u m² (Poglavlje 6.): 386,94 ha • Vrijednost pokazatelja: 8,6/9,4 kreveta na 1.000 m²
<p>Intenzitet stacionarnog turističkog prometa iskazan kao:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Broj turista u komercijalnom i nekomercijalnom smještaju u vršnim danima sezone po stanovniku 	<p>1 turist u komercijalnom i nekomercijalnom smještaju u vršnim danima sezone po stanovniku</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Broj turista u komercijalnom i nekomercijalnom smještaju vršnim danima sezone 2022. godini (Poglavlje 4): 29.000 (34.000 uz korekciju za neregistrirane kapacitete) • Broj stanovnika Grada u 2021. godini (Poglavlje 9.): 13.301 • Vrijednost pokazatelja: 2,2 (2,6)
Percepcija stanovnika		
Poželjna sezonalnost turističke aktivnosti	Ne primjenjuje se standard	<ul style="list-style-type: none"> • 63% ispitanika smatra poželjnu izrazitu sezonalnost fizičkog turističkog prometa (srpnja i kolovoza)
Percepcija turista		
Zadovoljstvo kvalitetom smještaja	Kvaliteta smještaja viša je od prosjeka Županije	<ul style="list-style-type: none"> • Ocjena kvalitete smještaja viša je od prosjeka ocjene Splitsko-dalmatinske županije za 2,1%

Faktori rizika	<ul style="list-style-type: none"> • Daljnji rast turističke potražnje na području Grada Makarske, kao odraz globalnog rasta turističkih putovanja, u sljedećem razdoblju od pet do deset godina generira daljnji ubrzani rast smještajnih kapaciteta i turističke potražnje • Ulazak RH u schengenski prostor i u eurozonu dodatno stimulira rast potražnje za turističkim nekretninama
-----------------------	--

Ocjena	<ul style="list-style-type: none"> • Razina intenziteta turističke aktivnosti na području Grada na granici je ekspertno procijenjene poželjne razine, što uz iskazanu preferenciju 40-tak% stanovnika prema zaustavljanju/usporavanju rasta ponude smještaja ukazuje na dostizanje poželjnog volumena turističkog kapaciteta i komercijalnog i nekomercijalnih objekata te orijentaciju na povećanje kvalitete smještaja (promjena strukture, podizanje kategorije, zamjena vrste kapaciteta i sl.) • Razina intenziteta turističke aktivnosti u Gradu Makarska, mjenog omjerom broja turističkih kreveta i stalnih stanovnika, kao i omjerom broja turista i stalnih stanovnika iznosi u najmanjem slučaju 2:1, a intenzitet je i viši kada se u obzir uzme jednodnevna potražnja 		
Zaključak	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="435 562 1233 703"> <ul style="list-style-type: none"> • Intenzitet turističke aktivnosti u Gradu Makarska dostiže ekspertno definirane granice preko koje turizam postaje glavni faktor transformacije mjesta s potencijalno neprihvatljivim društvenim i okolišnim posljedicama za domicilnu sredinu </td><td data-bbox="1233 562 1425 703"> Nosivost <div></div> </td></tr> </table>	<ul style="list-style-type: none"> • Intenzitet turističke aktivnosti u Gradu Makarska dostiže ekspertno definirane granice preko koje turizam postaje glavni faktor transformacije mjesta s potencijalno neprihvatljivim društvenim i okolišnim posljedicama za domicilnu sredinu 	Nosivost <div></div>
<ul style="list-style-type: none"> • Intenzitet turističke aktivnosti u Gradu Makarska dostiže ekspertno definirane granice preko koje turizam postaje glavni faktor transformacije mjesta s potencijalno neprihvatljivim društvenim i okolišnim posljedicama za domicilnu sredinu 	Nosivost <div></div>		

5. Resursno-atraksijska osnova i okoliš

5.1. Turistička resursno-atraksijska osnova

Turistički resursi i atrakcije su sadržaji destinacije koji mogu motivirati posjetu ili boravak te predstavljaju srž turističke ponude i glavni su pokretači turističke aktivnosti. Uobičajeno se dijele na više domena, uključujući: prirodnu baštinu, kulturno-povijesnu baštinu, kulturu života i rada, znamenite osobe i povijesne događaje, manifestacije, sportsko-rekreacijske objekte i događaje, 'atrakcije zbog atrakcija' i sl.¹⁷

U nastavku se daje pregled glavnih turističkih resursa i atrakcija Grada Makarske s uvidom u razne aspekte i perspektive njihovog korištenja.

Prirodna baština	
Resursi i atrakcije	Opis i korištenje ¹⁸
Klima	<ul style="list-style-type: none"> – Sredozemna klima sa suhim i vrućim ljetom, te umjerenom zimom – 2750 sunčanih sati godišnje; Makarska je jedan od najtoplijih gradova u RH – Mogućnost ugodnog boravka kroz cijelu godinu, naročito u razdoblju ožujak-listopad
Krajoblik	<ul style="list-style-type: none"> – Impozantna planina Biokovo, guste šume borova, dugačke, šljunčane plaže i kristalno plavo more
Park prirode Biokovo	<ul style="list-style-type: none"> – Biokovo je najviša planina u primorskom nizu Dinarida, s drugim najvišim vrhom RH – Sv. Jure (1.762 m). Proglašeno je Parkom prirode zbog bogate krške geomorfologije i visoke bioraznolikosti. – Grad Makarska obuhvaća 13% PP, ali Park predstavlja 68% administrativne površine Grada – U sklopu PP nalazi se: 6 poučnih staza i 16 planinarskih staza različite težine, u ponudi je individualno i organizirano planinarenje te pješačke ture s prijevozom; 2 biciklističke staze; slobodno penjanje; vidikovci, uključujući Skywalk; više prezentacijskih centara, uključujući 2 na području Grada Makarske (Adrion-Srce planine i Kotiščina) – U PP nije zabilježen pad broja jedinki, niti vrsta koji bi bio rezultat prevelikog turističkog korištenja. Ujedno visoka opterećenost biokovske ceste u postojećem stanju smatra se 'uskim grlom' razvoja. – PP upravlja Javna ustanova PP Biokovo sa sjedištem u Makarskoj
Spomenik parkovne arhitekture Botanički vrt Kotiščina	<ul style="list-style-type: none"> – Botanički vrt smješten je na primorskim obroncima Biokova, iznad sela Kotiščina, sastavni je dio PP – Vrt je utemeljio dr. fra J. Radić u cilju upoznavanja i popularizacije flore Biokova – Zamišljen je kao 'ogradaeni dio prirode' gdje se zadržavaju prirodni oblici i samorodna flora. Na površini od 16,5 ha nalaze se raznolika staništa: kamenjare, vrletne stijene, obradive površine, kanjon i slap Proslap. U vrtu je utvrđeno oko 300 samoniklih biljnih svojti. – Kroz vrt vodi nekoliko pješačkih staza uz koje se nalaze poučne table
Spomenik parkovne arhitekture Sv. Petar	<ul style="list-style-type: none"> – Mali poluotok na ulazu u gradsku luku, dobio ime po crkvi iz 13. st. – Arheološki nalazi ukazuju na fortifikacijske elemente u funkciji zaštite obalnog naselja u vremenskom kontinuitetu kroz prapovijest i antiku, odnosno na funkciju refugija u 16. i 17. st. za vrijeme tursko-mletačkih sukoba. Umjetna špilja datira iz 2. svj. rata kada su ju Nijemci izgradili kao zaklon za podmornice. – Danas park s plažama i šetnicom

¹⁷ Kušen, E. (2002), *Turistička atrakcijska osnova*, Institut za turizam: Zagreb

¹⁸ (1) <https://makarska.hr/ppug-makarske>; (2) <https://pp-biokovo.hr>; (3) Makarska razvoja agencija (2017), *Strategija razvoja Grada Makarske, Prilog 1. Cjelovita analiza stanja-Radna verzija*, Urbanex, Zagreb-Split; (4) Krpina, V. et. al. (2019), *Akcijski plan upravljanja posjetiteljima PP Biokovo 2019.-2026.*, JU PP Biokovo/Projekt Novi Adrion

Resursi i atrakcije	Opis i korištenje ¹⁸
Ostalo	<ul style="list-style-type: none"> – Značajni krajobrazi: Čurilo; Veprić; Mosteni; Vrutak; Sv. Petar, Osejava; Podmorje; Prirodna luka – NATURA 2000: Isključivo na području Grada: Osejava; Sv. Petar; U. Ramova; U. Krvavica – NATURA 2000: Djelomično na području Grada: Biokovo; Podbiokovlje

Kulturna baština i produkcija

Resursi i atrakcije	Opis i korištenje ¹⁹
Arheološka baština	<ul style="list-style-type: none"> – Bogatu arheološku baštinu čini više arheoloških područja i pojedinačnih arheoloških lokaliteta, uključujući prapovijesni lokalitet Osejava, arheološku zonu na poluotoku Sv. Petar, niz gradina, glavica i dr. pretežito koncentriranih u zaobalnom području Grada
Povijesne građevinske cjeline	<ul style="list-style-type: none"> – Kulturno-povijesna cjelina Makarske – uža gradska jezgra zaštićeno je kulturno dobro RH. Smještena između poluotoka Sv. Petra i Osejave, naseljena je od vremena antike (rimski Muccurum utvrđen na poluotoku Sv. Petar), kroz povijest pod turskom, mletačkom te, u kraćim razdobljima, austrijskom i francuskom vlasti. U drugoj polovici 18. st. dolazi do urbanističkog razvoja i stvara se jezgra današnjeg grada, čije središte čini Kačićev trg sa župnom crkvom i nizom baroknih kuća, Riva, s kućama pučkog oblikovanja, baroknim i neostilskim katnicama, te franjevački samostan na istoku. U sklopu povijesne jezgre nalazi se više pojedinačno zaštićenih sakralnih i civilnih objekata. – Ruralne cjeline – podbiokovska sela: Baškovići, Matići i Rusendići, Veliko brdo, Prodani i Gojaci, Puharići, Makar, Kotiščina, Grgasovići – Svetište Veprić – posvećeno Majci Božjoj Lurdskoj, uz prirodnu špilju podignuta kapela i postaje križnog puta. Svetište je vrlo posjećeno tijekom cijele godine.
Kultura života i rada	<ul style="list-style-type: none"> – Ribarstvo – još živa tradicija, povijesno vezana uz Makarsku – Maslinarstvo i vinogradarstvo – ključni sadržaji identiteta Makarske, održani u određenoj mjeri – 'Makarska kuhinja' – 'kuhinja maslinovog ulja i vina', tipično mediteranska, s visokim udjelom ribe i plodova mora, jela od povrća i naročito miješanih grahorica i kupusa, janjetina i kozletina, pašticada – Ugostiteljska ponuda većim je dijelom smještena u gradskoj jezgri i to 44 objekta s ukupnim kapacitetom od 4.118 mjesta (od čega 72% na vanjskim površinama), od čega je 52% mjesta u kafićima i sl. objektima, 25% u pizzerijama, konobama i sličnim objektima brze prehrane te 15% u restoranima.²⁰ – Torta makarana – uvrštena u Registar nematerijalne kulturne baštine RH. Ukazuje na venecijanski slastičarski utjecaj, glavni sastojak su bademi, te limun i rožolin, posebnost je ukras u obliku mreže napravljen od trakica tijesta. – Folklorni ansambl 'Tempet' – ime dobio po starom makarskom plesu, osim makarskih starogradskih plesova izvodi plesove sa svih područja Hrvatske, uključuje i dječju skupinu

¹⁹ (1) www.registar.kulturnadobra.hr; (2) <https://makarska.hr/ppug-makarske>; (3) Grad Makarska (2015), *Plan razvoja kulturnog turizma Grada Makarske 2015.-2020.*, Makarska; (4) <https://makarska.hr/novosti/lito-u-gradu-2023-program-dogadanja>

²⁰ Podaci iz rješenja o minimalnim tehničkim uvjetima

Resursi i atrakcije	Opis i korištenje ¹⁹
Muzejsko-galerijske ustanove	<ul style="list-style-type: none"> – Gradski muzej Makarska – stalni fundus čine zbirke arheologije, etnologije i numizmatike, kulturno-povijesna zbirka, s portretima makarskih građana 19. stoljeća, te zbirka fotografija, razglednica, plakata i karata. Djeluje u baroknoj palači Tonoli zaštićenoj kao kulturno dobro RH. – Malakološki muzej – čuva zbirku od oko 3000 primjeraka puževa i školjki iz svih svjetskih mora te herbarij bilja s Biokova. Muzej osnovao dr. fra Jure Radić. Djeluje u sklopu franjevačkog samostana. – Gradska galerija 'Antun Gojak' – čuva donaciju Gojak, prvog makarskog akademskog slikara, i Zbirku suvremenih autora. Djeluje u zgradi tzv. 'stare škole' koja je jedan od značajnih graditeljskih spomenika 19. st. i zaštićena kao kulturno dobro RH. – Gradska knjižnica – jedna od prvih gradskih knjižnica na istočnoj obali Jadrana – Glazbena škola Makarska – nudi osnovno i srednje-školsko glazbeno obrazovanje
Manifestacije i festivali	<p>Glavni festivali koncentrirani su u ljetnom razdoblju:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Međunarodni festival etno glazbe mETNO, lipanj – Ribarske večeri, lipanj-rujan – Lito u gradu (Makarska Summer Festival), lipanj- rujan i program Maestrale svibanj-rujan – Makarska Jazz Festival, kolovoz

Sportski i rekreacijski sadržaji

Resursi i atrakcije	Opis i korištenje ²¹
Veći sportski objekti	<ul style="list-style-type: none"> – Gradski sportski centar Makarska – sportsko-rekreacijski kompleks koji na jednom mjestu objedinjava gradski stadion, višenamjensku dvoranu s dva bazena, teren za mali nogomet, terene za tenis, košarku, badminton i bočališta. Prostire se na 50.000 m², raspolaže s 2.500 sjedećih mjesta. Centrom upravlja Javna ustanova Gradski sportski centar Makarska. – Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Biokovka – raspolaže sa suvremenim fitness centrom, dva zatvorena bazena i stručnim kadrom za fizikalne terapije. Nudi programe rehabilitacije i pripreme sportaša te programe zdravstvenog turizma.
Sportske manifestacije i natjecanja	<ul style="list-style-type: none"> – Manifestacije međunarodnog karaktera uključuju vaterpolo turnir, veslačku regatu, nogometne turnire – 2019. godine u Makarskoj se igrala glavna runda 'UEFA Futsal Champion League'
Uređene plaže	<p>Makarska je poznata po lijepim šljunčanim plažama, među kojima se ističu (smjer sjever-jug):</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ramova – manja, šljunak; uključuje plažu za pse – Blaca – manja, šljunak, prirodni hlad – Buba – manja, šljunak, kamene ploče, prirodni hlad, ugostiteljska ponuda – Cvitačka – šljunak, prirodni hlad, ugostiteljska ponuda; uključuje FKK – Biloševac – šljunak, prirodni hlad, dječje igralište, ugostiteljska ponuda – Biokovka – šljunak, prirodni hlad, pristup za invalide, aquapark, ugostiteljska ponuda – Gradska plaža – šljunak, prirodni hlad, dječje igralište, aquapark, ugostiteljska ponuda – Sv. Petar – manja, kamene ploče, beton – Osejava – manja, šljunak – Nugal – manja, šljunak, teže dostupna; u međunarodnim časopisima (Vogue, Conde Nast Traveler) uvrštavana među najljepše hrvatske/europske plaže, registrirana kao FKK plaža

²¹ (1) <https://sportski-centar-makarska.hr/>; (2) <https://makarska.hr/sport>;

U Makarskoj je u tijeku provođenje nekoliko projekata čija će realizacija utjecati na turističku atraktivnost Grada. Riječ je o sljedećim projektima²²:

- **Uređenje Peškere** – formiranje novog javnog prostora koji povezuje Sv. Petar, gradsku plažu i rivu tj. staru gradsku jezgru;
- **'Lokale u kale'** – s ciljem revitalizacije stare gradske jezgre, Grad Makarska daje godišnje novčane potpore (pojedinačni iznos potpora 2.000 do 10.000 eura, u ukupnom iznosu od 132,7 tisuća EUR) mikro i malim poduzetnicima u specificiranim djelatnostima;
- **Novi Adrion – promicanje održivog korištenja prirodne baštine PP Biokovo** – u partnerstvu JU PP Biokovo, JU Makarska razvojna agencija i HGSS-am glavi cilj projekta je povećanje obrazovnog kapaciteta posjetitelja kroz razvoj novih edukativnih programa i sadržaja.

Turistički potencijal Grada Makarske počiva na atraktivnosti prirodnog krajolika te na izuzetnom spoju prirodne i kulturne baštine, odnosno na sklopu Biokova, podbiokovlja, šljunčanih plaža, mora, povijesnog grada i dalmatinske tradicije. Ističe se nadalje potencijal sportsko-rekreativne i zdravstveno-turističke ponude.

Stavovi stanovnika Grada Makarska

Stav stanovnika Grada oko utjecaja turizma na njegov izgled je gotovo ravnomjerno podijeljen (Tablica 5.1.). Za 45% ispitanika turizam je utjecao pozitivno te Grad zbog turizma izgleda ljepše. S druge strane, 50% ispitanika smatra da turizam ima negativan utjecaj te da Grad zbog njega izgleda ružnije.

Tablica 5.1. Utjecaj turizma na izgled Grada, udio odgovora ispitanika u %

Ljepši	45,4
Ružniji	50,2
Ne znam/Bez odgovora	4,4
Ukupno	100,0

Izvor: Anketa stavova lokalnog stanovništva o turizmu, 2023.

Za razliku od percepcije utjecaja turizma na izgled Grada Makarske, ocjene ispitanika o utjecaju turizma na autentičnost/duh su 'jasnije'. Gotovo dvije trećine stanovnika smatra da Makarska zbog turizma gubi svoj duh i autentičnost, dok nešto više od trećinu ispitanika smatra da turizam nije utjecao na '*genius loci*' Makarske (Tablica 5.2.).

Tablica 5.2. Utjecaj turizma na autentičnost/duh Grada, udio odgovora ispitanika u %

Da	62,3
Ne	35,6
Ne znam/Bez odgovora	2,2
Ukupno	100,0

Izvor: Anketa stavova lokalnog stanovništva o turizmu, 2023.

²² (1) <https://www.dblog.hr/price/makarska-dobiva-jako-cool-peskeru/>; <https://makarska.hr/ostali-projekti/lokale-u-kale/>;

Stavovi turista

Obilježja resursno-atraksijske osnove Grada Makarske odražavaju se i u glavnim motivima dolaska turista na područje Makarske rivijere (mogućnost višestrukih odgovora). Naime, 90% turista motiv dolaska povezuju s morem, a 67% s prirodom (Tablica 5.3.).

Ostali motivi bitno su manje važni, a izdvajaju se *touring* i razgledavanje (23%) te sport/rekreacija (17%). Preferencija prema prirodi bitno je više izražena nego kod prosječnih posjetitelja Županija.

Tablica 5.3. Glavni motivi dolaska turista* u Županiju i Makarsku rivijeru u 2019. godini, udio turista u %

	Županija	Makarska rivijera
More	84,5	90,4
Priroda	47,1	67,4
<i>Touring, sightseeing</i>	28,6	22,8
Sport i rekreacija	11,4	16,5

*Mogućnost više odgovora

Izvor: Institut za turizam, TOMAS Hrvatska 2019 (posebna obrada za Splitsko-dalmatinsku županiju)

Elementi ponude destinacije vezani uz resursno-atraksijsku osnovu pretežito generiraju 'visok' ili 'vrlo visok' stupanj zadovoljstva turista (Tablica 5.4.). U 2019. godini turisti su ocijenili da 'vrlo visok' stupanj zadovoljstva, uz višu prosječnu ocjenu u odnosu na prosjek Županije, generiraju ljepota prirode i krajolika, ljepota mjesta, atmosfera i ugođaj te uređenost mjesta, a nadalje su 'visoko' zadovoljni s gostoljubivosti stanovnika i čistoćom plaža. Procijenjeno je, međutim, da gastronomska ponuda polučuje ipak nižu ('srednji' stupanj) razinu zadovoljstva, dok su događanja i manifestacije najlošije ocijenjen segment ponude vezan uz resursno-atraksijsku osnovu i bitno lošiji od županijskog prosjeka.

Tablica 5.4. Elementi ponude koji generiraju najveći stupanj zadovoljstva turista²³

	Županija	Makarska rivijera
Ljepota prirode i krajolika	83,9 (vrlo visok)	87,6 (vrlo visok)
Ljepota mjesta	83,3 (vrlo visok)	87,1 (vrlo visok)
Atmosfera, ugođaj	78,6 (visok)	84,8 (vrlo visok)
Gostoljubivost stanovnika	75,2 (visok)	76,8 (visok)
Uređenost mjesta	74,6 (visok)	83,2 (vrlo visok)
Čistoća plaža	71,3 (visok)	76,4 (visok)
Gastronomska ponuda u mjestu	61,4 (srednji)	67,0 (srednji)
Događanja i manifestacije	53,0 (nizak)	44,4 (vrlo nizak)

Izvor: Institut za turizam, TOMAS Hrvatska 2019 (posebna obrada za Splitsko-dalmatinsku županiju)

5.2. Kakvoća mora za kupanje

Opis

Analiza kakvoće mora na području Grada Makarske povodi se na četiri točke: plaža Cvitačka, plaža hotel Dalmacija, plaža centar i plaža sv. Petar. Analizu provodi Nastavni zavod za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije s ciljem utvrđivanja količine crijevnih enterokoka te *escherichie coli* u vodi za kupanje i rekreaciju.

²³ Udio ispitanika koji element ponude ocjenjuju s ocjenama 6 i 7 na skali od 1 (jako loše) do 7 (odlično)

U Tablici 5.5. prikazani su rezultati mjerenja kakvoće mora od strane NZJZ na 4 lokacije u Makarskoj u 2022. i 2019. godini. U 2022. u razdoblju od 24. svibnja do 27. rujna uzimanje uzorka provedeno je u deset vremenskih točaka.

Pojedinačne ocjene svih ispitivanja rezultirale su 'izvrsnom' kakvoćom mora (manje od 60 bik*/100 ml crijevnih enterokoka te manje od 100 bik/100 ml escherichia coli), osim 7. lipnja kada je kakvoća mora bila 'zadovoljavajuća' ili 'dobra'. U 2019. mjerenja su također ukazala na 'izvrsnu' kakvoću mora, s izuzetkom 9. srpnja (Tablica 5.5.).

Tablica 5.5. Rezultati mjerenja kakvoće mora na 4 lokacije u Makarskoj u 2022. i 2019.

2022		2019	
PLAŽA CVITAČKA			
+ izvrsno	27.09.2022 06:40	+ izvrsno	01.10.2019 07:15
+ izvrsno	13.09.2022 06:45	+ izvrsno	17.09.2019 07:30
+ izvrsno	30.08.2022 07:00	+ izvrsno	04.09.2019 06:35
+ izvrsno	16.08.2022 07:10	+ izvrsno	20.08.2019 06:35
+ izvrsno	02.08.2022 06:30	+ izvrsno	06.08.2019 06:10
+ izvrsno	19.07.2022 06:20	+ izvrsno	23.07.2019 06:00
+ izvrsno	05.07.2022 06:25	+ izvrsno	09.07.2019 06:05
+ izvrsno	21.06.2022 06:30	+ izvrsno	26.06.2019 06:00
+ dobro	07.06.2022 06:40	+ izvrsno	11.06.2019 06:10
+ izvrsno	24.05.2022 06:30	+ izvrsno	28.05.2019 09:50
PLAŽA HOTEL DALMACIJA			
+ izvrsno	27.09.2022 06:30	+ izvrsno	01.10.2019 07:05
+ izvrsno	13.09.2022 06:35	+ izvrsno	17.09.2019 07:17
+ izvrsno	30.08.2022 06:30	+ izvrsno	04.09.2019 06:25
+ izvrsno	16.08.2022 06:50	+ izvrsno	20.08.2019 06:30
+ izvrsno	02.08.2022 06:20	+ izvrsno	06.08.2019 06:00
+ izvrsno	19.07.2022 06:10	+ izvrsno	23.07.2019 05:50
+ izvrsno	05.07.2022 06:10	+ dobro	09.07.2019 05:55
+ izvrsno	21.06.2022 06:15	+ izvrsno	26.06.2019 05:50
+ zadovoljavajuće	07.06.2022 06:30	+ izvrsno	11.06.2019 06:00
+ izvrsno	24.05.2022 06:20	+ izvrsno	28.05.2019 10:10
PLAŽA CENTAR			
+ izvrsno	27.09.2022 06:20	+ izvrsno	01.10.2019 06:55
+ izvrsno	13.09.2022 06:25	+ izvrsno	17.09.2019 07:08
+ izvrsno	30.08.2022 06:40	+ izvrsno	04.09.2019 06:15
+ izvrsno	16.08.2022 06:40	+ izvrsno	20.08.2019 06:25
+ izvrsno	02.08.2022 06:10	+ izvrsno	06.08.2019 05:50
+ izvrsno	19.07.2022 06:00	+ izvrsno	23.07.2019 05:40
+ izvrsno	05.07.2022 06:00	+ dobro	09.07.2019 05:30
+ izvrsno	21.06.2022 06:05	+ izvrsno	26.06.2019 05:40
+ dobro	07.06.2022 06:20	+ izvrsno	11.06.2019 05:55
+ izvrsno	24.05.2022 06:10	+ izvrsno	28.05.2019 10:20
PLAŽA sv. PETAR			
+ izvrsno	27.09.2022 06:10	+ izvrsno	01.10.2019 06:45
+ izvrsno	13.09.2022 06:15	+ izvrsno	17.09.2019 07:00
+ izvrsno	30.08.2022 08:30	+ izvrsno	04.09.2019 06:10
+ izvrsno	16.08.2022 06:30	+ izvrsno	20.08.2019 06:15
+ izvrsno	02.08.2022 06:00	+ izvrsno	06.08.2019 05:45
+ izvrsno	19.07.2022 05:50	+ izvrsno	23.07.2019 05:30

2022		2019	
+ izvršno	05.07.2022 05:50	+ dobro	09.07.2019 05:45
+ izvršno	21.06.2022 05:55	+ izvršno	26.06.2019 05:30
+ zadovoljavajuće	07.06.2022 06:10	+ izvršno	11.06.2019 05:45
+ izvršno	24.05.2022 06:00	+ izvršno	28.05.2019 10:30

Izvor: Nastavni zavod za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije

Uzrok(ci) niže kvalitete mora za kupanje 7. lipnja 2022. godine nisu poznati. Prema podacima zaposlenika meteorološke stanice u Makarskoj, mjerenju je prethodilo dvadesetodnevno razdoblje bez oborina s prosječnim temperaturama za 5 stupnjeva višim od srednjih vrijednosti što je moglo utjecati na cvjetanje mora te uzrokovati niže izmjerenu kvalitetu mora. Nižu kvalitetu mora izmjerenu 9. srpnja 2019. godine moguće je povezati s oborinskim vodama nastalim uslijed jakih pljuskova u noći između 08.07. i 09.07. (20 l po metru kvadratnom).

Godišnja kakvoća mora na svim plažama ocijenjena je u razdoblju od 2019. do 2022. godine 'izvršnom'²⁴, a valja također naglasiti da je čistoća plaća iz perspektive turista ocijenjena 'visokim' stupnjem zadovoljstva (Točka 5.1.).

5.3. Razina buke i svjetlosno zagađenje

Opis

Karte buke Grada Makarske nisu raspoložive, no, s obzirom na intenzivan cestovni promet, posebno tranzitni, te bogatu ugostiteljsku ponudu i atraktivnost destinacije za noćne izlaske moguće je očekivati, s obzirom na iskustva u drugim destinacijama, da razina buke na pojedinim lokacijama u Gradu tijekom večeri i noći prelazi dozvoljenu razinu od 55 do 65 decibela (*Pravilnik o najvišim dopuštenim razinama buke s obzirom na vrstu izvora buke, vrijeme i mjesto nastanka, NN 143/2021*).

Jednako tako nisu raspoloživi niti podaci o usklađenosti rasvjete na području Grada s odredbama *Pravilnika o zonama rasvjetljenosti, dopuštenim vrijednostima rasvjetljavanja i načinima upravljanja rasvjetnim sustavima (NN 128/2020)* kojim se propisuju obvezni načini i uvjeti upravljanja rasvjetljavanjem, zone rasvjetljenosti i zaštite, najviše dopuštene vrijednosti rasvjetljavanja, uvjeti za odabir i postavljanje svjetiljki, kriteriji energetske učinkovitosti, uvjeti i najviše dopuštene vrijednosti korelirane temperature, boje izvora svjetlosti kao i obveze jedinica lokalne samouprave vezane za propisane standarde.

Stavovi stanovnika Grada Makarska

Buka za većinu stanovnika Grada, sukladno rezultatima *Ankete stavova lokalnog stanovništva o turizmu* provedene za potrebe izrade ovog dokumenta, nije problem (43% ispitanika) ili je mali problem (32% ispitanika). Istovremeno, buka predstavlja veliki problem za 23% ispitanika, potencijalno onih koji žive u gradskoj jezgri ili uz tranzitni pravac te su izloženi buci generiranoj prometom ili ugostiteljskom ponudom (okupljanjem turista), posebice tijekom noći.

²⁴ https://vrtlac.izor.hr/ords/kakvoca/kakvoca_detalji10

Stavovi turista

Buku kao faktor iritacije tijekom boravka u destinaciji istaknulo je 6,6% turista koji su 2019. boravili na području Makarske rivijere, za trećinu manje od svih turista koji su boravili na području Splitsko-dalmatinske županije.

5.4. Kvaliteta zraka

Opis

Na području Grada Makarske nije uspostavljena stanica za mjerenje kvalitete zraka. No, budući da na području Grada nema većih zagađivača, aproksimativno se za procjenu razine onečišćenja mogu koristiti podaci s mjerne postaje u Opuzenu.

Sukladno *Izvešću o praćenju kvalitete zraka na postajama Državne mreže za trajno praćenje kvalitete zraka u 2021. godini (Revizija 1)* Hidrometeorološkog zavoda, zrak na području Opuzena u 2021. godini bio je prve kategorije.

Prema kriteriju ukupnog taloženja onečišćujućih tvari (ukupna masa onečišćujućih tvari koja se prenosi iz zraka na površine) kvaliteta zraka na području Opuzena bila je također prve kategorije.²⁵

Za očekivati je da je cestovni promet ključni generator onečišćenja zraka na području Grada Makarske, a problem je zasigurno izraženiji tijekom turističke sezone i povećanog prometa uz glavne cestovne prometnice na smjeru prometovanja zapad - istok i obrnuto.

Stavovi stanovnika Grada Makarska

Emisiju štetnih plinova iz vozila i plovila kao najproblematičniji pritisak turizma na okoliš izdvojilo je 12,7% ispitanih stanovnika Grada u 2023. godini.²⁶

5.5. Sažetak i ocjena pritiska turizma

Pokazatelji održivosti/pritiska turizma na destinaciju	Poželjni/prihvatljivi standardi	Aktualno stanje
Turistička resursno-atraksijska osnova		
Oštećenja flore i ugroženost faune u PP Biokovo uslijed turističke aktivnosti	Nema bitnih oštećenja/ugroze	<ul style="list-style-type: none"> Nije zabilježen pad broja jedinki/vrsta kao rezultat turističke aktivnosti
Zagađenje okoliša PP Biokovo uslijed turističke aktivnosti	Nema bitnih zagađenja	<ul style="list-style-type: none"> Nije zabilježeno nekontrolirano zagađenje okoliša kao rezultat turističke aktivnosti
Ekspertna procjena koncentracije sadržaja u zaštićenoj povijesnoj gradskoj jezgri	Kulturni sadržaji: 'Visoka' Ugostiteljski sadržaji: 'Srednja' Večernji zabavni sadržaji: 'Niska'	<ul style="list-style-type: none"> Kulturni sadržaji: 'Visoka' Ugostiteljski sadržaji: 'Visoka' Večernji zabavni sadržaji: 'Srednja'

²⁵ Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2021), *Izvešće o praćenju kvalitete zraka na teritoriju Republike Hrvatske za 2021. godinu*

²⁶ Ispitanici su mogli birati između sljedećih predloženih pritisaka turizma na okoliš: odlaganje krutog otpada, zbrinjavanje otpadnih voda, potrošnja vode, emisija štetnih plinova iz vozila i plovila, potrošnja struje (Anketa stavova lokalnog stanovništva o turizmu, 2023.).

Pokazatelji održivosti/pritiska turizma na destinaciju	Poželjni/prihvatljivi standardi	Aktualno stanje
Ekspertna procjena oštećenosti/ degradacije kulturne baštine uslijed turističke aktivnosti	Nema bitnih oštećenja/degradacije	<ul style="list-style-type: none"> Nisu zabilježena trajnija oštećenja kulturne baštine kao rezultat turističke aktivnosti
Stavovi stanovnika		
Utjecaj turizma na izgled Grada	Više od 50% ispitanika iskazuje pozitivan stav	<ul style="list-style-type: none"> 45% ispitanika smatra Grad ljepšim pod utjecajem turizma
Promjena 'duha' Grada uslijed utjecaja turizma	Manje od 50% ispitanika iskazuje stav	<ul style="list-style-type: none"> 62% ispitanika smatra da Grad gubi 'duh' i autentičnost pod utjecajem turizma
Stavovi turista		
Zadovoljstvo ljepotom prirode i krajolika	Minimalno 'visoka' razina zadovoljstva te zadovoljstvo barem na razini prosjeka Županije	<ul style="list-style-type: none"> 'Vrlo visoka' razina zadovoljstva, iznad županijskog prosjeka
Zadovoljstvo ljepotom mjesta	Minimalno 'visoka' razina zadovoljstva te zadovoljstvo barem na razini prosjeka Županije	<ul style="list-style-type: none"> 'Vrlo visoka' razina zadovoljstva, iznad županijskog prosjeka
Zadovoljstvo atmosferom, ugođajem	Minimalno 'visoka' razina zadovoljstva te zadovoljstvo barem na razini prosjeka Županije	<ul style="list-style-type: none"> 'Vrlo visoka' razina zadovoljstva, iznad županijskog prosjeka
Zadovoljstvo s uređenosti mjesta	Minimalno 'visoka' razina zadovoljstva te zadovoljstvo barem na razini prosjeka Županije	<ul style="list-style-type: none"> 'Vrlo visoka' razina zadovoljstva, iznad županijskog prosjeka
Zadovoljstvo čistoćom plaža	Minimalno 'visoka' razina zadovoljstva te zadovoljstvo barem na razini prosjeka Županije	<ul style="list-style-type: none"> 'Visoka' razina zadovoljstva, iznad županijskog prosjeka
Zadovoljstvo gastronomskom ponudom u mjestu	Minimalno 'visoka' razina zadovoljstva te zadovoljstvo barem na razini prosjeka Županije	<ul style="list-style-type: none"> 'Srednja' razina zadovoljstva, iznad županijskog prosjeka
Zadovoljstvo događanjima i manifestacijama	Minimalno 'visoka' razina zadovoljstva te zadovoljstvo barem na razini prosjeka Županije	<ul style="list-style-type: none"> 'Vrlo niska' razina zadovoljstva, ispod županijskog prosjeka
Okoliš		
More za kupanje		
Kakvoća mora za kupanje na mjernim stanicama u Gradu tijekom razdoblja lipanj – rujanj u odnosu na ostatak godine	'Izvrсна' kakvoća mora na svim mjernim stanicama tijekom cijelog razdoblja provedbe mjerenja, prema Uredbi o kakvoći mora za kupanje (NN 73/2008)	<ul style="list-style-type: none"> 'Izvrсна' godišnja kakvoća mora na svim plažama u razdoblju od 2019. do 2022. godine
Buka i svjetlosno zagađenje		
Razine buke u danima vršne turističke sezone (prvi tjedan kolovoza) u odnosu na ostatak godine u zonama mješovite namjene po danu i noći	Razina buke do granice najviše dopuštene razine buke danju i noću u skladu s važećim propisima (NN 143/2021)	<ul style="list-style-type: none"> Ne postoji mjerenje; opravdano očekivati razinu buke na pojedinim lokacijama iznad dopuštene u razdobljima (vršne) turističke sezone

Pokazatelji održivosti/pritiska turizma na destinaciju	Poželjni/prihvatljivi standardi	Aktualno stanje
Vrijednost srednje horizontalne rasvijetljenosti prometnica i površina u područjima oko poslovnih, turističkih i ugostiteljskih objekata u naseljenim područjima	Maksimalna vrijednost rasvijetljenosti u skladu s važećim propisima (NN 128/2020)	<ul style="list-style-type: none"> Ne postoji mjerenje; opravdano očekivati razinu rasvijetljenosti na pojedinim lokacijama iznad dopuštene u razdobljima (vršne) turističke sezone
Stavovi stanovnika		
Iritacija razinom buke u vrijeme turističke sezone	Manje od 50% ispitanika iskazuje stav	<ul style="list-style-type: none"> 23% ispitanika smatra buku velikim, a 32% malim problemom
Stavovi turista		
Nezadovoljstvo uslijed buke	Nezadovoljstvo na razini ili niže od prosjeka Županije	<ul style="list-style-type: none"> 7% nezadovoljnih turista, niže od županijskog prosjeka
Zrak		
Kvalitete zraka na lokalnoj mjernoj stanici u danima vršne turističke sezone (prvi tjedan kolovoza) u odnosu na ostatak godine	Zrak I. kategorije u skladu s važećim propisima (NN 72/2020)	<ul style="list-style-type: none"> Ne postoji mjerenje; kvaliteta zraka I. kategorije na relevantnoj državnoj stanici
Stavovi stanovnika		
Iritacija radi emisije štetnih plinova iz vozila i plovila u vrijeme turističke sezone	Manje od 50% ispitanika iskazuje stav	<p>13% ispitanika smatra</p> <ul style="list-style-type: none"> emisiju štetnih plinova kao najproblematičniji pritisak turizma na okoliš

Faktori rizika	<ul style="list-style-type: none"> Daljnji rast turističke potražnje na području Grada Makarske, kao odraz globalnog rasta turističkih putovanja, u sljedećem razdoblju od pet do deset godina nije adekvatno popraćen mjerama destinacijske turističke politike usmjerene na zaštitu resursno-atraksijske osnove i okoliša 	
Ocjena	<ul style="list-style-type: none"> Nisu vidljivi znakovi degradacije ni prirodne, ni kulturne atrakcijske osnove Grada Makarske uslijed intenziteta turističke aktivnosti te postojeći resursi generiraju iznadprosječnu razinu zadovoljstva turista (u odnosu na Županiju) Kvaliteta okoliša, izražena čistoćom mora, razinom buke i svjetlosnog zagađenja te kvalitetom zraka, nije narušena (iako izostaju određene vrste mjerenja u samom Gradu) U lokalnoj zajednici prevladava stav da Grad uslijed turizma gubi svoj 'duh' i autentičnost te je snažno izražen i stav da Grad postaje ružniji zbog utjecaja turizma 	
Zaključak	<ul style="list-style-type: none"> Resursno-atrakcija osnova i okoliš Grada Makarske nisu u ovom trenutku ugroženi turističkom aktivnošću, iako se u lokalnoj zajednici turizam istovremeno vidi kao faktor koji ugrožava kulturološko-tradicijske i estetske vrijednosti Grada 	Nosivost

6. Prostor

6.1. Polazište

Analiza prostora iz perspektive analize nosivog turističkog kapaciteta Grada Makarske u ovom dokumentu fokusirana je na trenutno stanje izgrađenosti i zauzetosti prostora, ali i eventualno buduće stanje u prostoru koje je moguće realizirati prema uvjetima *Prostornog plana uređenja Grada Makarske*, kao osnovnog dokumenta kojim se uređuje korištenje i namjena prostora. Analiza ne ulazi u propitivanje kvalitete oblikovanja izgrađenog prostora u smislu ocjene arhitektonskih dostignuća i međusobne (ne)usklađenosti oblikovnih rješenja i likovnog izražaja izgrađenog fonda. No, čini se da je za buduća propitivanja prostorne politike Grada ipak važno naglasiti propuštene koristi koje bi propisana tipologija oblikovanja prostora i građevina mogla imati na prostorni identitet Grada, ali isto tako i na oblikovanje preostalih neizgrađenih dijelova.

6.2. Prikaz površina i izgrađenost planiranih građevinskih područja

Prostornim planom uređenja Grada Makarske (Tablica 6.1.) određena su građevinska područja naselja te su u njima na pojedinim područjima detaljnije razgraničene površine namijenjene isključivo za javnu i društvenu namjenu, gospodarsku, sportsko-rekreacijsku namjenu te parkovne i zaštitne zelene površine. Preostali dijelovi građevinskih područja naselja određeni su kao područja mješovite namjene te je građevine stambene namjene moguće graditi isključivo na njima.

Tablica 6.1. Građevinska područja naselja prema PPUG Makarska

Naselje/dio naselja	Izgrađeni dio u ha i udio u %	Neizgrađeni dio u ha i udio u %	Ukupno u ha
Makarska (bez naselja Veliko Brdo, Makar i Kotišina i njihovih izdvojenih dijelova):			
Mješovita namjena	237,49 ha (71,4 %)	95,00 ha (28,6%)	332,49 ha
Gospodarska namjena (poslovna)	16,55 (55%)	13,4 ha (45%)	29,95 ha
Javna i društvena namjena	2,25 ha (54%)	1,9 ha (46%)	4,15 ha
Ugostiteljsko turistička namjena	15,72 ha (65%)	8,6 ha (35%)	24,32 ha
Sport i rekreacija	7,92 ha (71%)	3,25 ha (29%)	11,17 ha
Groblja	3,03 ha (36%)	5,50 ha (64%)	8,53 ha
Parkovne površine	-	-	70 ha
Zaštitno zelenilo	-	-	18,02 ha
Veliko Brdo sa izdvojenim dijelovima Kuk i Baškovići			
Mješovita namjena	27,5 ha (60%)	18 ha (40%)	45,50 ha
Puharići			
Mješovita namjena	2,1 ha (75%)	0,7 ha (25%)	2,80 ha
Makar sa izdvojenim dijelom Mlinice			
Mješovita namjena	0,6 ha (38%)	2,75 ha (62%)	3,35 ha
Kotišina			
Mješovita namjena	1,4 ha (50%).	1,4 ha (50%)	2,80 ha
Površine za infrastrukturne građevine i uređaje unutar naselja (područje planirano za žičaru, vodospreme, objekti infrastrukture, servisna postrojenja i drugo)	-	-	9,30 ha
UKUPNO GPN MJESOVITE NAMJENE	269,09 ha	117,85 ha	386,94 ha

Izvor: Grad Makarska, PPUG Makarska

PPUG Grada Makarske²⁷ za mješovitu namjenu alocira ukupno 386,94 ha i to:

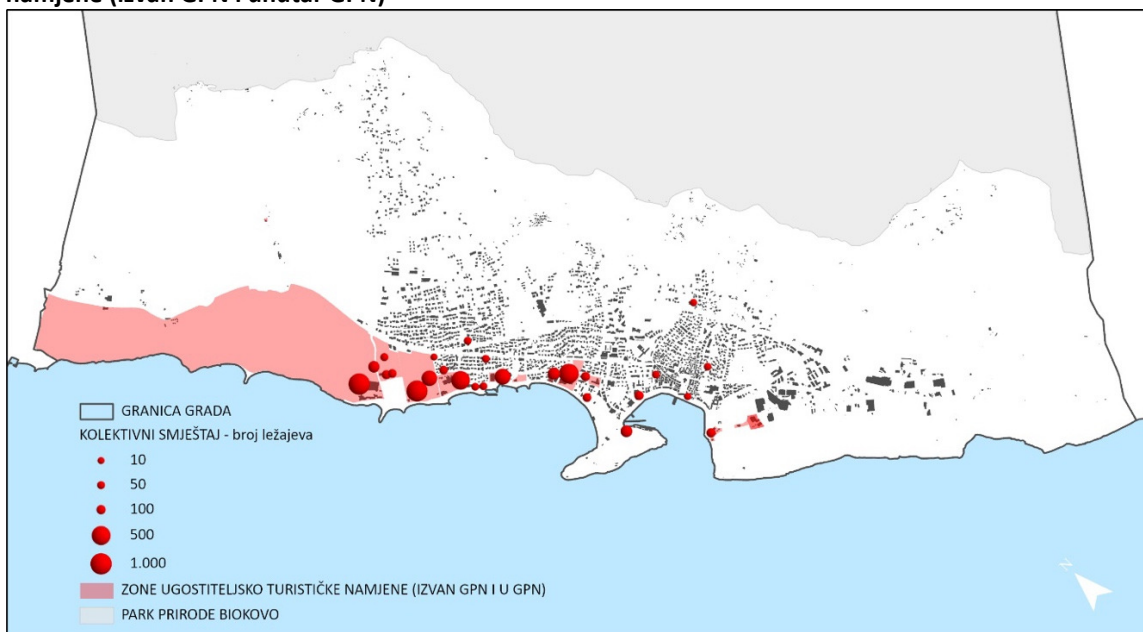
- 69,5% izgrađeni dio
- 30,5% neizgrađeni dio (od čega 80,6% na području Makarske bez naselja Veliko Brdo, Makar i Kotišina i njihovih izdvojenih dijelova, 15,3% na području Velikog Brda sa izdvojenim dijelovima Kuk i Baškovići, te 4,1% na području Puharića, Makara i Kotišine).

Osim građevinskih područja naselja, planirana su i građevinska područja za izdvojene namjene, i to; ugostiteljsko-turističku namjenu (93,52 ha prema PPUG, odnosno 81,2 ha prema PP SDŽ), sportsko-rekreacijsku (19,6 ha, neizgrađeno) i drugu namjenu (svetište Vepric, 6,8 ha).

6.3. Građevinska područja naselja i kapaciteti ugostiteljsko-turističke namjene u naseljima

Analiza prostornog razmještaja postojećih hotela i sličnih objekata kolektivnog smještaja te kampova pokazuje da je većina ovih smještajnih kapaciteta u Makarskoj realizirana unutar građevinskog područja naselja i u dijelovima GP naselja planiranih za ugostiteljsko-turističku namjenu, a izvan planiranih T-zona izvan naselja (Slika 6.1.).

Slika 6.1: Prikaz lokacija postojećih objekata kolektivnog smještaja (hoteli, pansioni, aparthoteli, kampovi, lječilišta, turističko naselje, prenoćište) u odnosu na planirane zone ugostiteljsko-turističke namjene (izvan GPN i unutar GPN)

Izvor: Obrada autora, prema PPUG Makarska i podataka iz sustava eVisitor, stanje na dan (1.08.2023.)

Područja unutar građevinskih područja naselja, koja su planirana za ugostiteljsko-turističku namjenu, planirana su kao vrste hotela u ukupnoj površini 24,32 ha od čega je izgrađeno 15,72 ha. Prema podacima eVisitora unutar ovih područja trenutno je (stanje 1. kolovoz 2023. godine) registrirano 3.998 ležajeva u različitim vrstama kolektivnog smještaja (hotel, kamp, turističko naselje, lječilišni hotel i aparthotel).

Unutar građevinskih područja naselja za ugostiteljsko-turističku namjenu raspoloživo je još 8,6 ha neizgrađene površine. Budući da PPUG ne određuje određen maksimalni kapacitet ovog područja,

²⁷ PPUG Makarske (Glasnik Grada Makarske, broj 8/06, 16/07 (ispravak granice), 17/08, 19/09, 3/16, 9/20)

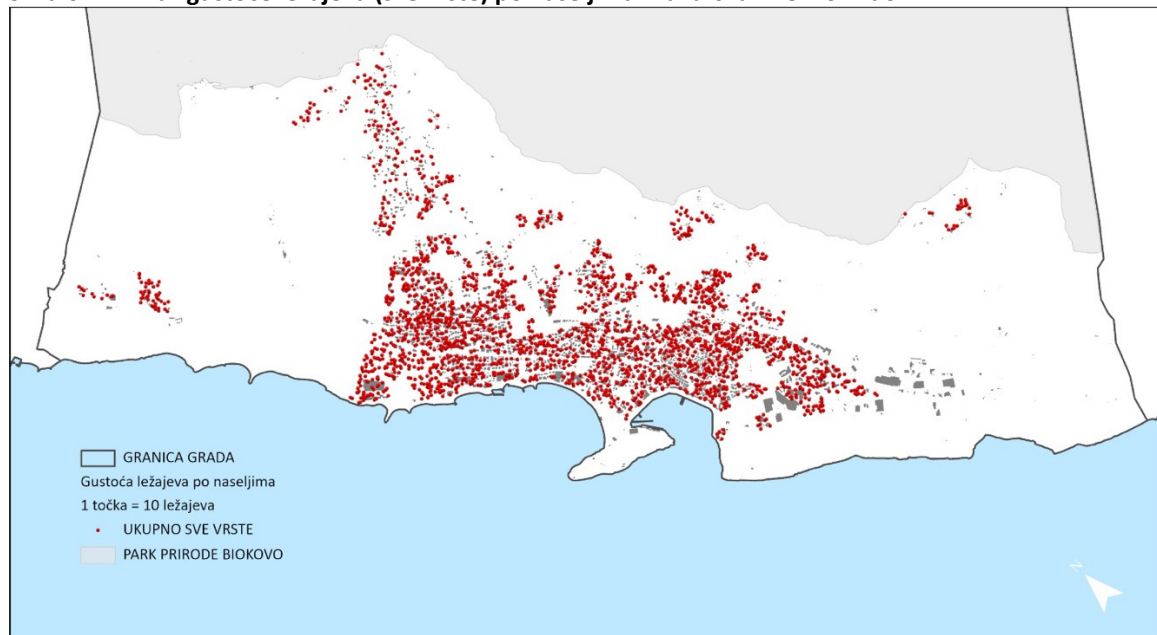
uz primjenu standarda od 100 kreveta/ha u hotelskim kapacitetima slijedi da je na tom području moguća maksimalna izgradnja 860 novih kreveta u hotelima i sličnim objektima odnosno oko 430 novih smještajnih jedinica (soba).

Prema PPUG građevine ugostiteljsko-turističke namjene-hotele moguće je graditi i u dijelovima GP naselja koji su planirani kao mješovite namjene.

Osim kolektivnog smještaja, unutar GP naselja smješteni su i smještajni kapaciteti u objektima u domaćinstvu te nekomercijalnom smještaju. U Poglavlju 4. detaljno je prikazan proračun postojećih smještajnih kapaciteta na području Grada, te je procijenjena i veličina nekomercijalnog smještaja, uz konstataciju da podaci iz sustava eVisitor ne mogu biti temelj za procjenu ukupne veličine nekomercijalne potražnje te pritiska turizma na destinaciju.

No, bez obzira na metodološka ograničenja izvora, posebice u segmentu nekomercijalnog smještaja, za potrebe analize prostornog rasporeda smještajnih kapaciteta odnosno gustoće registriranih ležajeva, bilo je nužno koristiti podatke iz eVisitora koji vodi HTZ budući da su samo oni evidentirani po naseljima.

Slika 6.2: Prikaz gustoće ležajeva (sve vrste) po naseljima Makarska i Veliko Brdo

Izvor: Obrada autora, prema PPUG Makarska i podataka iz sustava eVisitor koji vodi HTZ, stanje na dan (1.08.2023.)

Slika 6.2. pokazuje gustoću svih registriranih ležajeva u sustavu eVisitor (stanje na dan 1.8.2023.), raspoređenu jednakomjerno (svaka točkica predstavlja 10 registriranih ležajeva, no ne predstavlja stvarnu lokaciju registriranog smještaja) na izgrađenu površinu građevinskog područja naselja mješovite i ugostiteljsko-turističke namjene za naselja Makarska (i svih izdvojenih dijelova, ukupno 2,53 km²) i Veliko Brdo (i svih izdvojenih dijelova, ukupno 0,31 km²).

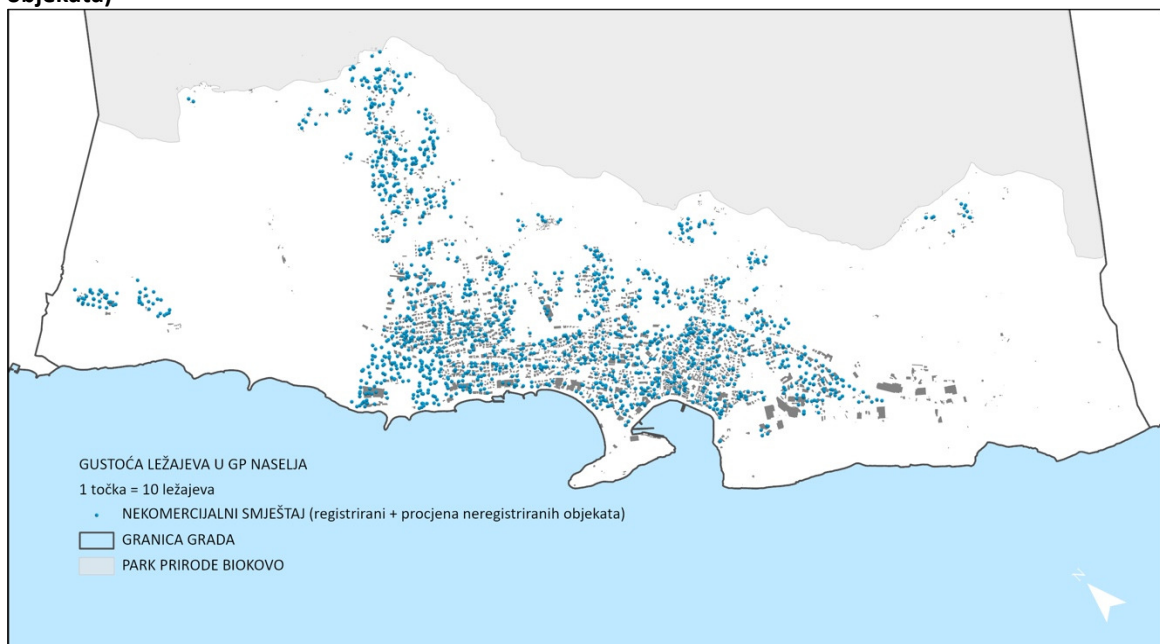
U svim vrstama smještaja u 2023. godini na području naselja Makarska registrirano je 23.719 ležajeva, a u naselju Veliko Brdo 1.240 ležajeva, pri čemu je i gustoća registriranih ležajeva na području naselja Makarska više nego dvostruko veća od gustoće u naselju Veliko Brdo (9.375 ležajeva/km² naselje Makarska i 4.000 ležajeva/km² naselje Veliko Brdo).

Polazeći od procjene ukupnog broja posjetitelja (između 29,4 i 34,0 tisuća, ne brojeći jednodnevne posjetitelje) Grada Makarske u vršnim danima turističke sezone 2022. (poglavlje 4.6.) slijedi da je gustoća posjetitelja na području izgrađenih građevinskih područja naselja (mješovite i

ugostiteljsko-turističke namjene) u vršnim danima turističke sezone 2022. dostizala potencijalno i do 12 tisuća posjetitelja/km². Za usporedbu, gustoća stalnih stanovnika na istoj površini je 4.683 stanovnika/km².

S obzirom da je konstatirano da podaci o nekomercijalnom smještaju iz sustava eVisitor nisu relevantni te je izvršena procjena stvarnog broja ležajeva u nekomercijalnom smještaju, u nastavku se daje i prikaz gustoće ukupnog broja nekomercijalnih ležajeva na području Grada Makarske (na ovome prikazu, s obzirom da podaci po naseljima nisu bili dostupni, daje se prikaz na ukupno građevinsko područje naselja u Gradu Makarska).

Slika 6.3: Prikaz gustoće ležajeva u nekomercijalnom smještaju (registrirani i procjena neregistriranih objekata)

Izvor: Obrada autora

6.4. Građevinska područja ugostiteljsko-turističke namjene izvan naselja

Građevinska područja izvan naselja ugostiteljsko-turističke namjene planirana su prema PPUG Makarske u ukupnoj površini 93,52 ha, a prema Izmjenama i dopunama Prostornog plana uređenja Splitsko-dalmatinske županije (dalje u tekstu IDPPSUDŽ-e) smanjena su na površinu od 81,20 ha. Od planiranih zona ugostiteljsko-turističke namjene izvan naselja, izgrađeno je tek 1,50 ha i to u kućama za odmor u zoni planiranoj za hotel i kamp.

Drugim riječima, postojeći ugostiteljsko-turistički kapaciteti gotovo su u cijelosti smješteni unutar građevinskih područja naselja, dok su zone planirane za tu namjenu ostale neizgrađene.

U građevinskim područjima ugostiteljsko-turističke namjene Izmjenama i dopunama Prostornog plana uređenja SDŽ-e (Prostorni plan uređenja Grada Makarske trenutno je neusklađen sa IDPPUSDŽ-e) planirano je ukupno 7.200 ležajeva koji su raspodijeljeni po lokacijama/dijelovima i vrstama kako slijedi:

- Biloševac 4 - 3,5 ha - 800 ležajeva, hotel i kamp;
- Biloševac 3 - 2 ha, 600 ležajeva, hotel;
- Biloševac 2 - 3,7 ha, 800 ležajeva, kamp;
- Biloševac 1 - 72 ha, 5.000 ležajeva, hotel i kamp.

6.5. Potencijal povećanja građevinskih područja

Prema odrednicama Zakona o prostornom uređenju širenje građevinskih područja naselja dozvoljeno je kada se planirana građevinska područja izgrade 80% (u prostoru ograničenja ZOP-a tj. 1000 m od obalne linije) odnosno 50% (u prostoru izvan ograničenja). Tada je u prostoru ograničenja dozvoljeno povećanje građevinskih zona za 20%, a izvan prostora ograničenja za 30%.

Slika 6.4: Prikaz postojećih određenih građevinskih područja i prirodnih površina Grada Makarske

Izvor: Obrada autora, prema PPUG Makarska

Pri tome je u procjeni potencijala povećanja građevinskih područja nužno potrebno voditi računa da mogućnosti širenja građevinskih područja naselja ne ovise samo o uvjetima iz Zakona već i o drugim faktorima kao što je npr. konfiguracija terena, osjetljivost i zaštita prostora i sl. Drugim riječima to znači da su mogućnosti povećanja površine građevinskih područja (svih namjena) Grada Makarske ograničene, odnosno da Grad ne može u potpunosti iskoristiti zakonski dozvoljena povećanja građevinskih područja (Slika 6.4.). Primjerice, sukladno Zakonu o prostornom uređenju građevinsko područje naselja Makarska (bez izdvojenih dijelova Makar i Kotišina i njihovih izdvojenih dijelova) ima, u odnosu na postojeću planiranu površinu, najveću mogućnost širenja, međutim stvarne prostorne mogućnosti širenja gotovo da i ne postoje. Naime, najveći dio prostora već je iskorišten planiranim građevinskim područjima, a preostali dio određen u nekoj od vrsta prirodnih površina (zaštitno zelenilo, obradive površine, rekreacijske šume, park prirode).

Po zadovoljenju uvjeta izgrađenosti iz Zakona te uz pretpostavku moguće prenamjene trenutno planom definiranih obradivih površina niže vrijednosne kategorije koja okružuju planirana građevinska područja naselja, preostali izdvojeni dijelovi građevinskih područja naselja mogu se širiti 30%, izvan prostora ograničenja, odnosno ukupno najviše oko 16 ha (Tablica 6.2.).

Tablica 6.2. Ukupno moguće povećanje GP naselja, po ostvarenom uvjetu izgrađenosti, prema uvjetima Zakona

Naselje/dio naselja	Ukupna površina određena Planom	Moguće povećanje prema Zakonu, po ostvarenom uvjetu izgrađenosti, prema uvjetima Zakona	Ukupno moguće povećanje GP naselja,
Makarska (bez naselja Veliko Brdo, Makar i Kotišina i njihovih izdvojenih dijelova): Mješovita namjena	332,49 ha	20%, no gotovo da niti nema nezauzetih površina na koje bi se naselje moglo širiti	66,5 ha, no ne postoje prostorne mogućnosti za iskorištenje
Veliko Brdo sa izdvojenim dijelovima Kuk i Baškovići Mješovita namjena	45,50 ha	30% (Kuk 20%)	13,6 ha
Puharići Mješovita namjena	2,80 ha	30%	0,84 ha
Makar sa izdvojenim dijelom Mlinice Mješovita namjena	3,35 ha	30%	1 ha
Kotišina Mješovita namjena	2,80 ha	30%	0,84 ha
UKUPNO GPN MJEŠOVITE NAMJENE	386,94 ha		16,28ha + 66,5 ha koje neće biti moguće iskoristiti

Izvor: Obrada autora, prema PPUG Makarska

6.6. Maksimalni potencijal građevinskih područja naselja za dodatnu izgradnju

Kako bi se dobio uvid u mogućnosti daljnjeg rasta ugostiteljsko-turističkih kapaciteta, u nastavku se sagledavaju mogućnosti gradnje stambenih građevina prema važećoj prostorno-planskoj dokumentaciji. Naime, novi ugostiteljsko-turistički kapaciteti mogu se realizirati u sklopu građevina ugostiteljsko-turističke namjene, ali temeljem važećih propisa mogu se realizirati i u sklopu građevina stambene namjene, prvenstveno kao objekti u domaćinstvu ili nekomercijalni smještaj.

Mogućnosti gradnje građevina stambene namjene sagledane su u odnosu na planirane površine te uvjete važećeg prostornog plana, pri čemu se dodatna izgradnja građevina stambene namjene može realizirati na:

- neizgrađenim dijelovima GP naselja mješovite namjene,
- izgrađenim dijelovima GP naselja mješovite namjene
  - interpolacijom ili
  - rekonstrukcijom postojećih građevina.

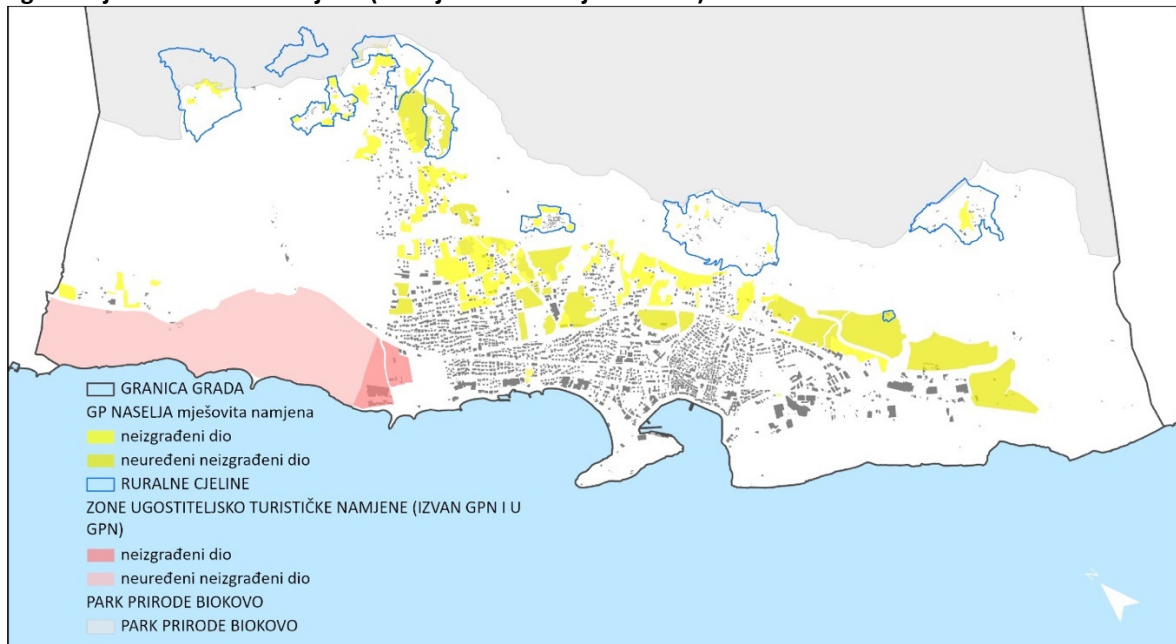
Posebno je važno naglasiti da izračun potencijala izgradnje u nastavku predstavlja samo okvirnu procjenu čija je osnovna funkcija dobivanje uvida u potencijal dodatne izgradnje koju omogućava Plan. Kako će se stvarno odvijati gradnja, odnosno realizacija stambenih jedinica, naravno ovisi o brojnim drugim faktorima koji nisu predmet analize.

Potencijal dodatne izgradnje na neizgrađenim dijelovima GP naselja mješovite namjene

Ukupno je prostornim planom određeno 116,45 ha neizgrađenog građevinskog područja naselja mješovite namjene.

Neizgrađeni dijelovi građevinskih područja naselja (Slika 6.5.) nalaze se na potezu sjeverno od postojećih izgrađenih dijelova naselja, u smjeru prema Parku prirode Biokovo. Zbog konfiguracije terena, veći dio tih područja je vizualno znatno izložen, gledajući s obalne strane.

Slika 6.5: Prikaz neizgrađenih dijelova GP naselja mješovite namjene i neizgrađenih dijelova ugostiteljsko-turističke namjene (izdvojene zone i dijelovi GPN)

Izvor: Obrada autora, prema PPUG Makarska

Sukladno PPUG-u 52% odnosno 60,82 ha neizgrađenog područja određeno je kao neuređeno-neizgrađeno područje što podrazumijeva, sukladno važećoj zakonskoj regulativi, obavezu izrade urbanističkih planova uređenja (dio je već na snazi) kako bi se detaljnije odredili uvjeti gradnje te rezervirao prostor za odgovarajuće druge prateće sadržaje naselja (društvena, sportsko-rekreacijska namjena, zelene površine, gospodarska namjena).

Polazeći od raspoloživih informacija, okvirna procjena moguće nove izgradnje na neizgrađenim dijelovima građevinskog područja naselja polazi od uvjeta iz važećeg PPUG-a te pretpostavljene tipologije izgradnje odnosno pretpostavljenog načina njihove primjene (Tablica 6.3.).

Planom se omogućava gradnja sljedećih tipova stambenih građevina i obilježja:

- Slobodnostojeće stambene građevine
  - Najmanja površina građevne čestice iznosi 400 m², maksimalno 4 nadzemne etaže, maksimalna visina 12 m, s najviše 6 funkcionalnih cjelina/stambenih jedinica. Maksimalna površina građevne čestice ili građevine nije određena, kig.0,3.
- Stambene građevine u nizu
  - Najmanja površina građevne čestice iznosi 300 m², mogu imati podrum i 4 nadzemne etaže, te maksimalnu visinu 12 m, maksimalno 6 funkcionalnih cjelina
- Dvojne stambene građevine
  - Maksimalno 3 nadzemne etaže, maksimalna visina 9 m, maksimalno 3 funkcionalne cjeline
- Vile

- Minimalna površina građevne čestice je 1000 m², maksimalna površina građevne čestice ili građevine nije određena, najveća visina građevine iznosi 8.00 m, broj funkcionalnih cjelina nije određen, ali se može zaključiti da se planira kao 1
- Urbane vile
  - Slobodnostojeće građevine sa zajedničkim stubištem unutar građevine u kojoj je najmanji broj stambenih jedinica 4 po jednoj urbanoj vili, a najveći 8, najmanja površina građevne čestice iznosi 1600 m², najveći broj etaža iznosi P+2
- Slobodnostojeće višestambene građevine
  - Najmanja površina građevne čestice iznosi 1800 m², a najveća 2500 m², višestambene slobodnostojeće građevine mogu imati više od 6 funkcionalnih cjelina, s 5 nadzemnih etaža
  - Za okvirni izračun, prema ostalim parametrima, uzeto je da se na maksimalnoj građevnoj čestici može izgraditi višestambenu građevinu sa cca. 35 stambenih jedinica (površina svake stambene jedinica cca. 60m²+20% za komunikacije, 5 etaža+2 podrumске za parkiranje).
  - Gradnja višestambenih građevina nije dozvoljena u ruralnim cjelinama, i u pojedinim izgrađenim dijelovima naselja. Na svim ostalim površinama je teoretski moguće graditi višestambene građevine. Ipak, treba podsjetiti da, s obzirom da je velik dio površina (određen kao neuređen, a za većinu još nije izrađen urbanistički plan uređenja) ne znači da će na svim površinama biti moguća gradnja višestambenih građevina.
- Gradnja u ruralnim cjelinama ograničena je na građevine maksimalne tlocrtne površine 120 m² sa maksimalno 2 nadzemne etaže. Maksimalni broj funkcionalnih jedinica nije određen, ali za potrebe ove procjene, obzirom na propisane površine pretpostavlja se kao 3, a minimalna građevna čestica na 300 m². Od svih neizgrađenih dijelova GP naselja, u ruralnim cjelinama nalazi se tek 0,89 ha. Na tim površinama nije dozvoljena gradnja višestambenih građevina.

Temeljem postavljenog postupka te korištenih pretpostavki (Tablica 6.3.), procjenjuje se da PPUG omogućava dodatnu izgradnju 10.190 novih stambenih jedinica. U odnosu na postojećih 10.271 stambenih jedinica koje su evidentirane popisom stanovništva 2021. godine procijenjeno potencijalno povećanje izgradnje na neizgrađenim područjima rezultira udvostručenjem broja stambenih jedinica na području Grada.

Treba napomenuti da, čak i uz pretpostavku da se na svim neizgrađenim površinama grade isključivo višestambene građevine (pretpostavljena min. građevinska čestica 2.500m² i 35 stambenih jedinica), moguća izgradnja dostiže 9.702 stambenih jedinica. Ukoliko se pak na istim površinama grade samo slobodnostojeće stambene građevine sa 6 stambenih jedinica (građevinska čestica 400 m²) ukupan maksimalni broj novoizgrađenih stanova je i veći te dostiže 10.399 stambenih jedinica.

Moguće je, dakle, zaključiti da samo ograničavanje mogućnosti gradnje višestambenih građevina nije dovoljno da u potpunosti/bitnije ograniči rast broja stambenih jedinica.

Trenutno je u tijeku postupak izrade izmjene i dopune PPUG Makarska kojim je predložena promjena uvjeta izgradnje na građevinskim područjima naselja. Prijedlog poslan na ponovnu javnu raspravu predviđa:

- Onemogućavanje izgradnje višestambenih građevina na području Grada (izuzev za poticajnu stanogradnju i za izgradnju za stradalnike Domovinskog rata.);
- Onemogućavanje izgradnje nizova i dvojnih građevina (omogućena samo za dovršetak započetih nizova i dvojnih građevina);

- Smanjenje ukupnog maksimalnog broja funkcionalnih cjelina za samostojeće stambene građevine sa 6 na 5, ali uz uvjet da najviše 4 funkcionalnih cjelina može biti namijenjeno stanovanju i/ili vrsti poslovnog prostora-smještajna jedinica ugostiteljsko-turističke namjene (apartman).

Tablica 6.3: Procjena potencijalne izgradnje stambenih građevina na neizgrađenim dijelovima GP naselja mješovite namjene

Naselje/dio naselja	Neizgrađeni dio	Površina raspoloživa za izgradnju građevina (oduzet % za prometnice i druge prateće sadržaje u naselju) ²⁸	Pretpostavljena tipologija nove gradnje	Potencijalni max. broj funkcionalnih cjelina / stambenih jedinica
Makarska (bez naselja Veliko Brdo, Makar i Kotišina i njihovih izdvojenih dijelova)	95,00 ha	52,20 ha 522.000 m ²	40% višestambene građevine (g.č.2500m ² , 35 SJ) i 60% slobodnostojeće stambene građevine (g.č.400m ² i 6 SJ)	2.923 SJ u tipu višestambenih građevina + 4.698 SJ u tipu slobodnostojeće stambene građevine UKUPNO: 7.621 SJ
Veliko Brdo sa izdvojenim dijelovima Kuk i Baškovići	18,00 ha	13,50 ha 135.000 m ²	slobodnostojeće stambene građevine (g.č.400m ² i 6 SJ)	2.025 SJ
Puharići	0,70 ha	0,52 ha 5.200 m ²	slobodnostojeće stambene građevine (g.č.400m ² i 6 SJ)	78 SJ
Makar sa izdvojenim dijelom Mlinice	2,75 ha	2,06 ha 20.600	slobodnostojeće stambene građevine (g.č.400m ² i 6 SJ)	309 SJ
Kotišina	1,40 ha	1,05 ha 10.500 m ²	slobodnostojeće stambene građevine (g.č.400m ² i 6 SJ)	157 SJ
UKUPNO GPN MJESOVITE NAMJENE	117,85 ha	69,33 ha 693.300 m²	/	10.190 SJ

Izvor: Obrada autora, prema PPUG Makarska

Uz pretpostavku prihvaćanja predloženih izmijenih uvjeta PPUG-a te pretpostavku da će se na cijelom području graditi individualne građevine (građevinska čestica 400m² sa 4 stambene jedinice) slijedi da potencijalni maksimum nove izgradnje dostiže 6.933 stambenih jedinica (na istoj ukupnoj površini neizgrađenih dijelova, oduzevši udio za druge sadržaje u naselju).

Maksimalni potencijal izgradnje u izgrađenim dijelovima GP naselja mješovite namjene

Važećim PPUG-om dozvoljena je rekonstrukcija postojećih stambenih građevina u sve tipove građevina koje su planirane prostornim planom prema uvjetima za novu izgradnju, a dozvoljeno je, uz zadovoljavanje broja parkirališnih mjesta, i povećanje broja funkcionalnih cjelina do iskorištenja dozvoljenog maksimuma.

Polazeći od odrednica PPUG-a, potencijalni maksimum izgrađenosti izgrađenog dijela GP naselja moguće je procijeniti primjenom sličnog postupka izračuna kao i kod procjene broja moguće izgradnje na neizgrađenim dijelovima naselja (Tablica 6.4.).

²⁸ Pretpostavka je da se na neizgrađenim dijelovima naselja neće graditi isključivo građevine stambene namjene, već će se realizirati i prateći sadržaji u naselju. Stoga je od ukupne površine oduzet postotak za realizaciju tih sadržaja. Za naselje Makarska je to 15% za prostore odmora i rekreacije (zelenilo, parkovi, rekreacija), 15% za gospodarske sadržaje i 15% za realizaciju prometne infrastrukture. Za ostale dijelove naselja, s obzirom da nemaju jednaku ulogu u mreži naselja, pretpostavljen je nešto niži standard pratećih sadržaja i to 10% za odmor i rekreaciju i 15% za realizaciju prometne infrastrukture.

Slijedi da da bi na području izgrađenog dijela GP naselja mješovite namjene prema uvjetima važećeg Plana moglo biti izgrađeno 22.436 stambenih jedinica. Iako se radi o tek okvirnoj procjeni koja se nikada u potpunosti ne bi mogla ispuniti budući da na rekonstrukciju utječu brojni čimbenici koji nisu obuhvaćeni analizom (primjerice postojeće udaljenosti od cesta, ruba građevnih čestica, postojeće visine, cijena zahvata rekonstrukcije i sl.), očito je i da izgrađeno područje Grada nosi značajan potencijal dodatne izgradnje rekonstrukcijom postojećih građevina prema uvjetima Plana.

Tablica 6.4: Procjena maksimalne moguće izgradnje na izgrađenom dijelu GP naselja mješovite namjene

Naselje/dio naselja	Izgrađeni dio	Površina raspoloživa za izgradnju građevina (umanjena za % prometnica i drugih pratećih sadržaja u naselju) ²⁹	Pretpostavljena tipologija nove gradnje	Potencijalni max. broj funkcionalnih cjelina / stambenih jedinica
Makarska (bez naselja Veliko Brdo, Makar i Kotišina i njihovih izdvojenih dijelova)	237,49 ha	130,60 ha 1.306.000 m ²	40% višestambene građevine (g.č.2500m2, 35 SJ) i 60% slobodnostojeće stambene građevine (g.č.400m2 i 6 SJ)	7313 SJ u tipu višestambenih građevina i 11.574 SJ u tipu slobodnostojeće stambene građevine UKUPNO: 18.887
Veliko Brdo sa izdvojenim dijelovima Kuk i Baškovići	27,50 ha	20,60 ha 206.000 m ²	slobodnostojeće stambene građevine (g.č.400m2 i 6 SJ)	3090 SJ
Puharići	2,10 ha	1,57 ha 15.700 m ²	slobodnostojeće stambene građevine (g.č.400m2 i 6 SJ)	235 SJ
Makar sa izdvojenim dijelom Mlinice	0,60 ha	0,45 ha 4.500 m ²	slobodnostojeće stambene građevine (g.č.400m2 i 6 SJ)	67 SJ
Kotišina	1,40 ha	1,05 ha 10.500 m ²	slobodnostojeće stambene građevine (g.č.400m2 i 6 SJ)	157 SJ
UKUPNO GPN MJEŠOVITE NAMJENE	269,09 ha	154,27 ha 1.542.700 m²	/	22.436 SJ

Izvor: Obrada autora, prema PPUG Makarska

Radi se o dodatnom potencijalnom povećanju stambenog fonda za 12,2 tisuća stambenih jedinica (razlika između postojećih 10.271 stambenih jedinica prema Popisu stanovnika 2021. i 22.436 maksimalno mogućih stambenih jedinica na području izgrađenog dijela građevinskog područja naselja Grada).

6.7. Obalna linija i kupališni prostori

Prema podacima iz Plana upravljanja morskim okolišem i obalnim područjem Splitsko-dalmatinske županije (Obalni plan SDŽ, 2021., Tablica 35. Pokazatelji izmijenjenosti i korištenja obalne crte: Za jedinice lokalne samouprave Komiža – Podgora) na području Grada Makarska ukupno je 11.013 m obalne linije (umjetno + prirodno = obala s dograđenim dijelovima) od čega 8.502 m prirodnih stijena te prirodnih i dohranjivanih plaža.³⁰

²⁹ Ista pretpostavka kao i u prethodnoj tablici, procjena postotka površina drugih namjena u naselju

³⁰ Prema dokumentu Plan razvoja plaže u Makarskoj, Horwath i Horwath Consulting Zareb d.o.o. iz 2009. Grad Makarska raspolaže sa 7.900 metara kupališta te prirodnih uređenih i neuređenih plaža od čega 4.459 metara kupališta i uređenih plaža

Na tom se potezu trenutno nalaze sljedeće plaže i područja za kupanje, u ukupnoj površini cca. 55.000 m² (podaci dobiveni od Grada Makarske):

- Pješčana plaža, postojeće oko 49.500 m² (od toga plaže u turističkoj zoni izvan naselja površine cca 5.000 m²)
- Uređeni betonski platoi na poluotoku Sv. Petar, oko 2.000 m²
- Stjenovita pristupačna obala Sv. Petar, oko 600 m²
- Stjenovita pristupačna obala poluotoka Osejava, oko 900 m²
- Paža Osejava, oko 800 m²
- Plaža Nugal, oko 1.200 m²

Polazeći od procjene ukupnog broja posjetitelja Grada Makarske u vršnim danima turističke sezone 2022. (Poglavlje 4.6.) između 40,0 i 45,0 tisuća posjetitelja (od kojih između 29,0 do 34,0 tisuća stacionarnih gostiju u komercijalnim i nekomercijalnim kapacitetima te 11,0 tisuća jednodnevnih posjetitelja) i ukupne površine plaža slijedi da je po kupacu (bez uključivanja lokalnog stanovništva) raspoloživo između 1,22 m² do 1,37 m².

Uz primjenu faktora istovremenost, budući da svi posjetitelji zbog različitih razloga nisu istodobno na plaži uz uključivanje i lokalnog stanovništva (po formuli broj stanovnika x faktor istodobnosti (0,3) + broj turista x faktor istodobnosti (0,7)³¹, procjenjuje se da se u vršnim razdobljima opterećenja na prostorima pogodnim za kupanje na području Grada dostiže i 35,5 tisuća kupaca. Drugim riječima, i uz korekciju za faktor istovremenosti, na području Grada u vršnim razdobljima sezone po kupacu raspoloživo oko 1,55 m² kupališnog prostora, bitno manje od poželjnog minimalnog standarda od 5m² po kupacu.

Svi prostori koji su trenutno pristupačni i pogodni za kupanje već se koriste kao plažni prostor. Povećanje površine uređenih plaža, s obzirom na karakteristiku reljefa i nagiba terena, moguće je gotovo isključivo kroz zahvate na postojećim uređenim plažama kroz oblikovanje obalne linije. Oblikovanje obalne linije planom je dozvoljeno samo na potezu od zone ugostiteljsko-turističke namjene smještene na zapadu, neposredno uz naselje Makarska do sjeverozapadne strane poluotoka sv. Petar te na području luke otvorene za javni promet.

6.8. Planirani kapaciteti u nautičkom turizmu: Nautički vezovi, privezišta i sidrišta u funkciji ugostiteljsko-turističkih zona, izletničkog turizma i rekreacije

Na području Grada Makarska nije planirana luka posebne namjene – luke nautičkog turizma, već je planirana luka otvorena za javni promet županijskog značaja i dvije sportske luke, jedna županijskog, a druga lokalnog značaja. Trenutno postojeći broj vezova je:

- Istočni dio luke (LOJP): 90 komunalnih vezova i 13 nautičkih vezova
- Zapadni dio luke ('Arbun'-sportska luka) : 200 vezova
- Lučica pored hotela 'Dalmacija' (sportska luka): 25 vezova

Planirano povećanje broja vezova je kako slijedi:

- Istočni dio luke (LOJP): planirano još 102 veza (brodice i jahte od 6,5 do 13 m dužine)
- Zapadni dio luke ('Arbun'-sportska luka): planirano povećanje 60 vezova

---

³¹ $13.301 \times 0,3 + 45.000 \times 0,7 = 35.490$ istovremenih kupaca

- U sklopu ugostiteljsko – turističke zone Biloševac planiraju se i nautička privezišta, a lokacija i kapaciteti će se utvrditi propisanim urbanističkim planovima uređenja

Ocjenjuje se da nautički turizam trenutno ne generira, na razini Grada, relativno značajniju turističku aktivnost. Ipak, po realizaciji planiranih vezova unutar LOJP moglo bi doći do promjene, ukoliko svi planirani novi vezovi budu namijenjeni nautičkom vezu.

6.9. Stavovi stanovnika Grada Makarske

Uzimajući u obzir pretežitu ocjenu stanovnika da Grad Makarska zbog turizma gubi svoj duh i autentičnost (Poglavlje 5.1.), ne čudi ni negativan stav ispitanika prema stanju izgrađenosti prostora u Makarskoj (Tablica 6.5.)

Tablica 6.5. Ocjena postojećeg stanja izgrađenosti prostora u Makarskoj, udio odgovora ispitanika u %

1 - Nimalo prihvatljiva	40,8%
2	17,9%
3	18,6%
4	10,4%
5 - U potpunosti prihvatljiva	9,2%
Ne znam	3,1%
Ukupno	100,0%

Izvor: Anketa stavova lokalnog stanovništva o turizmu, 2023.

Naime, 58,7% ispitanika ocjenjuje da postojeća izgrađenost nije nimalo prihvatljiva odnosno da je neprihvatljiva. Istodobno, 19,6% ispitanika ocijenilo je da je postojeće stanje izgrađenosti prihvatljivo odnosno u potpunosti prihvatljivo.

6.10. Stavovi turista

Opremljenost i uređenost plaža generirala je u 2019. godini 'srednji' stupanj zadovoljstva turista koji su boravili na području Makarske rivijere. Naime, prema podacima istraživanja TOMAS Hrvatska za 2019.³² tek je 65,1% turista koji su boravili u komercijalnim smještajnim kapacitetima iskazalo 'visok' ili 'vrlo visok' stupanj zadovoljstva opremljenosti i uređenosti plaža na području Rivijere, za svega dva postotna boda više u odnosu na prosjek Županije.

6.11. Sažetak i ocjena pritiska turizma

Pokazatelji održivosti/pritiska turizma na destinaciju	Poželjni/prihvatljivi standardi	Aktualno stanje
Postojeća razina izgrađenosti		
Veličina građevinskog područja naselja - mješovite namjene	Ne primjenjuje se standard. Definirano važećim prostorno-planskom dokumentacijom: PPUG Makarske	<ul style="list-style-type: none"> • 384,94 ha (10,19 % ukupne površine kopnenog dijela Grada)
Korištenje građevinskog područja naselja - mješovite namjene	Ne primjenjuje se standard.	<ul style="list-style-type: none"> • Izgrađeno 69,5%, neizgrađeno 30,5% • Na području naselja Makarska izgrađeno 237,49 ha odnosno

³² Institut za turizam, TOMAS Hrvatska 2019 (posebna obrada za Splitsko-dalmatinsku županiju)

Pokazatelji održivosti/pritiska turizma na destinaciju	Poželjni/prihvatljivi standardi	Aktualno stanje
	Definirano važećim prostorno-planskom dokumentacijom: PPUG Makarske	71,4 % područja mješovite namjene
Udio stambenih jedinica turističke namjene (komercijalni i nekomercijalni kapaciteti) u ukupnom broju stambenih jedinica	50% – maksimalno poželjan standard	<ul style="list-style-type: none"> Udio u ukupnom broju stambenih jedinica: <ul style="list-style-type: none"> Turističke nekomercijalne stambene jedinice: 21,7% Turističke komercijalne stambene jedinice: 21,7% Ostale stambene jedinice (očekivano turističke namjene): 9.8% Stalno naseljene stambene jedinice: 47,4% Odnos između izgrađenih turističkih i neturističkih smještajnih jedinica veći je od maksimalno poželjnog standarda
Korištenje građevinskih područja naselja – dijelova planiranih za ugostiteljsko-turističku namjenu	Ne primjenjuje se standard. Definirano važećom prostorno-planskom dokumentacijom: PPUG Makarske	<ul style="list-style-type: none"> Unutar građevinskih područja naselja, u dijelovima planiranim za ugostiteljsko-turističku namjenu planirano 24,32 ha za vrstu hoteli Izgrađeno 15,72 ha
Korištenje zona ugostiteljsko-turističke namjene izvan naselja (T zone)	Ne primjenjuje se standard. Definirano važećim prostorno-planskom dokumentacijom: PPUG Makarske	<ul style="list-style-type: none"> Građevinska područja izvan naselja ugostiteljsko-turističke namjene planirana su na površini od 81,2 ha, gotovo u potpunosti neizgrađena Izgrađeno 1,5 ha (kuće za odmor u zoni planiranoj za kamp)
Stavovi stanovnika		
Percepcija stanovnika o postojećem stanju izgrađenosti prostora	Manje od 30% ispitanika smatra da razina postojeće izgrađenosti nije prihvatljiva	<ul style="list-style-type: none"> 59% ispitanika smatra da postojeća izgrađenost nije prihvatljiva
Dodatna izgradnja		
Potencijal povećanja građevinskih područja	Ne primjenjuje se standard. Definirano Zakonom o prostornom uređenju	<ul style="list-style-type: none"> Mogućnost stvarnog povećanja građevinskog područja naselja mješovite namjene za 16,28 ha odnosno za 4,3%
Maksimalni potencijal dodatne izgradnje na neizgrađenim dijelovima građevinskog područja naselja mješovite namjene	Ne primjenjuje se standard. Definirano važećom prostorno-planskom dokumentacijom: PPUG Makarske na temelju postavljenog modela	<ul style="list-style-type: none"> Procjenjuje se da PPUG omogućava dodatnu izgradnju između 8,5 i 10 tisuća novih stambenih jedinica

Pokazatelji održivosti/pritiska turizma na destinaciju	Poželjni/prihvatljivi standardi	Aktualno stanje
Maksimalni potencijal izgradnje u izgrađenim dijelovima građevinskog područja naselja mješovite namjene	Ne primjenjuje se standard. Definirano važećim prostorno-planskom dokumentacijom: PPUG Makarske na temelju postavljenog modela	<ul style="list-style-type: none"> Procjenjuje se da PPUG omogućava dodatnu izgradnju do 12 tisuća novih stambenih jedinica
Potencijal izgradnje u neizgrađenim građevinskim područjima ugostiteljsko-turističke namjene	Ne primjenjuje se standard. Definirano važećim prostorno-planskom dokumentacijom: PPUG Makarske na temelju postavljenog modela	<ul style="list-style-type: none"> Mogućnost izgradnje oko 860 novih kreveta u hotelima odnosno oko 430 novih smještajnih jedinica (soba) unutar dijelova GP naselja koji su određeni za ugostiteljsko-turističku namjenu U zonama ugostiteljsko-turističke namjene izvan naselja planirano je još ukupno 7200 novih kreveta u vrstama hoteli i kampovi
Kupališni prostori		
Veličina morskog i plažnog područja	Ne primjenjuje se standard. Definirano važećim prostorno-planskom dokumentacijom: PPUG Makarske	<ul style="list-style-type: none"> Ukupno 11.013 m obalne linije te oko 55.000 m² ukupne plažne površine
Korištenje plažnog prostora	Minimalno 5 m ² / po kupacu	<ul style="list-style-type: none"> 1,55 m² kupališnog prostora po kupacu
Mogućnosti proširivanja plažnog prostora	Ne primjenjuje se standard. Definirano važećim prostorno-planskom dokumentacijom: PPUG Makarske	<ul style="list-style-type: none"> Povećanje površine uređenih plaža, s obzirom na karakteristiku reljefa i nagiba terena, moguće je gotovo isključivo kroz ograničene zahvate na postojećim uređenim plažama kroz oblikovanje obalne linije
Stavovi turista		
Zadovoljstvo s dostupnosti, opremljenosti i uređenosti plaža	'Visoka' razina zadovoljstva, iznad županijskog prosjeka	<ul style="list-style-type: none"> Srednja razina zadovoljstva, iznad županijskog prosjeka
Kapaciteti u nautičkom turizmu		
Veličina i struktura kapaciteta (vezovi) u nautici	Ne primjenjuje se standard. Definirano važećom prostorno-planskom dokumentacijom: PPUG Makarske	<ul style="list-style-type: none"> Luke otvorene za javni promet: 90 komunalnih vezova i 13 nautičkih vezova Sportske luke: 225 vezova
Potencijalno povećanje kapaciteta u nautičkom turizmu	Ne primjenjuje se standard. Definirano važećom prostorno-planskom dokumentacijom: PPUG Makarske	<ul style="list-style-type: none"> Luke otvorene za javni promet dodatna 102 veza Sportske luke dodatnih 60 vezova Omogućena izgradnja privezišta unutar planiranih zona ugostiteljsko-turističke namjene

Faktori rizika	<ul style="list-style-type: none"> • Prostorno-planskom dokumentacijom omogućeno znatno povećanje broja stambenih jedinica na području postojećih građevinskih područja mješovite namjene koje sve potencijalno mogu postati smještajni kapaciteti • Planirane zone ugostiteljsko-turističke namjene trenutno su potpuno neiskorištene, privođenje namjeni ovih područja rezultirat će povećanjem komercijalnih kapaciteta te stvaranjem dodatnog pritiska na izgradnju objekata za smještaj radnika • U prostorno planskoj dokumentaciji nije propisana-tipologija oblikovanja građevina	
Ocjena	<ul style="list-style-type: none"> • Postojeća izgrađenost komercijalnih i nekomercijalnih smještajnih objekata (stambenih jedinica) na postojećim građevinskim područjima mješovite namjene na gornjoj je razini prihvatljivosti koja označava visoku razinu utjecaja na transformaciju lokalne zajednice • Propuštena mogućnost aktivnijeg utjecaja na dosadašnje (prije intenziviranja gradnje) oblikovanje prostora i građevina • Najveći pritisak na prostor u budućnosti može nastati izgradnjom temeljem uvjeta važećeg plana unutar građevinskih područja naselja uslijed, ne samo mogućnosti/propisanih uvjeta izgradnje višestambenih građevina, već i samostalnih stambenih građevina na relativno malim građevnim česticama s velikim brojem dozvoljenih funkcionalnih cjelina/stambenih jedinica • Potencijal dodatne izgradnje nameće potrebu procjene uspostavljanja kriterija i tipologije gradnje za preostale neizgrađene dijelove, posebice jer se nalaze na vizualno ispostavljenim predjelima • Kupališni prostori i plaže u ovom trenutku niti približno ne dostižu poželjne standarde, pri čemu je povećanje površine plaža moguće, s ograničenim obuhvatom isključivo kroz zahvate na postojećim uređenim plažama oblikovanjem obalne linije • Razina nautičkog turističkog prometa kao i izgrađenost kapaciteta u nautičkom turizmu u ovom trenutku ne generira značajan pritisak na resurse Grada, no to može promijeniti planirana izgradnja vezova unutar luka otvorenih za javni promet ukoliko budu namijenjeni nautičkom vezu	
Zaključak	Iz perspektive uporabe prostora Grad Makarska dostiže odnosno prelazi gornju granicu turističke nosivosti u segmentu: <ul style="list-style-type: none"> • Raspoloživosti plažnog prostora s ograničenom mogućnosti povećanja u budućnost • Turističke izgrađenosti građevinskih područja naselja mješovite namjene uz značajnu mogućnost dodatne izgradnje i uz neiskorištene mogućnosti uspostavljanja tipologije gradnje koja tu izgrađenost može i višestruko povećati	Nosivost

7. Komunalna infrastruktura

7.1. Kvaliteta i raspoloživost vode za piće

Opis

Komunalno poduzeće Vodovod d.o.o. Makarska vrši usluge dovoda i distribucije pitke vode na području Grada putem Regionalnog vodovoda Makarskog primorja. Regionalni vodovod Makarskog primorja zahvaća vodu u vodnoj komori HE Kraljevac, na rijeci Cetini, odakle se voda pomoću crpne stanice Kraljevac dovodi do uređaja za pročišćavanja i kondicioniranje na Zadvarju gdje se pročišćuje do stupnja higijenske ispravnosti vode za piće, i to taloženjem, filtracijom i dezinfekcijom klorom.

Analizu raspoloživosti vode za piće za Grad Makarsku nije moguće zasebno sagledavati. Naime, Regionalni vodovod Makarskog primorja opskrbljuje sljedeća područja: zaobalni dio Grada Omiša (naselja Podgrađe i Slime), dio Općine Zadvarje, Općine Brela i Baška voda, Grad Makarsku, Općine Tučepi (s izuzetkom gornje zone-Tučepskih zaseoka) i Podgora (s izuzetkom Gornje Podgore), zapadni dio Općine Gradac (naselja Drvenik i Zaostrog), te istočni dio otoka Hvara (naselje Sućuraj). Izgrađeni kapacitet zahvata je 650 l/s, a maksimalni kapacitet magistralnog cjevovoda 430 l/s. Maksimalni kapacitet cjevovoda se s vremenom smanjuje zbog sve veće inkrustracije unutrašnje stjenke cijevi.

Prema vodopravnoj dozvoli (Hrvatske vode, Vodnogospodarski odjel za vodno područje dalmatinskih slivova-Split, 2001.) za potrebe Regionalnog sustava Makarskog primorja pri HE Kraljevac smije se zahvaćati 500 l/s, odnosno 8.000.000 m³/godišnje. Prema navedenoj dozvoli, zahvat na rijeci Cetini moguće je po potrebi proširiti na 1.000 l/s, a zahvat vode moguće je izvesti i na drugoj lokaciji.

Vodni kapacitet izvorišta je promjenjiv zavisno o godišnjem dobu, s maksimumom u zimskim mjesecima. Ljeti kada raste potreba za vodom izvorište oskudijeva vodom te je vodu iz rijeke Cetine potrebno taložiti i filtrirati.

Kapaciteti taložnice, filter polja i transportnog cjevovoda su ograničeni. Na sustavu je izgrađena 31 vodosprema (ukupna zapremina iznosi 27.700 m³) koja služi kao sigurnost vodoopskrbe zbog dnevnih neravnomjernosti potrošnje (24 sata se radi na maksimumu kako bi se putem vodosprema osigurala potrebna količina vode).

Voda je, osim iz Cetine, raspoloživa i iz lokalnih izvorišta koja se koriste u cilju smanjivanja troškova energije kad njihova izdašnost to dozvoljava. Jedino relevantno lokalno izvorište za Grad Makarsku je izvorište Vratak. U vrijeme veće potrošnje, za punjenje VS Vratak koristi se CS Kotišina. Izdašnost lokalnih izvora ljeti je gotovo zanemariva te cijela Makarska rivijera ovisi o regionalnom cjevovodu i vodozahvatu na rijeci Cetini.

U 2022. godini zahvat vode Regionalnog vodovoda Makarsko primorje iznosio je ukupno 7,6 milijuna m³ vode, što je 1,1% više nego u 2019. godini (Tablica 7.1.). U 2022. godini, u razdoblju od srpnja do kolovoza, zahvaćeno je 28,4%, a od lipnja do rujna 48,7% ukupnih godišnjih količina vode. U srpnju i kolovozu sustav distribucije radi na maksimumu svih kapaciteta (pogon Zadvarje, precrpne stanice Šodani, Promajna, Bilaje i ostalo).

Gornja granica vršnog kapaciteta sustava vodoopskrbe (s vodospremama) u razdobljima najvećeg korištenja tijekom srpnja i kolovoza dostiže se već posljednjih 20-tak godina.

Gubici na sustavu iznose oko 45 %, a većinom nastaju na lokalnoj distribucijskoj mreži zbog starosti dok gubitak vode na regionalnom cjevovodu nije značajan.

Na području aglomeracije Makarska na vodoopskrbni sustav priključeno je 100% stanovništva.

Tablica 7.1. Ukupan zahvat vode Regionalnog vodovoda Makarsko primorje u 2022., po mjesecima, u m³

Mjeseci	2019.	2022.
1.	447.308	488.580
2.	410.823	422.077
3.	458.053	475.939
4.	461.608	470.203
5.	532.947	605.483
6.	738.194	804.995
7.	1.026.001	1.079.449
8.	1.093.625	1.078.014
9.	779.882	739.346
10.	609.175	541.912
11.	491.009	443.784
12.	472.454	455.256

Izvor: Vodovod d.o.o., Makarska

U stambenim jedinicama na području Grada Makarske (naselja Makarska, Veliko Brdo, Puharići, Makar) u 2022. godini ostvarena je ukupna potrošnja vode od 1.040.838 m³, 5,5% više nego u 2019. godini. Tvrtka Vodovod d.o.o. Makarska na svom opskrbnom području opskrbljuje potrošače na način da svaka stambena jedinica ima svoje brojilo (priključak), pri čemu, obiteljske kuće s više stambenih jedinica (smještajnih jedinica za boravak turista) mogu, i obično imaju, samo jedno brojilo.

Tablica 7.2. Potrošnja i broj priključaka za vodu u stambenim objektima u Gradu Makarska, u 2022., po mjesecima

	Ukupna potrošnja m ³	Ukupan broj priključaka	Broj priključaka bez potrošnje
Siječanj	44.637	9.243	4.095
Veljača	65.521	9.243	4.076
Ožujak	61.570	9.280	4.032
Travanj	66.467	9.284	3.708
Svibanj	69.711	9.286	3.352
Lipanj	102.742	9.302	2.596
Srpanj	137.316	9.333	1.813
Kolovoz	178.533	9.355	1.435
Rujan	125.036	9.358	1.884
Listopad	80.037	9.379	2.642
Studeni	56.045	9.384	4.125
Prosinac	53.223	9.384	4.239
UKUPNO	1.040.838		

Izvor: Vodovod d.o.o., Makarska

Tijekom 2022. godine broj priključaka u stambenim jedinicama povećan je s 9.243 u siječnju do 9.384 u prosincu, pri čemu se broj priključaka koji tijekom pojedinih mjeseci 2022. godine nisu ostvarivali potrošnju kretao u rasponu od 4.239 u prosincu do 1.435 u kolovozu.

Broj stambenih objekata koji nisu uopće ostvarili potrošnju vode tijekom 2022. godine (stambeni objekti koji se još ne koriste) nije poznat u ovom trenutku.

U kolovozu 2022. godine dnevna potrošnja vode po priključku iznosila je 616 litara, a po priključcima koji su ostvarivali potrošnju (razlika između ukupnog broja priključaka i broja priključaka bez potrošnje) 727 litara. Potrošnja u kolovozu 2022., kao vršnom mjesecu turističke sezone, bila je za 9,3% veća u odnosu na 2019. godinu. No, prosječna dnevna potrošnja po ukupnom broju priključaka u 2022. godini bila je za 0,6% manja nego u 2019. godini, a po priključcima koji su imali potrošnju za 1,7% manja.

Tablica 7.3. Potrošnja i broj priključaka za vodu u stambenim objektima u 2019. i 2022. u Gradu Makarska, struktura i stope promjene u %

	2022.	2019.	2022./2019., stopa promjene u %
Potrošnja vode u m³			
Srpanj-kolovoz	315.849	299.740	5,4
Lipanj-rujan	543.627	515.607	5,4
Ukupno	1.040.838	986.253	5,5
Broj priključaka – kraj godine	9.384	8.597	9,2
Struktura u %			
Srpanj-kolovoz	30	30	
Lipanj-rujan	52	52	
Ukupno	100	100	

Izvor: Vodovod d.o.o., Makarska

U razdoblju od lipnja do rujna 2022. godine kućanstva potroše 52% ukupne godišnje potrošnje vode, a samo u srpnju i kolovozu 30% (Tablica 7.3.).

Vezano uz potrošnju vode po stanovniku, odnosno turistu, studijom *Koncepcijsko rješenje Regionalnog vodovoda Makarskog primorja s izradom matematičkog modela sadašnjeg i budućeg stanja te predstudijom izvodljivosti* (Hidroing, 2020) procijenjeno je da turisti u komercijalnim smještajnim kapacitetima (hoteli i sl.) ostvaruju prosječnu dnevnu potrošnju od 260 litara vode u kolovozu, za razliku od stanovnika čija je prosječna potrošnja procijenjena na 140 litara. Prema podacima Vijeća za vodne usluge, prosječna potrošnja u kućanstvima u 2020. iznosila je 135 litara vode dnevno po stanovniku (Vijeće za vodne usluge, *Izješće o stanju u sektoru vodnih usluga i radu Vijeća za vodne usluge za 2020.*).

U 2022. godini ispitni izvještaji Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije pokazali su da je na lokacijama Makarski Vratak i Bast Vratak kvaliteta vode sukladna uvjetima za ljudsku upotrebu (s iznimkom 29.3. kada je na ovoj lokaciji utvrđeno da mikrobiološka obilježja vode uslijed razine koliforma nisu sukladna propisima za vodu za ljudsku uporabu).

Stavovi stanovnika Grada Makarska

Iskazujući stavove o pritiscima turizma na okoliš, 13,8% ispitanika smatra potrošnju vode kao najproblematičniji pritisak turizma na okoliš u Gradu Makarskoj.³³

³³ Ispitanici su mogli birati između sljedećih predloženih pritisaka turizma na okoliš: odlaganje krutog otpada, zbrinjavanje otpadnih voda, potrošnja vode, emisija štetnih plinova iz vozila i plovila, potrošnja struje (Anketa stavova lokalnog stanovništva o turizmu, 2023.).

7.2. Odvodnja

Opis

Procjenjuje se da je u cijeloj aglomeraciji Makarska oko 65% građevina priključeno na sustav javne odvodnje, a da 35% građevina posjeduju individualni sustav.

Priključenost korisnika naselja Makarska na postojeći javni sustav odvodnje sada iznosi oko 88%, a naselja Veliko Brdo 0%. Građevine na predjelu Zelenka, Požari, Veliko Brdo i dr. gdje nije izgrađen sustav javne odvodnje priključene su na individualne uređaje (sabrne jame za građevine do 10ES ili mali biološki uređaji za građevine iznad 10 ES). Informaciju o stvarnom broju individualnih uređaja Vodovod d.o.o. Makarska ne posjeduje.

Sustav javne odvodnje je razdjelnog tipa s odvojenim rješavanjem fekalnih od oborinskih voda. U povijesnoj jezgri Makarske postoji problem ilegalnih priključaka oborinskih kanala na javni sustav odvodnje, što stvara problem kod velikih padalina/incidentnih situacija.

Sve fekalne otpadne vode se gravitacijski i tlačno sakupljaju u crpni bazen glavne crpne stanice, CS Plišćevac, a potom pumpama tlače na ulazno okno uređaja smještenog na poluotoku Sv. Petar.

Vršni kapacitet sustava odvodnje ograničen je kapacitetom glavne CS Plišćevac u Makarskoj jer sav dotok otpadnih voda iz svih kolektora dolazi na glavnu crpnu stanicu Plišćevac iz koje se otpadne vode prepumpavaju prema uređaju za pročišćavanje otpadnih voda na poluotoku Sv. Petar.

Analiza rada CS Plišćevac koju je izradio Vodovod d.o.o. Makarska pokazuje da crpna stanica nema kapaciteta za povećanje trenutnog hidrauličkog vršnog opterećenja te da je u vršnom dnevnom dotoku otpadnih voda rad crpki maksimalan. Pri tome uslijed povećanog dotoka dolazi do povremenog izlivanja na prinudnim ispustima glavnog obalnog kolektora. Analizom je utvrđeno da je potrebno smanjiti dotok tuđih voda, povećati radni volumen crpne stanice i povećati snagu crpki te da je problem stanice najvećim dijelom uzrokovan dotokom tuđih voda (oborinske vode i morske vode) koje povremeno uzrokuju aktiviranje incidentnog ispusta jer crpke ne mogu iscrpiti takvu količinu vode na koju nisu projektirane. Zaključeno je da je smanjenje dotoka morske vode ili bolje rečeno potpuno ukidanje dotoka morske vode apsolutni prioritet što podrazumijeva rekonstrukciju i reguliranje preljeva (da se onemogući povrat mora u kolektor) te reguliranje incidentnog preljeva. Planirano je da rekonstrukcija obalnog kolektora i preljeva bude dio projekta uređenja rive. Paralelno sa smanjenjem dotoka morske vode treba raditi i na smanjenju oborinske/podzemne vode u sustavu odvodnje otpadnih voda. Sustavno rješavanje odvodnje oborinskih voda može se provesti na način da se prilikom svih rekonstrukcija ulica i javnih površina razdvaja oborinska voda od odvodnje sanitarno fekalnih voda te da nove građevine oborinsku odvodnju riješe unutar svojih građevinskih parcela putem upojnih bunara što je potrebno strogo kontrolirati prilikom tehničkih pregleda.

Uređaj za pročišćavanje otpadnih voda smješten je na poluotoku sv. Petar, a u funkciji je od 2009. godine. Sadašnji uređaj s mehaničkim predtretmanom dimenzioniran je na mjerodavno opterećenje od 50.100 ES (prosječnih ljudi), hidrauličko opterećenje od $Q_{max}=(210) 250$ l/s, organsko opterećenje od $BPK5=3.006$ kgO₂/dan. Lokacija uređaja pokazala se nezahvalnom zbog mirisa koji se širi kada se kamionima koji prevoze otpad s rešetki prolazi uskim ulicama kroz užu centar Makarske. Pročišćavanje se vrši fizikalnim postupkom grubom i finom rešetkom te pjeskolovom-mastolovom.

Nakon pročišćavanja otpadne vode se preko dozažnog bazena, gravitacijski, postojećim podmorskim ispustom profila DN 500 mm, ispuštaju u more do dubine od oko 70 m.

Na području Grada u pripremi je projekt *Izgradnje vodnocomunalne infrastrukture aglomeracije Makarska* kojim je planirano da se priključenost na sustav javne odvodnje u aglomeraciji poveća na oko 95% za naselje Makarska, a za naselje Veliko Brdo na oko 85%. Projektom je između ostaloga (npr. izgradnja novog tlačnog cjevovoda, rekonstrukcija i izrada kanala, prilagodba rada crpnih stanica i sl.) planirana izgradnja novog uređaja za pročišćavanje otpadnih voda na Biloševcu (II. Stupanj pročišćavanja) s podmorskim ispustom ukupne duljine $L \approx 917,3$ m.

Stavovi stanovnika Grada Makarska

Zbrinjavanje otpadnih voda kao najproblematičniji pritisak turizma na okoliš izdvojilo je 17,1% ispitanih stanovnika Grada te se prema percepciji ispitanika radi o drugom po važnosti problematičnom pritisku turizma na okoliš.³⁴

7.3. Opskrba električnom energijom

Opis

U 2019. godini finalna potrošnja električne energije u zgradarstvu dostigla je 77,2 tisuće MWh, od čega su zgrade komercijalnih i uslužnih djelatnosti potrošile 48,9%, stambene zgrade 48,7% te zgrade javne namjene 2,4%³⁵.

Podaci vezani uz obilježja sustava opskrbe električnom energijom nisu raspoloživi. No, očekuje se da sustav maksimalna opterećenja bilježi tijekom ljetnih mjeseci zbog povećane potrošnje generirane turističkom aktivnosti te potrošnjom kućanstava za hlađenje. Prema procjeni lokalnih dionika, u ovom trenutku sustav nije suočen sa strukturnim problemima koji bi uzrokovali ograničenja u napajanju grada Makarske električnom energijom.

Stavovi stanovnika Grada Makarska

Potrošnju struje kao najproblematičniji pritisak turizma na okoliš izdvojilo je 5,1% ispitanih stanovnika Grada što je u percepciji ispitanika najmanje problematičan pritisak turizma na okoliš.³⁶

7.4. Zbrinjavanje otpada

Opis

Otpad s područja Grada Makarske odlagao se u 2022. godini na odlagalištu Jagodnjak Gornji u Općini Polača u Zadarskoj županiji. Prijevoz otpada odvija se šleperom s prikolicom. Odlagalište je namijenjeno za neopasni otpad i od 2021. godine provodi se rekonstrukcija i otvaranje nove plohe za odlaganje neopasnog otpada. Odlagalište je uređeno. Otvaranjem CGO Lečevica otpad iz Grada Makarske trebao bi se voziti do pretovarne stanice na lokaciji 'Golo brdo' u Općini Zagvozdo. Predviđeni dnevni kapacitet pretovarne stanice projektiran je na 140t otpada. Temeljem

---

³⁴ Ispitanici su mogli birati između sljedećih predloženih pritisaka turizma na okoliš: odlaganje krutog otpada, zbrinjavanje otpadnih voda, potrošnja vode, emisija štetnih plinova iz vozila i plovila, potrošnja struje (Anketa stavova lokalnog stanovništva o turizmu, 2023.).

³⁵ SECAP Akcijski plan održivog energetskog razvitka i prilagodbe klimatskim promjenama Grada Makarske, SENSUM d.o.o. autori Rodik, D. mag.ing.traff. dr.sc. Cvetković, M., dr.sc. Radulović, D. (2022.)

³⁶ Ispitanici su mogli birati između sljedećih predloženih pritisaka turizma na okoliš: odlaganje krutog otpada, zbrinjavanje otpadnih voda, potrošnja vode, emisija štetnih plinova iz vozila i plovila, potrošnja struje (Anketa stavova lokalnog stanovništva o turizmu, 2023.).

sklopljenog ugovora s postojećim odlagalištem, Grad Makarska nema ograničenja u količini dopremljenog otpada.

Ukupno je na području Grada 11.840 obračunskih mjesta (obračunsko mjesto podrazumijeva adresu nekretnine). Na oko 7.340 obračunskih mjesta otpad se prikuplja na adresi stanovanja. Miješani komunalni otpad u zimskom razdoblju prikuplja se dva puta tjedno, a u ljetnom razdoblju tri puta tjedno. Sav otpad koji se prikupi vozi se na Zagon na privremeno skladištenje.

Na području Grada nalazi se 14 zelenih otoka koji su opremljeni spremnicima za miješani komunalni otpad, ambalažni papir i karton, ambalažnu plastiku i staklo (ne na svim). Oko 4.500 domaćinstva koristi zelene otoke za odlaganje otpada. U 2023. radi se na boljoj raspoređenosti zelenih otoka, dva su ukinuta, a postavlja se novi zeleni otok na dijelu Grada s dominantnom višestambenom izgradnjom (križanje Ulice Mate Vladića i Zadarske ulice). Zbog potreba uvođenja digitalne evidencije odvoza otpada, svi polupodzemni spremnici za MKO na zelenim otocima imati će otpadomjere na sebi koji će se otvarati uz pomoć korisničke kartice. Na 10 lokacija u gradu nalaziti će se dodatne točke s metalnim spremnicima s otpadomjerima koje će koristiti građani za odlaganje otpada (zone sa višestambenom zgradama). Obiteljskim kućanstvima već su dostavljeni čipirani spremnici od 120 l ili 240 l. Papir se sakuplja svakih dva tjedna na kućnom pragu. Kroz 2023. započinje se sa sakupljanjem plastične, metalne i tetrapak ambalaže na kućnom pragu. Predviđeni ritam sakupljanja je svakih 2 tjedna s tendencijom uspostave tjednog sakupljanja s obračunskog mjesta. Tvrtka Makarski komunalac d.o.o. usmjerena je na smanjenje količina mješovitog komunalnog otpada te rast reciklabilnih frakcija praćenih povećanjem broja odgovarajućih vozila kao i nabavi specijalnih vozila koja će bolje odgovarati okolišnim i reljefnim zahtjevima terena.

Reciklažno dvorište nije još izgrađeno, već se koristi mobilno reciklažno dvorište koje se na određene datume tokom godine postavlja u sve kvartove. Mobilno reciklažno dvorište ni blizu ne zadovoljava potrebne uvjete zbog podkapacitiranosti vrsta otpada koje se mogu odložiti i zapremnine otpada koja se može u njemu u jednom danu odložiti.

Tablica 7.4. Količina prikupljenog otpada u Gradu Makarska, prema vrsti otpada, 2019. i 2022., u tonama

	2022.			2019.		
	Miješani komunalni otpad	Glomazni otpad	Papir, plastika, drvo, metali, ee oprema	Miješani komunalni otpad	Glomazni otpad	Papir, plastika, drvo, metali, ee oprema
Srpanj-kolovoz	2.430	42	137	2.680	33	158
Lipanj-rujan	4.162	134	238	4.091	137	257
Ukupno	8.127	589	526	8.050	694	628
Struktura u %						
Srpanj-kolovoz	29,9	7,1	26,0	33,3	4,7	25,2
Lipanj-rujan	51,2	22,8	45,3	50,8	19,7	40,9
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Stope promjene 2022./2019. u %						
Srpanj-kolovoz	-9,4	27,3	-13,4			
Lipanj-rujan	1,7	-1,8	-7,4			
Ukupno	1,0	-15,1	-16,2			

Izvor: Makarski komunalac d.o.o.

U 2022. godini na području Grada Makarska prikupljeno je 9.242,1 tona otpada, od čega 87,9% miješanog komunalnog otpada, 6,4% glomaznog otpada te 5,7% papira, plastike, drveta, metala i odbačene električne i elektronske opreme (Tablica 7.4.). U odnosu na 2019. godinu prikupljeno je, u uvjetima rasta broja registriranih turista za 1,7%, 1% više komunalnog otpada, 15% manje

glomaznog otpada te 14% manje papira, plastike, drveta, metala i odbačene električne i elektronske opreme.

U razdoblju od srpnja do kolovoza prikuplja se 29,9% ukupno prikupljene godišnje količine miješanog komunalnog otpada, a od lipnja do rujna 51,2%. U razdoblju srpanj-kolovoz 2022. godine prosječno dnevno se skupljalo 39,2 tona miješanog komunalnog otpada odnosno 42,1 tonu ukupnog otpada.

Makarski komunalac d.o.o. procjenjuje da maksimalno prikupljene dnevne količine otpada u ovom trenutku ne dostižu gornju granicu mogućnosti prikupljanja i odvoza otpada na razini Grada (procjenjuje se da je kapacitet prikupljanja i odvoza otpada do 75 tona dnevno), pri čemu je gornju granicu moguće relativno brzo povećati nabavkom/ugovaranjem nove opreme. U prošlosti su dnevne količine prikupljenog otpada bile i za 20% veće od količina koje se danas prikupljaju.

Stavovi stanovnika Grada Makarska

Zbrinjavanje krutog otpada smatra se najproblematičnijim pritiskom turizma na okoliš s obzirom da je to stav koji dijeli 32,7% ispitanika.³⁷

Istodobno, 54,4% ispitanika doživljava neprimjerno odloženo smeće kao veliki problem, a dodatnih 24,4% kao mali problem, dok su neugodni mirisi (iz kontejnera, kanalizacije, ventilacije) veliki problem za 36,2% i mali problem za 28,6% ispitanika.

Stavovi turista

Turisti u najvećoj mjeri ne smatraju tematiku otpada problemom. Naime, neprimjerno odloženo smeće zasmatalo je 5,9% turista koji su 2019. godini boravili na Makarskoj rivijeri, nemogućnost razdvajanja otpada predstavljala je problem za 9,5% turista, a neugodni mirisi iz kontejnera za 5,5% turista što su sve vrijednosti niže od županijskog prosjeka.

7.5. Sažetak i ocjena pritiska turizma

Pokazatelji održivosti/pritiska turizma na destinaciju	Poželjni/prihvatljivi standardi	Aktualno stanje
Voda za piće		
Udio ukupne potrošnje vode u odnosu na raspoloživi kapacitet u danima vršne turističke sezone (prvi tjedan kolovoza)	Minimalno raspoloživ rezervni kapacitet od 30% u odnosu na vršnu potrošnju vode	<ul style="list-style-type: none"> Dostignut maksimalni tehnički kapacitet s obzirom da je zahvat vode na rijeci Cetini u 2022. iznosio 7,6 milijuna m³ u odnosu na postojeću dozvolu za zahvaćanje 8 milijuna m³; zahvat je moguće u budućnosti proširiti te unaprijediti sustav distribucije
Zdravstveno neispravna kvaliteta vode u razdoblju turističke sezone lipanj-rujan	Zdravstveno ispravna voda u svim mjerenjima tijekom godine	<ul style="list-style-type: none"> Kvaliteta vode isporučena tijekom turističke sezone bila je sukladna propisima za ljudsku uporabu

³⁷ Ispitanici su mogli birati između sljedećih predloženih pritiska turizma na okoliš: odlaganje krutog otpada, zbrinjavanje otpadnih voda, potrošnja vode, emisija štetnih plinova iz vozila i plovila, potrošnja struje (Anketa stavova lokalnog stanovništva o turizmu, 2023.).

Pokazatelji održivosti/pritiska turizma na destinaciju	Poželjni/prihvatljivi standardi	Aktualno stanje
	prema važećim propisima (NN 125/17)	
Odvodnja		
Udio ukupne emisije otpadnih voda u odnosu na kapacitet javne odvodnje u danima vršne turističke sezone (prvi tjedan kolovoza)	Minimalno raspoloživ rezervni kapacitet od 30% u odnosu na vršnu emisiju otpadnih voda	<ul style="list-style-type: none"> Dostignut maksimalni tehnički kapacitet s obzirom da postojeća crpna stanica Plišćevac nema kapacitet za povećanje vršnog opterećenja; moguća su tehnička unapređenja sustava
Postotak smještajnih i ugostiteljskih objekata priključenih na sustav javne odvodnje	100% priključenih objekata	<ul style="list-style-type: none"> Podaci nisu raspoloživi; moguće pretpostaviti da kriterij nije zadovoljen s obzirom na postojeću 65% priključenost objekata na sustav javne odvodnje
Električna energija		
Udio potrošnje električne energije (u kućanstvima i kolektivnim turističkim smještajnim kapacitetima) u odnosu na raspoloživi kapacitet u danima vršne turističke sezone (prvi tjedan kolovoza)	Minimalno raspoloživ rezervni kapacitet od 30% u odnosu na vršnu potrošnju električne energije	<ul style="list-style-type: none"> Podaci nisu raspoloživi
Zbrinjavanje otpada		
Udio ukupne dnevne proizvodnje mješovitog komunalnog otpada (u kućanstvima i kolektivnim turističkim smještajnim kapacitetima) u odnosu na kapacitet prihvata i odvoza otpada u vršnim danima turističke sezone (prvi tjedan kolovoza)	Minimalno raspoloživ rezervni kapacitet od 30% u odnosu na vršnu razinu generiranja otpada	<ul style="list-style-type: none"> Maksimalni kapacitet prihvata i odvoza otpada nije dostignut s obzirom da se tijekom turističke sezone 2022. prosječno prikupljalo i odvozilo 42t, a kapacitet iznosi do 75t miješanog komunalnog otpada dnevno; gornju granicu prihvata moguće povećati nabavkom i ugovaranjem nove opreme
Stavovi stanovnika		
Iritacija neprimjereno odloženim otpadom tijekom turističke sezone	Manje od 50% ispitanika iskazuje stav	<ul style="list-style-type: none"> 78,8% ispitanika je u većoj ili manjoj mjeri zasmetano neprimjereno odloženim smećem
Iritacija neugodnim mirisima (iz kontejnera, kanalizacije, ventilacije) tijekom turističke sezone	Manje od 50% stanovnika iskazuje stav	<ul style="list-style-type: none"> 64,8% ispitanika je u većoj ili manjoj mjeri zasmetano neugodnim mirisima
Stavovi turista		

Pokazatelji održivosti/pritiska turizma na destinaciju	Poželjni/prihvatljivi standardi	Aktualno stanje
Nezadovoljstvo radi neprimjereno odloženog otpada	Faktor iritacije turista ispod razine županijskog prosjeka	• 5,9% nezadovoljnih turista, niže od županijskog prosjeka
Nezadovoljstvo s mogućnostima razdvajanja otpada	Faktor iritacije turista ispod razine županijskog prosjeka	• 9,5% nezadovoljnih turista, niže od županijskog prosjeka
Nezadovoljstvo s neugodnim mirisima (iz kontejnera i kanti za smeće)	Faktor iritacije turista ispod razine županijskog prosjeka	• 5,5, % nezadovoljnih turista, niže od županijskog prosjeka

Faktori rizika	<ul style="list-style-type: none"> Daljnji rast turističke potražnje na području Grada Makarske, kao odraz globalnog rasta turističkih putovanja, u sljedećem razdoblju od pet do deset godina nije adekvatno praćen razvojem/povećanjem kapaciteta komunalne infrastrukture 	
Ocjena	<ul style="list-style-type: none"> Sustav vode za piće doseže maksimalni tehnički kapacitet u razdoblju turističke sezone, iako to ne ugrožava isporučenu kvalitetu vode te se ne percipira u lokalnoj zajednici kao značajan problem. Sustav je moguće proširiti i unaprijediti u budućnosti. Sustav odvodnje doseže maksimalni tehnički kapacitet u razdoblju turističke sezone i to u uvjetima niže od poželjne priključenosti objekata na javnu odvodnju, iako to ne izaziva značajnu alarmiranost u lokalnoj zajednici. Sustav je moguće unaprijediti u budućnosti. Sustav zbrinjavanja otpada nije dosegao maksimalni turistički kapacitet čak niti u razdoblju turističke sezone, iako je, za razliku niskog udjela kritičnih turista, u percepciji lokalnog stanovništva najveći razlog iritacije komunalnim uslugama. Sustav je moguće unaprijediti u budućnosti. 	
Zaključak	<ul style="list-style-type: none"> Raspoloživost vode za piće i sustav odvodnje uska su grla turističkog razvoja Grada, koja će se/koja je moguće otkloniti pravodobnim unapređenjem infrastrukture (npr. projekt izgradnje vodnokomunalne infrastrukture aglomeracije Makarska). Kapacitet sustava zbrinjavanja otpada ne predstavlja u ovom trenutku usko grlo, posebice u kontekstu očekivanog smanjenja količina mješovitog komunalnog otpada te rasta reciklabilnih frakcija. Pojavni oblici negativne percepcije stanovnika vezanih uz zbrinjavanja otpada dominantno su u sferi menadžmenta. 	Nosivost
		Voda za piće i odvodnja
		Zbrinjavanje otpada

8. Prometna infrastruktura i sigurnost

8.1. Prometna infrastruktura

Opis

Analiza prometnog opterećenja prometnica u Gradu Makarskoj ukazuje da je kapacitet prometovanja na državnoj cesti DC-8 (podijeljenu na Vukovarsku i Dubrovačku ulicu) kao i glavnim gradskim prometnicama (ulice Ante Starčevića, don. Mihovila Pavlinovića i Stjepana Ivičevića) te Obali kralja Tomislava nedostatan za volumen prometa u turističkoj sezoni.³⁸ Prema podacima iz istraživanja TOMAS Hrvatska za 2019. godinu³⁹ 53% turista dolazi automobilom (za 6,4 postotna poena više nego na području cijele Županije) te automobilom s kamp-kućicom i kamperom dodatnih 4,6% turista (0,2 postotna poena manje nego na području cijele Županije). Pri tome važan dio cestovnog putničkog prometa vezan je i uz autobusni promet koji je u 2019. godini koristilo 13,9% turista, za 3,4 postotna poena više nego u Županiji.

Sukladno podacima dobivenim od nadležnih službi Grada, analiza brojanja prometa u jutarnjem (8-11) i popodnevnom (18-21) vršnom periodu kada je promet najgušći utvrdila da je najveće opterećenje prometa na istočnom (Dubrovačka – S. Ivičevića; 6997/6123 vozila) te zapadnom ulazu (Veliko Brdo - I.G. Kovačića; 5944/ 5667 vozila) kao i križanjima povezanim s Vukovarskom ulicom (A.Starčevića 5773/5130 vozila; Zelenka 4487/ 4063 vozila; Zagrebačka 4437/4012 vozila, N. Tesle 4910/ 3048 vozila). Utvrđene su sljedeće točke prometnih zagušenja:

1. RASKRIŽJE Vukovarska i Nikole Tesle (Batinići): stanje neodrživo, ilegalni izlaz s južne strane na magistralnu cestu, prebrz promet, dosta trgovačke i ugostiteljske ponude u neposrednoj blizini) - nužna sanacija, rekonstrukcija;
2. RASKRIŽJE Obala kralja Tomislava - Stjepana Radića: trajektno pristanište, mogućnost unapređenja organizacije prometnog ukrcaja/iskrcaja;
3. RASKRIŽJE Ul. Ante Starčevića - Jadranska ulica: gužva se u vršnim periodima proteže do kružnog toka na Dugišu;
4. RASKRIŽJE Ul. Ante Starčevića - Stjepana Radića: nastavak na prethodno križanje, zamjetno povećanje broja vozila u vršnim razdobljima obzirom da se sa južne strane spaja ulica Stjepana Radića. Prijedlog pretvaranja Ulice Ante Starčevića u jednosmjernu jug-sjever;
5. RASKRIŽJE Vukovarska - Ul. Ante Starčevića: tijekom turističke sezone stvaraju se kolone, jedan od uzroka je neuređeno raskrižje neposredno prije Napoleonovog spomenika iz smjera zapada. Prijedlog pretvaranje Hvarske ulice u jednosmjernu ulicu jug -sjever uz znak zabrane skretanja u lijevo (prema zapadu) iz ulice Rosseto degli Abruzzi;
6. RASKRIŽJE Dubrovačka ulica DC8 - Ulica Stjepana Ivičevića: najprometnije raskrižje, istočni ulaz u grad (Volicija). Trenutna situacija najnepovoljnija prilikom kretanja ulicom Stjepana Ivičevića prema raskrižju, poglavito po otvaranju trgovačkog centra i dodatnih sadržaja. Potrebna je rekonstrukcija križanja;
7. RASKRIŽJE Alkarska - Kotiška: križanje navedenih ulica sa ulicom Stjepana Ivičevića, potrebno dodatno uređenje ili djelomična rekonstrukcija zbog pristupa vatrogasnih vozila i hitne službe

³⁸ Novačko, L. et al (2022), *Prometna analiza prometnog opterećenja prometnica u Gradu Makarskoj tijekom turističke sezone za potrebe prometne studije Grada Makarske*, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet prometnih znanosti, Zagreb

³⁹ TOMAS Hrvatska 2019, Institut za turizam (posebna obrada za Splitsko-dalmatinsku županiju)

Doma zdravlja. Izlazak u križanje iz smjera ulice Potok nije dovoljno siguran. Zagušenje u vršnim periodima zbog prometovanja u smjeru zapada prema samom centru grada.

Prema ocjeni Policijske postaje Makarska, u vršnim danima ljetne turističke sezone 2019. i 2022. godine najveće prometne gužve utvrđene su na sljedećim lokacijama:

- DC8-DC512
- DC8-DC411
- Vukovarska ulica
- Obala kralja Tomislav
- Ulica Ante Starčevića

Promet u mirovanju na području Grada obilježava visoka iskorištenost parkirališnih mjesta uslijed golemog pritiska koju generiraju turisti koji borave u komercijalnim i nekomercijalnim smještajnim kapacitetima na destinaciju, ali i dnevnih posjetitelja koji nemaju alternativu u parkiranju na privatnim površinama. Sukladno procjenama odgovornih dionika organizaciju prometa u mirovanju obilježava:

- Nedovoljna razina informiranosti posjetitelja o organizaciji prometa u mirovanju na području Grada
- Parkiranju kampera na otvorenim parkiralištima ili izvan njih zbog nedovoljnog kapaciteta prihvata ovog segmenta gostiju u odgovarajućim kapacitetima (npr. kamping odmorišta, kampovi i sl.)
- Netočnost GPS navigacije na određenim lokacijama (Kipara Meštrovića)
- Nedovoljna suradnja Grada i vlasnika lokalnog autobusnog kolodvora (bus prijevoznici izbjegavaju iskrcaj i ukrcaj putnika na bus peronima i pokušavaju to obavljati bilo gdje)
- Neiskorištena mogućnost razvoja usluga pametnog parkinga
- Neadekvatno riješena usluga ukrcaja, iskrcaja i prodaja karata na trajektnom pristaništu u centru Grada.

S obzirom na relativno malen broj parkirališnih mjesta s naplatom, parkiranje na području Grada ostvaruje se i na javnim/privatnim lokacijama koje se mogu koristiti bez naplate kao što su primjerice makadamska površina iznad gradskog groblja Sv. Križ (koja se koristi za parkiranje osobnih vozila i autobusa, nerijetko i za odlaganje prikolica), pješačke površine uz nerazvrstane ceste (parkiranje na dijelovima nogostupa), dijelovi kolničkih traka nerazvrstanih cesta, parkirališta trgovačkih centara (Grad ima ugovor o kontroli i naplati parkiranja s jednim centrom). Dio komercijalnog parkiranja (s naplatom) organiziran je, uz cjenovnu diferencijaciju u odnosu na parkirališta na javnim površinama, i na privatnim površinama prikladnim za parkiranje na kojima je dopušteno parkiranje svih vrsta vozila uključujući autobuse (jednodnevni izleti) unatoč formiranim službenim parkiralištima za tu namjenu.

Na parkiralištu u neposrednoj blizini svetišta Vepric dodatna se gužva stvara i uslijed parkiranja većeg broja autobusa koji prevoze dnevne ili vikend goste na područje Grada. Lokacija parkinga Šumica (na dnu Ulice Neretvanskih knezova), na kojoj se vrši naplata tijekom dana, uobičajeni je prostor parkiranja tijekom noći bez naplate te se od 2023. godine planira uvesti naplata putem parkirnog automata s kontrolom do 01,00 sat iza ponoći.

Predstavnici Grada procjenjuju da u vršnim periodima turističke sezone nedostaje 1000 parkirnih mjesta koji je moguće riješiti izgradnjom javnih garaža (pod naplatom), a moguće lokacije su Šetalište dr. Franje Tuđmana (Peškera), plato ispred crkve Kraljica mira (Zelenka, uz DC 8), Živkin dvor u strogom centru te Dugiš (parking Rupa) u istočnom dijelu Grada. Iskorištenost javnih garaža

povećala bi se zatvaranjem prometa Obalom kralja Tomislava i Marinete što bi rezultiralo ukidanjem 162 parkirališna mjesta u 1. zoni.

Stavovi stanovnika Grada Makarska

Pronalazak slobodnog parkirališnog mjesta i gužva u prometu tijekom turističke sezone važni su faktori iritacije više od 80% anketiranih stanovnika Grada, a gužvu na ulicama i javnim površinama kao veliki problem vidi 40,5%, a manji problem 32,1% ispitanika (Tablica 8.1.).

Tablica 8.1. Ocjena razine iritacije stanovnika Grada obilježjima prometa u kretanju i mirovanju tijekom turističke sezone, udio odgovora ispitanika u %

	Veliki problem	Mali problem	Nije problem
Pronalazak slobodnog parkirališnog mjesta	76,7	12,4	9,2
Gužva u prometu	66,5	17,4	13,8
Gužva na ulicama/javnim površinama	40,5	32,1	26,4

Izvor: Anketa stavova lokalnog stanovništva o turizmu, 2023.

Stavovi turista

Probleme s organizacijom prometa u destinaciji opažaju i turisti. Promet u mjestu je element ponude koji generira 'vrlo nizak' stupanj zadovoljstva gostiju, i niži u odnosu na prosjek Županije, a moguće je ustvrditi da turisti nisu zadovoljni niti s organizacijom lokalnog javnog prijevoza (Tablica 8.2.)

Tablica 8.2. Ocjena razine zadovoljstva turista obilježjima prometa u kretanju i mirovanju, udio odgovora ispitanika u %⁴⁰

	Županija	Makarska rivijera
Lokalni javni prijevoz	47,9 (vrlo nizak)	51,3 (nizak)
Promet u mjestu	43,3 (vrlo nizak)	39,2 (vrlo nizak)

Izvor: Institut za turizam, TOMAS Hrvatska 2019 (posebna obrada za Splitsko-dalmatinsku županiju)

Ipak, gužva na ulicama i javnim prostorima, kao odraz organizacije pješačkog prometa, bitno je manji problem (Tablica 8.3.). Gužve na području Makarske rivijere bile su faktor iritacije za svega 5% posjetitelja, odnosno za 39% manje turista nego na području Županije.

Tablica 8.3. Ocjena razine iritacije turista obilježjima gužve u mjestu, udio odgovora ispitanika u %

	Županija	Makarska rivijera
Gužva na ulicama, trgovima, šetnicama, atrakcijama i sl.	8,7	5,3

Izvor: Institut za turizam, TOMAS Hrvatska 2019 (posebna obrada za Splitsko-dalmatinsku županiju)

8.2. Sigurnost

Opis

Broj prijavljenih kaznenih dijela na području Grada Makarske u 2022. povećan je za 2,4% u odnosu na 2019. godinu, pri tome je istodobno broj prijavljenih kaznenih dijela u srpnju i kolovozu smanjen za 19,3%, a u razdoblju od lipnja do rujna za 10% (Tablica 8.4.).

⁴⁰ Udio ispitanika koji element ponude ocjenjuju s ocjenama 6 i 7 na skali od 1 (jako loše) do 7 (odlično)

Tablica 8.4. Broj prijavljenih kaznenih djela u Gradu Makarske u 2022. i 2019. godini, prema vrsti

	Kaznena djela							Ukupno
	Protiv života i tijela	Protiv osobne slobode	Protiv spolne slobode	Protiv zdravlja ljudi (droge)	Protiv opće sigurnosti	Protiv imovine	Protiv javnog reda	
2019.								
Srpanj-kolovoz	1	8	0	1	0	73	0	83
Lipanj-rujan	1	12	1	2	0	94	0	110
Ukupno	4	33	1	5	3	164	2	212
2022.								
Srpanj-kolovoz	8	5	0	1	0	53	0	67
Lipanj-rujan	10	13	0	1	0	75	0	99
Ukupno	21	39	0	7	0	148	2	217
Stope promjene 2022./2019. u %								
Srpanj-kolovoz	700,0	-37,5	-	0,0	-	-27,4	-	-19,3
Lipanj-rujan	900,0	8,3	-100,0	-50,0	-	-20,2	-	-10,0
Ukupno	425,0	18,2	-100,0	40,0	-100,0	-9,8	0,0	2,4

Izvor: Policijska postaja Makarska

Najveći broj kaznenih djela su djela protiv imovine, a to su i djela koja se u najvećoj mjeri događaju tijekom ljetne sezone. Od lipnja do rujna 2022. godine prijavljeno je 51% ukupnog godišnjeg broja ovih kaznenih djela. Valja naglasiti da je broj kaznenih djela protiv imovine u 2022. godini u srpnju i kolovozu bio za 27,4% manji nego u 2019. godini, a u razdoblju od lipnja do rujna za 20%. S druge strane, broj prijavljenih kaznenih djela protiv života i tijela tijekom ljetne sezone 2022. godine višestruko je veći nego u 2019. godini te se po broju prijavljenih djela izjednačio s djelima protiv osobne slobode. Broj prijavljenih kaznenih djela protiv zdravlja ljudi (droge) tijekom turističke sezone 2022. godine ispodprosječan je u odnosu na ostala razdoblja godine.

Tablica 8.5. Broj prometnih nesreća u Gradu Makarske u 2022. i 2019. godini i najučestalije vrste nesreća

	2019.		2022.	
	Broj	Najučestalije vrste nesreća	Broj	Najučestalije vrste nesreća
Srpanj-kolovoz	29	Bočni sudar, udar u parkirano vozilo, vožnja u slijedu	45	Bočni sudar, sudar iz suprotnog smjera, udar u parkirano vozilo, vožnja u slijedu
Lipanj-rujan	51		82	
Ukupno	105		137	

Izvor: Policijska postaja Makarska

Broj prometnih nesreća na području Grada Makarske u 2022. godini bio je za 30% veći nego u 2019. godini (Tablica 8.5.). Povećanje je primarno rezultat prometnih nesreća tijekom turističke sezone. U 2022. godini 60% prometnih nesreća ostvareno je od lipnja do rujna, a broj nesreća u ovom razdoblju u odnosu na 2019. godinu povećan je za 61%.

Percepcija turista

Percepcija sigurnosti faktor je destinacijske ponude koji generira vrlo visok stupanj zadovoljstva turista koji borave na Makarskoj rivijeri, te je za 15% viši u odnosu na prosjek Županije.

Tablica 8.6. Ocjena razine zadovoljstva turista osobnom sigurnosti, udio odgovora ispitanika u %⁴¹

	Županija	Makarska rivijera
Osobna sigurnost	74,3 (visok)	85,2 (vrlo visok)

Izvor: Institut za turizam, TOMAS Hrvatska 2019 (posebna obrada za Splitsko-dalmatinsku županiju)

⁴¹ Udio ispitanika koji element ponude ocjenjuju s ocjenama 6 i 7 na skali od 1 (jako loše) do 7 (odlično)

8.3. Sažetak i ocjena pritiska turizma

Pokazatelji održivosti/pritiska turizma na destinaciju	Poželjni/prihvatljivi standardi	Aktualno stanje
Prometna infrastruktura		
Kapacitet prometne infrastrukture u odnosu na volumen prometa na odabranim pravcima/točkama u danima vršne turističke sezone (prvi tjedan kolovoza)	Prihvatljiva razina gužve prema ekspertnoj procjeni	<ul style="list-style-type: none"> Kapacitet prometne infrastrukture na pojedinim pravcima/točkama nedostatan je za volumen prometa u vrhu turističke sezone
Iskorištenost javnih parkirališta s naplatom u razdoblju vršne turističke sezone (prvi tjedan kolovoza)	Iskorištenost do 90% u vršnim danima sezone i vršnim satima dana	<ul style="list-style-type: none"> Podaci o iskorištenosti javnih parkirališta nisu raspoloživi, no procjenjuje se da je zbog ograničenosti kapaciteta iskorištenost izuzetno visoka te za u ovom trenutku nedostaje oko 1000 parkirališnih mjesta
Ekspertna procjena iskorištenosti javnih parkirališta (prostora) bez naplate u razdoblju vršne turističke sezone (prvi tjedan kolovoza)	Iskorištenost do 90% u vršnim danima sezone i vršnim satima dana	<ul style="list-style-type: none"> Dosegnuta iskorištenost veća od 90% u pojedinim dijelovima dana
Iskorištenost javnih parkirališnih mjesta za turističke autobuse u razdoblju vršne turističke sezone (prvi tjedan kolovoza)	Iskorištenost do 90% u vršnim danima sezone i vršnim satima dana	<ul style="list-style-type: none"> Dosegnuta iskorištenost veća od 90% u pojedinim dijelovima dana
Stavovi stanovnika		
Iritacija gužvom u prometu tijekom turističke sezone	Manje od 50% ispitanika iskazuje stav	<ul style="list-style-type: none"> Dvije trećine ispitanika smatra da gužve u prometu predstavljaju veliki problem, a dodatno još 17% da predstavljaju mali problem
Iritacija pronalaženjem parkirnog mjesta tijekom turističke sezone	Manje od 50% ispitanika iskazuje stav	<ul style="list-style-type: none"> Tri četvrtine ispitanika smatra da raspoloživost parkirališnih mjesta predstavlja veliki problem, a dodatno još 12% da predstavljaju mali problem
Iritacija gužvom na ulicama/javnim površinama tijekom turističke sezone	Manje od 50% ispitanika iskazuje stav	<ul style="list-style-type: none"> 41% ispitanika doživljava gužve na ulicama/javnim površinama kao veliki problem, a dodatno još 32% kao mali problem
Stavovi turista		
Zadovoljstvo prometom u mjestu	Minimalno 'visoka' razina zadovoljstva te zadovoljstvo barem na razini prosjeka Županije	<ul style="list-style-type: none"> 'Vrlo niska' razina zadovoljstva, ispod županijskog prosjeka

Sigurnost		
Kretanje broja prijavljenih kaznenih dijela na razini godine/turističke sezone 2019. i 2022.	Smanjenje broja prijavljenih kaznenih dijela	<ul style="list-style-type: none"> • Ukupan godišnji broj prijavljenih kaznenih dijela povećan, smanjen tijekom turističke sezone • Tijekom turističke sezone povećan broj prijavljenih kaznenih dijela protiv imovine
Kretanje broja cestovnih prometnih nesreća na razini godine/turističke sezone 2019. i 2022.	Smanjenje broja cestovnih prometnih nesreća	<ul style="list-style-type: none"> • Rast broja cestovnih prometnih nesreća tijekom turističke sezone i u ostatku godine
Stavovi turista		
Zadovoljstvo osobnom sigurnosti	Minimalno zadovoljstvo na razini županijskog prosjeka	<ul style="list-style-type: none"> • 'Vrlo visoka' razina zadovoljstva, iznad županijskog prosjeka

Faktori rizika	<ul style="list-style-type: none"> • Daljnji rast potražnje na području Grada Makarske, kao odraz globalnog rasta turističkih putovanja, u sljedećih pet do deset godina nije adekvatno praćen razvojem/povećanjem kapaciteta prometne infrastrukture te nadmašuje kapacitete lokalnih službi sigurnosti 	
Ocjena	<ul style="list-style-type: none"> • Kapacitet prometovanja i parkirnog prostora Grada Makarske nedostatan je za postojeći volumen prometa tijekom turističke sezone te je faktor najviše razine iritacije lokalnog stanovništva i nezadovoljstva turista • Trend rasta krađa i prometnih nesreća može narušiti postojeću percepciju visoke razine sigurnosti tijekom turističkog boravka 	
Zaključak	Prometna infrastruktura, specifično promet u kretanju i mirovanju, predstavlja usko grlo destinacijske ponude te zahtjeva usklađivanje s obujmom prometa, kako u cilju smanjenja iritacija turizmom tako i povećanja sigurnosti boravka	Nosivost
		Promet
		Sigurnost

9. Stanovništvo, zaposlenost, gospodarska struktura i kvaliteta života

9.1. Stanovništvo

Prema popisu stanovništva iz 2021. godine na području Grada Makarske živjelo je 13.301 stanovnika, od čega 15,1% u dobi od 0 do 14, godina, 63,8% bilo je radno sposobnih stanovnika u dobi od 15 do 64 godine, a osoba s 65 godina i više bilo je 21,1% (Tablica 9.1.).

U odnosu na 2011. godinu broj stanovnika Grada smanjen je za 3,9%, pri čemu je broj stanovnika u dobi do 14 godina smanjen za 11,5%, a radno sposobnih stanovnika za 10,4%. Broj stanovnika sa 65 i više godina istodobno je povećan za 34,1%.

Od 2011. do 2021. godine smanjen je i broj privatnih kućanstava s 4.883 na 4.845 odnosno za 0,8%.

Tablica 9.1. Broj stanovnika i kućanstava u Gradu Makarska prema popisu stanovništva, 2021. i 2011.

	Popis 2021.	Popis 2011.	2021./2011., stopa promjene u %
Broj stanovnika, popis 2011.	13.301	13.834	-3,9
- Od 0 do 14 godina	2.015	2.278	-11,5
- Od 15 do 64 godine (radno sposobno stanovništvo)	8.482	9.465	-10,4
- 65 godina i stariji	2.804	2.091	34,1
Broj privatnih kućanstava	4.845	4.883	-0,8

Izvor: Državni zavod za statistiku: Popisane osobe, kućanstva i stambene jedinice, prvi rezultati popisa 2021., po naseljima; Kontingenti stanovništva po gradovima/općinama, popis 2021. i 2011.; Privatna kućanstva prema broju članova, popis 2011.

Tablica 9.2. Prirodno kretanje stanovnika Grada Makarske, 2011.-2021.

	Živorodeni	Umrli
2011.	140	127
2012.	173	129
2013.	152	113
2014.	142	116
2015.	120	138
2016.	159	134
2017.	155	156
2018.	153	156
2019.	137	143
2020.	138	146
2021.	131	156
Ukupno 2011. do 2021. godina	1.600	1.514

Izvor: Državni zavod za statistiku, Gradovi u statistici

Smanjenje broja stanovnika praćeno je kumulativnim pozitivnim prirodnim rastom stanovnika (Tablica 9.2.). Od 2011. do 2021. godine na području Grada rođeno je ukupno 1.600 djece, a umrlo 1.514 osoba. Prirodni rast stanovnika bio je pozitivan u razdoblju od 2011. do 2016. godine (s izuzetkom 2015. godine), a od 2017. godine manje je živorođenih nego umrlih.

Smanjenje broja stanovnika između 2011. i 2021. godine u uvjetima pozitivnog prirodnog rasta stanovnika govori o veličini emigracije stanovnika s područja Grada posljednjih desetak godina, čak i u uvjetima rasta imigracije potaknute rastom gospodarske aktivnosti, ponajprije u djelatnostima povezanim s turizmom.

9.2. Zaposlenost

U 2021. godini u pravnim je osobama na području Grada Makarske bilo zaposleno 4.026 radnika, odnosno 47,5% stanovnika koji su činili radni kontingent. U odnosu na 2011. godinu broj zaposlenih povećan je kumulativno za 22,6% (Tablica 9.3.).

Tablica 9.3. Zaposleni u pravnim osobama u Gradu Makarska, 2011. - 2021., stanje 31. ožujka

2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
3.285	3.216	3.245	2.964	3.395	3.178	3.152	3.466	3.473	3.760	4.026

Izvor: Državni zavod za statistiku, Gradovi u statistici

U 2022. godini u svim pravnim i fizičkim poslovnim subjektima ukupan broj zaposlenih kretao se između 5.913 u siječnju i 8.097 u srpnju. Radnici kod pravnih osoba činili su prosječno 78,3% zaposlenih, a obrtnici i radnici kod fizičkih osoba 19,2% ukupnog broja zaposlenih (Tablica 9.4.).

Tablica 9.4. Broj zaposlenih na području Grada Makarska u 2022., prema vrstama osiguranja i mjesecima

	Radnici kod pravnih osoba	Obrtnici	Poljoprivrednici	Samostalne profesije	Radnici kod fizičkih osoba	Osig. zaposleni kod međunarodnih organizacija i u inozemstvu	Osiguranici (pasivne osnove)- produženo osiguranje	UKUPNO
1.	4.591	414	3	78	646		181	5.913
2.	4.639	414	3	80	645		162	5.943
3.	4.714	418	3	77	632		150	5.994
4.	5.079	426	3	76	689		41	6.314
5.	5.496	485	4	76	845	1	13	6.920
6.	5.916	537	3	80	1.147	1	8	7.692
7.	6.173	552	4	80	1.279	1	8	8.097
8.	6.160	555	3	82	1.243	1	7	8.051
9.	5.809	530	4	80	912	1	7	7.343
10.	5.326	436	3	80	719	1	27	6.592
11.	5.054	407	4	78	680	1	139	6.363
12.	4.941	412	6	77	668	1	190	6.295

Izvor: HZMO

U srpnju 2022. godine, kada je broj zaposlenih bio najviši u godini (8.097), 76,2% zaposlenih bilo je zaposleno kod pravnih osoba, 22,6% bilo je obrtnika i zaposlenih kod fizičkih osoba, a ostatak je bio vezan uz slobodne profesije (1,0%), dok je ukupno tek 13 osoba bilo registrirano kao poljoprivrednici, zaposleni kod međunarodnih organizacija u inozemstvu te osiguranici s produženim osiguranjem.

Stopa nezaposlenih definirana kao kvocijent broja nezaposlenih po mjesecima i sume zaposlenih i nezaposlenih kretala se, uslijed sezonalnosti gospodarske aktivnosti uvjetovane primarno turizmom, tijekom 2022. godine između 3,6% u kolovozu i 9% u veljači (Tablica 9.5.).

Tablica 9.5. Broj prijavljenih nezaposlenih osoba u Gradu Makarska, 2022., po mjesecima

Mjeseci	Broj nezaposlenih po mjesecima	Stopa nezaposlenosti u %
1.	567	8,8
2.	589	9,0
3.	572	8,7
4.	477	7,0
5.	362	5,0
6.	292	3,7
7.	307	3,7
8.	303	3,6
9.	329	4,3
10.	415	5,9
11.	516	7,5
12.	583	8,5

Izvor: HZO

Statistika zaposlenosti ne obuhvaća 'neizravno' zaposlene u pružanju usluga smještaja u domaćinstvima koji zasigurno angažira značajan neizravan rad stanovnika Grada, ali i osoba koji na području Grada privremeno borave.

U poduzećima je na kraju 2021. godine (Tablica 9.6.) bilo zaposleno 2,6 tisuća osoba, 15% više nego na kraju 2019. godine. Povećanje broja zaposlenih dominantno je rezultat povećanja zaposlenih u djelatnosti trgovine za 56% te građevinarstvu za 23%.

Tablica 9.6. Broj zaposlenih osoba u poduzećima (obveznicima poreza na dobit) sa središtem u Gradu Makarska u 2019. i 2021. godini

	Zaposleni na kraju razdoblja		Zaposleni na bazi sati rada	
	2019.	2021.	2019.	2021.
Trgovina	430	670	423	634
Građevinarstvo	359	440	355	423
Smještaj i priprema i usluživanja hrane i pića	533	539	531	522
Smještaj	259	262	253	232
Djelatnosti pripreme i usluživanja hrane i pića	274	277	278	290
Prerađivačka industrija	202	234	199	228
Prijevoz i skladištenje	141	118	129	111
Ostalo	574	585	537	553
Ukupno	2.239	2.586	2.174	2.471

Izvor: FINA, Registar godišnjih financijskih izvještaja

Djelatnost 'smještaj i priprema i usluživanja hrane i pića' u 2021. godini zapošljavala je koncem godine 21% svih zaposlenih, a koncem 2019. godine, kada je bila i najveći poslodavac, 24% svih zaposlenih.

9.3. Gospodarstvo i važnost turizma

Grad Makarska nalazi se na 36. mjestu prema indeksu razvijenosti gradova i općina za razdoblje od 2013.-2015. u Hrvatskoj⁴² te je razvrstan u VII. skupinu jedinica lokalne samouprave koje se prema

⁴² Ekonomski fakultet, Sveučilište u Rijeci (2017), *Studija evaluacija postojećeg i prijedlog novog modela za izračun indeksa te izračun novog indeksa razvijenosti jedinica lokalne i područne samouprave u Republici Hrvatskoj*.

vrijednosti indeksa nalaze u drugoj četvrtini iznadprosječno rangiranih jedinica lokalne samouprave (Odluka o razvrstavanju jedinica lokalne i područne samouprave prema razvijenosti, NN132/2017).

U strukturi gospodarstva, prema podacima FINE iz Registra godišnjih financijskih izvještaja o poslovanju poduzeća sa središtem na području Grada Makarske, prema ostvarenom poslovnom prihodu dominira trgovina s udjelom od 43% u 2019. godini te 50% u 2021. godini (Tablica 9.7.), a slijedi djelatnost smještaja i pripreme i usluživanja hrane i pića s udjelom od 16% u 2021. godini (u 2019. godini 18%).

Tablica 9.7. Poslovni prihodi poduzeća (obveznici poreza na dobit) sa središtem u Gradu Makarske u 2019. i 2021. godini, u 000 eura po djelatnostima te struktura prihoda po djelatnostima u %

	2019.	2021.	2019.	2021.
	u 000 eura	u 000 eura	u %	u %
Trgovina	72.709	104.103	43	50
Građevinarstvo	21.566	22.005	13	11
Smještaj i priprema i usluživanja hrane i pića	30.644	31.972	18	15
Smještaj	17.370	17.841	10	9
Djelatnosti pripreme i usluživanja hrane i pića	13.273	14.132	8	7
Prerađivačka industrija	11.315	13.221	7	6
Prijevoz i skladištenje	9.197	8.809	5	4
Ostalo	23.883	26.442	14	13
Ukupno	169.315	206.552	100	100

Izvor: FINA, Registar godišnjih financijskih izvještaja

Tablica 9.8. Razlika poslovnih prihoda i poslovnih rashoda te poslovnih prihoda i materijalnih troškova poduzeća (obveznici poreza na dobit) sa središtem u Gradu Makarska u 2021. godini, u 000 eura po djelatnostima te struktura po djelatnostima u %

	Poslovni prihodi - poslovni rashodi		Poslovni prihodi - materijalni troškovi	
	u 000 eura	u %	u 000 eura	u %
Trgovina	7.009	52	19.774	29
Građevinarstvo	100	1	7.673	11
Smještaj i priprema i usluživanja hrane i pića	1.566	12	15.308	23
Smještaj	112	1	8.888	13
Djelatnosti pripreme i usluživanja hrane i pića	1.455	11	6.420	9
Prerađivačka industrija	835	6	4.994	7
Prijevoz i skladištenje	2.063	15	5.095	8
Ostalo	2.025	15	15.043	22
Ukupno	13.598	100	67.887	100

Izvor: FINA, Registar godišnjih financijskih izvještaja

Razlika poslovnih prihoda i poslovnih rashoda te poslovnih prihoda i materijalnih troškova, kao iskaz ekonomičnosti poslovanja, poduzeća sa sjedištem na području grada Makarske (Tablica 9.8.), pokazuju da je trgovina najvažnija djelatnost na području Grada, a potom slijedi smještaj i priprema i usluživanja hrane i pića.

Turizam, osim djelatnosti smještaja i pripreme i usluživanja hrane i pića, zasigurno potiče bitan dio aktivnosti trgovine, ali i graditeljstva te dijelom i većinu drugih djelatnosti (primjerice prijevoz i sl.), iz čega slijedi da, posebice iz perspektive iskaza gospodarske strukture na temelju pokazatelja

poslovnog prihoda umanjenog za materijalne troškove, potražnja posjetitelja predstavlja važan pokretač gospodarske aktivnosti na području Grada te da je više od 50% aktivnosti gospodarstva vezano izravno ili neizravno uz turizam. Važnost turizma za gospodarstvo odraz je i percepcije većine stanovnika Grada da se turizam ne može u ovom trenutku nadomjestiti drugim gospodarskim aktivnostima (Točka 3.3., Tablica 3.3.). Na ovom mjestu valja spomenuti da stanovnici Makarske prepoznaju nepridržavanje propisa i zakona od strane gospodarstvenika kao važan faktor iritacije koji predstavlja veliki problem za 38%, a mali problem za 34% ispitanika.

9.4. Uključenost lokalnog stanovništva u turističku djelatnost

Prema podacima ankete stavova lokalnog stanovništva o turizmu, većina ispitanika uključena je u turističku djelatnost. Turizam je naime glavni izvor prihoda za četvrtinu ispitanika i njihove uže obitelji, a dodatan izvor prihoda za još 40% ispitanika i članova njihovih uži obitelji (Tablica 9.9.).

Tablica 9.9. Uključenost lokalnog stanovništva u turističku djelatnost kao odraz udjela turizma u prihodima uže obitelji, udio odgovora ispitanika u %

Glavni izvor prihoda	24,9
Dodatni izvor prihoda	40,3
Nema nikakvih prihoda od turizma	33,5
Ne želi odgovoriti	1,3
Ukupno	100,0

Izvor: Anketa stavova lokalnog stanovništva o turizmu, 2023.

9.5. Percepcija kvalitete života lokalnog stanovništva

Stanovnici su trenutno, prema podacima ankete stavova lokalnog stanovništva o turizmu, pretežito zadovoljni svojim životom u Makarskoj (Tablica 9.10). Naime, tri četvrtine stanovnika iskazalo je zadovoljstvo životom, 5% ispitanika nije zadovoljno, a 18,5% ispitanika nije ni zadovoljno, ni nezadovoljno. Visok stupanj zadovoljstva životom u Makarskoj odraz je i činjenice da su stanovnici Grada navikli na gužvu tijekom ljetne sezone koju stvaraju turisti. Tako 68% ispitanika prihvaća gužvu kao sastavni dio života u Makarskoj (Tablica 9.11.), posebice što turizam za 65% stanovnika predstavlja glavni ili dopunski izvor prihoda (Tablica 9.9.). Valja ipak naglasiti da već i danas 30,5% ispitanika smatra da su gužve dostigle razinu koja se 'ne da izdržati' te da ih treba riješiti.

Tablica 9.10. Zadovoljstvo* životom u Makarskoj, udio odgovora ispitanika u %

Nezadovoljan	5,4
Ni nezadovoljan, ni zadovoljan	18,5
Zadovoljan	75,3

* Ispitanici su odgovarali na skali od 0 do 10, pri čemu je nula iskazivala izrazito nezadovoljstvo, a 10 izrazito zadovoljstvo. Rezultati su agregirani na način da su ocjene (udjeli ispitanika) od 0 do 3 agregirani u skupini nezadovoljnih stanovnika, ocjene od 4 do 6 u skupinu ni nezadovoljnih ni zadovoljnih, a ocjene od 7 do 10 u skupinu zadovoljnih stanovnika.

Izvor: Anketa stavova lokalnog stanovništva o turizmu, 2023.

Tablica 9.11. Stav o ljetnoj gužvi koju stvaraju turisti, udio odgovora ispitanika u %

Ljetna gužva je uobičajena svakodnevica, navikli smo živjeti s time	67,9
Ljetna gužva je nešto što treba riješiti, više se ne da izdržati	30,5
Ne znam/Bez odgovora	1,5
Ukupno	100,0

Izvor: Anketa stavova lokalnog stanovništva o turizmu, 2023.

Visoki stupanj zadovoljstva kvalitetom života očituje se i u zadovoljstvu stanovnika Grada dostupnošću odabranih javnih sadržaja (Tablica 9.12.). Prostori za rekreaciju, vrtići, društveni sadržaji za slobodno vrijeme te dječja igrališta faktor su zadovoljstva više od 50% ispitanika, pri čemu najvišu razinu zadovoljstva iskazuju ispitanici u dobi od 30 do 59 godina.

Tablica 9.12. Zadovoljstvo stanovnika Grada Makarske dostupnošću odabranih javnih sadržaja prema spolu i dobnoj strukturi ispitanika, udio pozitivnih odgovora u %

	Ukupno	Spol		Dob					
		Muški	Ženski	18-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-75
Prostori za rekreaciju	67	72	62	60	72	72	73	54	67
Vrtići	61	62	60	50	71	53	56	72	61
Društveni sadržaji za slobodno vrijeme (sport, vježbanje, škole stranih jezika, knjižnice i sl.)	57	63	52	55	52	57	57	57	67
Dječja igrališta	57	55	58	59	58	49	58	57	62
Uređene zelene površine	43	45	41	37	37	38	49	50	45
Zabavni sadržaji za slobodno vrijeme (kino, kazalište, koncerti)	41	45	38	43	48	37	31	42	50
Zdravstvene ustanove	27	31	23	21	27	24	27	26	41
Kružni javni prijevoz	25	26	24	21	32	13	21	30	37

Izvor: Anketa stavova lokalnog stanovništva o turizmu, 2023.

S druge strane, uređene zelene površine i zabavni sadržaji za slobodno vrijeme (kino, kazalište, koncerti) generiraju bitno manji stupanj zadovoljstva, koji je najjasnije iskazan u dobnoj skupini od 18 do 49 godina kada je riječ o zelenim površinama, te u dobnoj skupini od 40 do 59 godina kad je riječ o zabavnim sadržajima.

Zdravstvene ustanove, a posebice kružni javni prijevoz su javne usluge koje generiraju najnižu razinu zadovoljstva ispitanika.

Stanovnici Makarske iskazuju jasan stav o utjecaju turizma na rast troškova pojedinih važnih destinacijskih sadržaja i usluga (Tablica 9.13.). Dvije trećine ispitanika ocjenjuju da turizam ima jako velik utjecaj na rast cijena nekretnina, odnosno i na cijene najma stanova (50%).

Tablica 9.13. Stav stanovnika Grada Makarske o utjecaju turizma na povećanje troškova pojedinih destinacijskih usluga/proizvoda, udio pozitivnih odgovora u %

	1 - Nimalo	2	3	4	5 - Jako puno	Ne znam
Nekretnine	1,4	1,2	9,8	12,5	65,6	9,6
Najam stanova	2,0	2,7	12,9	20,7	50,1	11,6
Cijene u restoranima/kafićima	1,	4,6	22,7	28,1	36,5	6,5
Hrana i piće u trgovinama	2,1	7,2	20,4	28,1	40,6	1,6
Režije	6,6	7,6	23,4	24,3	34,3	3,7

* ispitanici su odgovarali na skali od 1 do 50, pri čemu je jedinica stav da pojedina veličina ne utječe na povećanje troškova života, a ocjena pet da utječe jako puno.

Izvor: Anketa stavova lokalnog stanovništva o turizmu, 2023.

Nadalje, iz perspektive stanovnika, turizam ima snažan utjecaj na rast cijena hrane i pića u trgovini (41% stanovnika je procijenilo da turizam ima jako velik utjecaj, a 28% da ima velik utjecaj) kao i na razinu cijena u ugostiteljstvu (36,5% ispitanika vidi jako veliki utjecaj, a 28% veliki utjecaj). Relativno najmanji, iako još uvijek izražen udio ispitanika (34%), procjenjuje da turizam utječe i na visinu režija.

9.6. Sažetak i ocjena pritiska turizma

Pokazatelji održivosti/pritiska turizma na destinaciju	Poželjni/prihvatljivi standardi	Aktualno stanje
Stanovništvo		
Kretanje broja stanovnika 2011. do 2021. godine (prema DZS)	Povećanje	• Smanjenje
Prirodno kretanje stanovnika 2011. do 2021. godine (prema DZS)	Povećanje	• Povećanje
Rast stalnog stanovništva uvjetovan turizmom	Ne definira se u ovoj fazi (nedostatan podatak, poželjno pratiti)	-
Zaposlenost		
Ovisnost zaposlenosti o turizmu mjerena kao udio zaposlenih u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane i pića u ukupnom broju zaposlenih (prema FINA)	Manje od trećine zaposlenih u djelatnosti pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane i pića (ekspertni stav)	• 24% zaposlenih u djelatnosti u 2019. i 21% u 2021. godini (udio djelatnosti u prihodu 15%)
Ovisnost zaposlenosti o turizmu mjerena kao odnos broja zaposlenih u vršnim mjesecima turističke sezone i izvan sezone	Srednja oscilacija zaposlenosti do 30%-40% (ekspertni stav)	• Povećanje broja zaposlenih u srpnju 2022. godine u odnosu na siječanj 2022. godine za 37% (srednja oscilacija zaposlenosti)
Raspoloživost dodatne radne snage	Stopa nezaposlenosti u kolovozu manja od 5%	• 8,5% u 2019. i 10% u 2021. (valja uzeti u zaposlene u obiteljskom smještaju koji nisu na tržištu rada)
Gospodarstvo i važnost turizma		
Kretanje prihoda i profitabilnosti glavnih gospodarskih subjekata u sa sjedištem na području Grada iz djelatnosti pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane i pića od 2019. do 2022.	Rast	• Smanjenje prihoda u 2021. u odnosu na 2019. (u uvjetima COVID-19 krize) • Povećanje ekonomičnosti poslovanja u 2021. u odnosu na 2019. godinu
Udio prihoda i profitabilnosti glavnih gospodarskih subjekata u karakterističnim turističkim djelatnostima u ukupnim prihodima i profitabilnosti tvrtki sa sjedištem na području Grada od 2019. do 2022.	Stacionarno stanje	• Smanjenje udjela prihoda u 2021. u odnosu na 2019. (u uvjetima COVID-19 krize) • Iznadprosječan rast ekonomičnosti
Uključenost lokalnog stanovništva u turističku djelatnost		
Ovisnost stanovnika Grada o prihodima od turizma kao udio stanovnika za koje je turizam glavni i dodatni izvor prihoda u ukupnom broju stanovnika	Umjerena usmjerenost na turizam kao glavni izvor prihoda kućanstva do 25% (ekspertni stav)	• Turizam je glavni izvor prihoda za 25% ispitanika te dodatni izvor prihoda za 40% ispitanika

Pokazatelji održivosti/pritiska turizma na destinaciju	Poželjni/prihvatljivi standardi	Aktualno stanje
Percepcija kvalitete života lokalnog stanovništva		
Zadovoljstvo životom u Makarskoj	Više od 50% ispitanika iskazuje stav	<ul style="list-style-type: none"> 75% ispitanika zadovoljno je životom u Makarskoj
Iritacija ljetnim gužvama	Manje od 50% ispitanika iskazuje stav	<ul style="list-style-type: none"> 35,5% ispitanika iritirano ljetnim gužvama
Percepcija utjecaja turizma na rast troškova života	Manje od 50% ispitanika iskazuje stav	<ul style="list-style-type: none"> 50%+ ispitanika smatra da turizam utječe na povećanje troškova života (nekretnina, najma stana, ugostiteljskih usluga, hrane)
Zadovoljstvo dostupnošću odabranih javnih sadržaja	Više od 50% ispitanika iskazuje stav	<ul style="list-style-type: none"> 50%+ ispitanika iskazuje zadovoljstvo dostupnošću prostora za rekreaciju, vrtića, sadržaja za slobodno vrijeme te dječjih igrališta Manje od 50% ispitanika iskazuje zadovoljstvo dostupnošću uređenih zelenih površina i zabavni sadržaji, a najviše je nezadovoljstvo dostupnošću zdravstvenih ustanova te kružnog javnog prijevoza

Faktori rizika	<ul style="list-style-type: none"> Daljnji rast potražnje na području Grada Makarske, kao odraz globalnog rasta turističkih putovanja, ulazak RH u Eurozonu i schengenski prostor generiraju dodatni interes za turističkim nekretninama, pritisak na cijene i raspoloživost stambenog prostora i drugih vitalnih sadržaja za lokalnu zajednicu u uvjetima nepostojanja adekvatnih politika usmjerenih na zaštitu kvalitete života stanovnika, a posebice priuštivost stanovanja Nastavak smanjivanja raspoložive domicilne radne snage u turizmu te potrebe zapošljavanja iz okruženja i dalje s implikacijama na pritisak za izgradnju novih stambenih objekata 	
Ocjena	<ul style="list-style-type: none"> Turističke gospodarske djelatnosti kao što je pružanje usluga smještaja i posluživanja hrane i pića važne su za gospodarsku sliku Grada, iako, u okviru definiranog metodološkog aparata, ne i ključne; valja naglasiti da podaci ne obuhvaćaju gospodarske učinke dominantnog oblika smještaja (smještaj u domaćinstvima), ali ni obrta koji je očekivano, u važnom dijelu, određen turističkom potražnjom Ovisnost gospodarstva Makarske o turizmu odnosno važnost turizma za blagostanje stanovnika na postojećoj razini turističke aktivnosti iskazuje se činjenicom da dvije trećine stanovnika u turizmu ostvaruje glavne ili sporedne prihode u turizmu Stanovnici Grada iskazuju visok stupanj zadovoljstva životom u Makarskoj usprkos utjecaja turizma na povećanje troškova života i usprkos iritacije ljetnim gužvama 	
Zaključak	Grad Makarska ujedno je grad visoko izložen turizmu, njime uvjetovanim povećanjem troškova života i izloženosti 'uvoženju' radne snage, ali i grad u kojem stanovnici u ovom trenutku iskazuju visok stupanj zadovoljstva kvalitetom života, što bi eventualno daljnji intenzivan rast turističke aktivnosti u vršnom razdoblju turističke sezone mogao promijeniti.	Nosivost

Faza 2

Analiza scenarija

10. Scenariji

Promjenjivost turističke nosivosti u vremenu nameće potrebu sagledavanja njezine dinamike i iz perspektive mogućih budućih kretanja. S obzirom na kompleksnost sustava turističkih destinacija te slojevitost i promjenjivost destinacijskog internog i eksternog okruženja, procjenjuje se da metoda scenarija predstavlja kvalitetan alat za takvu analizu. Simulirajući kretanje turističke nosivosti Grada Makarske, metoda omogućava sagledavanje potencijalnih promjena turističke nosivosti u budućnosti bez da te promjene i predviđa. Drugim riječima, polazeći od pretpostavke postojanja različitih alternativnih budućnosti uvjetovanih međuosobnom internih i eksternih faktora koji određuju turističku nosivost, analiza scenarija opisuje njezina moguća obilježja u budućnosti. Propitujući implikacije alternativnih 'ishoda' razvoja turizma i turističke nosivosti Grada, analiza istodobno potiče na proaktivno djelovanje u funkciji ostvarivanja poželjnih rezultata, odnosno na korekciju čimbenika koji mogu generirati neželjene posljedice.

Analiza scenarija konzistentan je model zasnovan na procesu koji u slijedu pet međusobno povezanih koraka rezultira izdvajanjem nekoliko scenarija koji imaju potencijal opisati i procijeniti implikacije ključne promjene analizirane pojave:

1. Određivanje ključnog problema
2. Utvrđivanje relevantnih činitelja
3. Definiranje ključnih pokretačkih snaga (faktora promjene)
4. Razrada scenarija
5. Procjena implikacija postavljenih scenarija.

Ključni problem

Grad Makarsku obilježava intenzivan rast izgrađenosti raspoloživih građevinskih područja naselja potaknut pretežito komercijalnom i nekomercijalnom turističkom potražnjom.

U razdoblju od 2001. do 2021. godine (podaci iz Popisa stanovništva) broj stanova na području Grada povećan je za 71% dok je istodobno broj stanovnika smanjen 3%. Rast stambenog fonda praćen je i rastom registrirane i neregistrirane fizičke potražnje mjerene brojem i višednevnih i jednodnevnih posjetitelja.

U uvjetima u kojima ne dolazi do bitnijih promjena faktora koji određuju ključna obilježja turističke aktivnosti i na strani ponude i na strani potražnje, opravdano je očekivati da će se pritisci na rast izgrađenosti zadržati i u budućnosti, posebice nakon priključenja Hrvatske Eurozoni te schengenskom području.

U takvim se uvjetima kao najvažniji problem razvoja turizma Grada Makarske izdvaja problem održavanja turističke nosivosti. Naime, njezino bitnije narušavanje može, uz ugrožavanje okolišne održivosti i kvalitete resursne osnove, imati za posljedicu smanjenje i kvalitete života stanovnika Grada i zadovoljstva posjetitelja, a onda i ugrožavanje ekonomske održivosti destinacije.

Relevantni činitelji

Analiza u ovom dokumentu ukazala je na brojne čimbenike koji iz perspektive turističke nosivosti određuju odnosno mogu odrediti razvoj Grada, od kojih se za potrebe analize scenarija posebno izdvajaju:

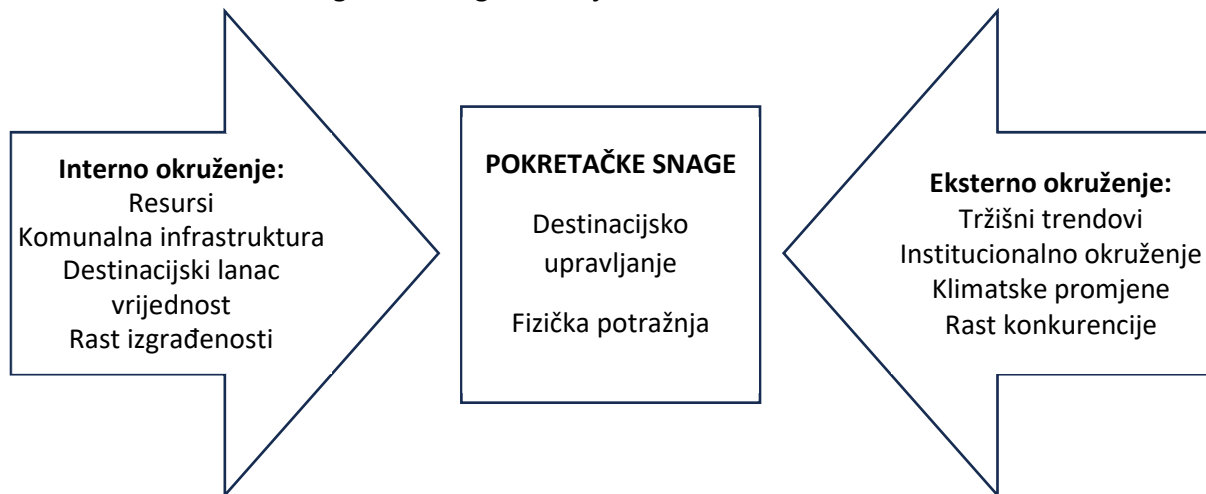
INTERNO OKRUŽENJE	
Stavovi lokalnog stanovništva	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Postojeća razina izgrađenosti Grada za više od polovicu stanovnika nije prihvatljiva ✓ Dostupnost prostora za rekreaciju, promjena duha/autentičnosti Makarske, okolišni i društveni aspekti gužve za stanovnike Grada su najvažniji su analizirani faktori rizika koji utječu na kvalitetu života ✓ Preferencija izrazite sezonalnosti turističke aktivnosti
Odrednice budućeg razvoja	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ne postojanje aktualnih strateških dokumenata razvoja Grada, uključujući i razvoja turizma, posebice u kontekstu integriranog razvoja Makarske rivijere, a time i izostanak mogućnosti učinkovite provedbe planiranih mjera i programa turističkog razvoja ✓ Nije uspostavljena djelatna organizacijska struktura za upravljanje turizmom/nosivim kapacitetom ✓ Orijentacija prema transparentnom upravljanju te zelenoj i digitalnoj transformaciji (Provedbeni program Grada Makarske 2022.-2025.) ✓ Orijentacija prema razvoju Makarske kao visokoškolskog Grada (već uspostavljen preddiplomski i diplomski sveučilišni studij Hotelijerstvo i gastronomija, Sveučilišta u Splitu) ✓ Uspostavljanje novih/inovativnih modela upravljanja smještajnim kapacitetima i turističkim iskustvom (primjerice aktiviranje povijesne jezgre kroz pokrenutu inicijativu razvoja komercijalne ponude projektom 'Lokali u kale' te pokrenuta procjena održivosti uspostavljanja difuznog hotela na području stare gradske jezgre).
Uska grla	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Saturirani plažni prostor ✓ Izgrađenost komunalne infrastrukture ✓ Prometna infrastruktura ✓ Razvijenost destinacijskog lanca vrijednosti ✓ Ograničeni ljudski i financijski te organizacijski resursi za provedbu nužnih programa i aktivnosti održivog razvoja Grada i turizma
Prijetnje	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Narušavanje kvalitete života stanovnika ✓ Ograničena raspoloživost kvalitetne radne snage ✓ Potencijal rasta turističke izgrađenosti postojećih građevinskih područja naselja ✓ Nedovoljna razvijenost komunalne infrastrukture i usklađenost kapaciteta s obilježjima turističke aktivnosti na području destinacije ✓ Neusklađen rast komercijalne i nekomercijalne ponude te ostalih elemenata destinacijskog lanca vrijednosti ✓ Nedovoljna razvijenost sustava destinacijskog upravljanja razvojem turizma te povezana ograničena mogućnost uspostavljanja interesno integrirane uspješne kolaborativne destinacije ✓ Ekonomska snaga/interes turističkog sektora, posebice segmenta vezanog za tzv. komercijalni smještaja u kućanstvima, da osigura stalan razvoj ponude usklađen s očekivanjima suvremenog kupca orijentiranog na nematerijalne vrijednosti turističkog doživljaja

EKSTERNO OKRUŽENJE	
Tržišni trendovi	<p>Globalni trendovi na strani potražnje relevantni za Grad Makarsku</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Ulazak Hrvatske u eurozonu i schengensko području kao faktori dodatnog poticanja rasta međunarodne fizičke potražnje, s posebnim naglaskom na rast potražnje vezane uz nekomercijalnu turističku aktivnost te komercijalni smještaj u domaćinstvima ✓ Očekivani globalni rast turističke potražnje ✓ Hipersegmentacija potražnje ✓ Diverzifikacija ponude ✓ Orijentacija kupaca prema post-materijalističkim vrijednostima
Prijetnje	<p>Institucionalno okruženje</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Jaz između resursnih mogućnosti upravljanja turizmom na razini Grada i potrebe rješavanja uskih grla razvoja turizma Grada kao i obveza/izazova koji proizlaze iz (novog) Zakona o turizmu ✓ Nepromijenjen nacionalni institucionalni okvir vezan uz fiskalni i operativni tretman komercijalnih kapaciteta u domaćinstvu te nekomercijalnih turističkih kapaciteta ✓ Nepromijenjen pravni okvir vezan uz razvrstavanje i kategorizaciju objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u domaćinstvima ✓ Osiguranje i prihvrat radne snage <p>Konkurentsko okruženje</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Daljnji rast konkurentne ponude u bližem i širem okruženju iskazan i kroz cijene turističkih usluga i kroz pojačanu tržišnu penetraciju, a time i smanjenje profitabilnosti poslovanja ✓ Pritisak konkurencije na raspoložive radne resurse <p>Klimatske promjene</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Globalno zagrijavanje i meteorološke anomalije: dizanje razine mora, poplave i erodiranje obalnih područja, ekstremni vremenski sustavi, smanjenje dostupnosti vodnih resursa, toplinski valovi, šumski požari, suše

Ključne pokretačke snage

Metodološki okvir analize scenarija nalaže da se iz relevantnih činitelja izdvoje najvažniji faktori koji određuju analizirani problem odnosno koji, kao pokretačke snage, povezuju utjecaj relevantnih činitelja (Slika 10.1.). Međuodnos različitog intenziteta i smjera djelovanja pokretačkih snaga okvir je za postavljanje relevantnih, konzistentnih i vjerojatnih scenarija u četvrtom koraku analize.

Slika 10.1. Ključne pokretačke snage kao odraz relevantnih činitelja turističkog nosivog kapaciteta Grada Makarske iz internog i eksternog okruženja

Među analiziranim čimbenicima internog okruženja po važnosti za Grad Makarsku posebno se izdvajaju ograničeni raspoloživi radni, financijski i organizacijski resursi za provedbu programa održivog razvoja turizma, ali i postojeće razine izgrađenosti komunalne infrastrukture i razvijenosti destinacijskog lanca vrijednosti, te potencijalni daljnji rast turističke izgrađenosti omogućen postojećim planskim dokumentima. Pri tome se izgrađenost sustava destinacijskog upravljanja i menadžmenta nameće kao element koji povezuje utjecaj svih izdvojenih faktora, a time predstavlja i pokretačku snagu turističkog nosivog kapaciteta. Radi se o pokretačkoj snazi koja je jednako važna i iz perspektive eksternog okruženja bez obzira je li usmjerena na korištenje prilika odnosno neutraliziranje prijetnji, ili ne.

S druge strane, s obzirom na dosadašnja obilježja razvoja turizma Grada, među faktorima koji određuju eksterno okruženje, posebnu važnost imaju tržišni trendovi (npr. očekivani rast potražnje, promjene društvenih vrijednosti i očekivanja turista i slično) bez obzira manifestiraju li se na veličinu i strukturu potražnje ili obilježja ponude. Stoga se, polazeći od obilježja institucionalnog okruženja, rasta konkurencije kao i očekivanih manifestacija dugoročnih klimatskih promjena, očekivani rast potražnje u budućnosti nameće kao druga pokretačka snaga turističkog nosivog kapaciteta Grada. Naime, moguće je ustvrditi da upravo rast fizičke potražnje, potaknut eksternim faktorima kao što su širenje, tržišta, raspoloživi dohodak ili demografija, određuje rizike vezane i uz interno i uz eksterno okruženje.

Razrada scenarija

Polazište za razradu scenarija su različita obilježja pokretačkih snaga u desetogodišnjem razdoblju:

Destinacijsko upravljanje (razrađuju se dvije varijante obilježja razvojne snage suprotnog smjera):

- ✓ **Varijanta I - uspostavljen sustav učinkovitog destinacijskog upravljanja:**
pretpostavlja se da suradnja i jačanje kapaciteta destinacijskih dionika omogućava usklađeno te resursno utemeljeno djelovanje usmjereno na postavljene ciljeve (održivog) razvoja turizma Grada Makarske
- ✓ **Varijanta II - nije uspostavljen sustav učinkovitog destinacijskog upravljanja:**
pretpostavlja se izostanak dugoročno usklađenog djelovanja dionika u smjeru postavljenih ciljeva razvoja turizma Grada Makarske.

Fizička potražnja (postavljaju se dvije verzije daljnjeg rasta fizičke potražnje različitog intenziteta):

- ✓ **Varijanta I - umjereni rast potražnje:** u uvjetima kada se očekuje da će turistička aktivnost na razini Europe doći razinu one iz 2019. godine tijekom 2023. ili 2024. godine, te imajući u vidu da se ekonomsko okruženje smatra ključnim faktorom koji određuje oporavak međunarodnog turizma⁴³, pretpostavlja se da će prosječni godišnji rast turističke aktivnosti na području Grada, i u segmentu komercijalne i nekomercijalne fizičke potražnje, biti na razini prosječnog očekivanog godišnjeg 3%-tnog rasta međunarodnih dolazaka od 2019. do 2030. godine na području Mediterana⁴⁴, uz smanjivanje sezonalnosti uslijed očekivanih klimatskih promjena
- ✓ **Inačica II - ubrzani rast potražnje:** u uvjetima ubranog povratka Hrvatske i Dalmacije na međunarodno turističko tržište, pretpostavlja se da će rast turističke aktivnosti, i u segmentu smještajne i nekretninske fizičke potražnje, na području Grada doći prosječnu godišnju stopu rasta od 4,9%, po kojoj su prosječno godišnje rasla registrirana noćenja na području Grada od 2016. do 2019. godine, uz smanjivanje sezonalnosti uslijed očekivanih klimatskih promjena.

Slika 10.2. Scenariji promjena turističke nosivosti Grada Makarske u desetogodišnjem razdoblju

		Fizička potražnja	
		umjereni rast potražnje	ubrzani rast potražnje
Destinacijsko upravljanje	uspostavljeno učinkovito destinacijsko upravljanje	MJESTO DOBROG ŽIVLJENJA	DA SE IZDRŽAT
	nije uspostavljeno učinkovito destinacijsko upravljanje	NEKA ODU ŠTO PRIJE	TARACAMO I DALJE

⁴³ Prema World Tourism Barometer Volume 21 · Issue 2 · May 2023, UNWTO Tourism Market Intelligence and Competitiveness Department, 70% stručnjaka očekuje da će zemlje Europe doći razinu turističke aktivnosti iz 2019. u 2023. ili 2024. godini. Istodobno, za 70% stručnjaka koji sudjeluju u panelu ekonomsko okruženje je glavni čimbenik koji utječe na oporavak međunarodnog turizma.

⁴⁴ World Tourism Organization (2011). Tourism. Towards 2030 / Global Overview. Madrid:, World Tourism Organization.

Polazeći od načela 'što-ako', međuodnos različitih mogućih obilježja ključnih razvojnih snaga ocrtava četiri scenarija (slika 10.2.) koji opisuju obilježja mogućih ishoda turističke nosivosti Grada Makarske u budućnosti:

➤ **MJESTO DOBROG ŽIVLJENJA**

Scenarij je rezultat je međuodnosa umjerenog rasta potražnje i uspostavljenog učinkovitog destinacijskog upravljanja, uz ostale faktore nepromijenjene, a obilježava ga:

- Širenje portfelja turističkih proizvoda, obogaćivanje destinacijskog lanca vrijednosti te povećanje kvalitete destinacijskog proizvoda uz transformaciju smještajnih kapaciteta prema uslugama više dodane vrijednosti
- Smanjenje sezonalnosti i rast iskorištenosti smještajnih objekata
- Uspostavljanje mjera uređenja obalne linije, zoniranje i profiliranje plažnog prostora
- Usklađivanje pješačkog prometa i sadržaja za posjetitelje i stanovnike uključujući i formiranje novih zona zabave izvan uže/stare zone grada
- Usporavanje rasta novih kapaciteta i u segmentu komercijalnog i nekomercijalnog smještaja mjerama destinacijske politike (ograničenje rasta komercijalnih kapaciteta) te prostorne politike (restriktivnija regulacija mogućnosti nove gradnje u prostorno planskim dokumentima)
- Rješavanje uskih grla vezanih uz komunalnu (prije svega sustava voda i odvodnja) i prometnu infrastrukturu (promet u kretanju i mirovanju, uključujući i prihvat/usmjeravanje dolazaka jednodnevnih posjetitelja)
- Podizanje društvenog standarda stanovnika (sadržaji za mlade obitelji i djecu, zelene površine, sadržaji sporta i rekreacije, sadržaji kulture, sadržaji za starije osobe i sl.)

Provođenjem uspješnih mjera destinacijske politike, povećanje potražnje, u uvjetima smanjenja sezonalnosti i povećanja efikasnosti korištenja raspoloživih smještajnih resursa, tek se dijelom realizira kroz:

- povećanje smještajnih kapaciteta: očekivani rast do 1,5% godišnje, te
- povećanje pritiska turista u vršnim danima ljetne sezone: očekivani rast do 1,8 % godišnje.

➤ **DA SE IZDRŽAT**

Scenarij je rezultat međuodnosa ubrzanog rasta potražnje i uspostavljenog učinkovitog destinacijskog upravljanja, uz ostale faktore nepromijenjene, a obilježava ga:

- Širenje portfelja turističkih proizvoda, obogaćivanje destinacijskog lanca vrijednosti te povećanje kvalitete destinacijskog proizvoda
- Smanjenje sezonalnosti i rast iskorištenosti smještajnih objekata
- Uspostavljanje mjera uređenja obalne linije, obogaćivanje sadržaja na moru i uz plaže
- Usklađivanje pješačkog prometa i sadržaja za posjetitelje i stanovnike uključujući i formiranje novih zona zabave izvan uže/stare zone grada
- Ograničeno usporavanje rasta novih kapaciteta i u segmentu komercijalnog i nekomercijalnog smještaja mjerama destinacijske politike (ograničenje rasta komercijalnih kapaciteta) te prostorne politike (restriktivnija regulacija mogućnosti nove gradnje u prostorno planskim dokumentima)
- Rješavanje uskih grla vezanih uz komunalnu (prije svega sustava voda i odvodnja) i prometnu infrastrukturu (promet u kretanju i mirovanju, uključujući i prihvat/usmjeravanje dolazaka jednodnevnih posjetitelja)

- Podizanje društvenog standarda stanovnika (sadržaji za mlade obitelji i djecu, zelene površine, sadržaji sporta i rekreacije, sadržaji kulture, sadržaji za starije osobe i sl.)

Provođenjem uspješnih mjera destinacijske politike, povećanje potražnje, u uvjetima smanjenja sezonalnosti i povećanja efikasnosti korištenja raspoloživih smještajnih resursa, tek se dijelom realizira kroz:

- povećanje smještajnih kapaciteta: očekivani rast do 2% godišnje, te
- povećanje pritiska turista u vršnim danima ljetne sezone: očekivani rast do 3% godišnje.

➤ NEKA ODU ŠTO PRIJE

Scenarij je rezultat međuodnosa umjerenog rasta potražnje i neuspostavljenog učinkovitog destinacijskog upravljanja, uz ostale faktore nepromijenjene, a obilježava ga:

- Bez bitnijih pomaka u efikasnosti destinacijskog upravljanja, stalni rast potražnje dodatno povećava pritisak na područja dosegnutog nosivog kapaciteta
- Budući da se destinacijska uska grla ne rješavaju, negativne implikacije turističke aktivnosti na kvalitetu života lokalnog stanovništva iskazuju se sve jasnije
- Zadovoljstvo turista postupno se smanjuje kao odraz nedovoljno izgrađenog destinacijskog lanca vrijednosti, neriješenih problema vezanih uz promet u kretanju i mirovanju te neadekvatne sadržaje i veličinu plažnih prostora
- U uvjetima rasta potražnje, smanjenje zadovoljstva iskazuje se kroz smanjenje izdataka i postupno zaokretanje destinacije prema segmentima niže platežne moći
- Intenziviranje pritisaka na komunalnu infrastrukturu tijekom vršnih dana sezone može rezultirati vidljivim poteškoćama vezanim uz dovod vode kao i zbrinjavanje otpadnih voda

U uvjetima smanjenja sezonalnosti, ponajprije kao odraza klimatskih promjena, ali i navika potrošača, povećanje potražnje većim se dijelom realizira kroz:

- povećanje smještajnih kapaciteta: očekivani rast do 2,5% godišnje te
- povećanje pritiska turista u vršnim danima ljetne sezone: očekivani rast do 3% godišnje.

➤ TARACAMO I DALJE

Scenarij je rezultat međuodnosa ubrzanog rasta potražnje i neuspostavljenog učinkovitog destinacijskog upravljanja, uz ostale faktore nepromijenjene, a obilježava ga:

- Izostanak bitnijih pomaka u efikasnosti destinacijskog upravljanja te stalni rast potražnje dodatno povećava pritisak na područja dosegnutog nosivog kapaciteta
- Povećanje turističke izgrađenosti destinacijski je odgovor na pritisak povećanja potražnje
- Intenziviranje pritisaka na komunalnu infrastrukturu tijekom vršnih dana sezone rezultira poteškoćama vezanim uz dovod vode kao i zbrinjavanje otpadnih voda
- Rast turističke aktivnosti i turističke izgrađenosti, u uvjetima neadekvatnog destinacijskog upravljanja, sve jasnije se iskazuje u smanjenju realnog raspoloživog dohotka, društvenog standarda i kvalitete života lokalnog stanovništva na području Makarske, ali i smanjenju zadovoljstva turista

U uvjetima smanjenja sezonalnosti, ponajprije kao odraza klimatskih promjena, ali i navika potrošača, povećanje potražnje većim se dijelom realizira kroz:

- povećanje smještajnih kapaciteta: očekivani rast do 3,5% godišnje te
- povećanje pritiska turista u vršnim danima ljetne sezone: očekivani rast do 4,5% godišnje.

Procjena implikacija postavljenih scenarija

U nastavku postavljeni scenariji se propituju iz perspektive mogućeg utjecaja na prepoznata problematična područja turističke nosivosti Grada Makarske u razdoblju do 2030. godine:

Scenariji Područja	MJESTO DOBROG ŽIVLJENJA	DA SE IZDRŽAT	NEKA ODU ŠTO PRIJE	TARACAMO I DALJE
Turistička izgrađenost i prostor	<ul style="list-style-type: none"> Povećanje turističke izgrađenosti za 820 stambenih jedinica (kumulativno 12,6%) Prostorno-planski dokumenti: preispitivanje uvjeta gradnje (primjerice odnos minimalne građevinske čestice i broja dozvoljenih stambenih jedinica, opravdanost dvojnih građevina/građevina u nizu, osiguranje očuvanja prostora kroz UPU za neizgrađene dijelove naselja, ograničenje stambene izgradnje, razrada tipologije izgradnje i sl.) Rehabilitacija prostora: primjerice interpolacije zelenih oaza, povećanje sadržaja društvenog standarda ili sufinanciranje zamjenjivih dijelova građevine kao škure, pokrov, ali i osiguranje savjetodavnih usluga te financijske podrške za različite akcije uređenja prostora 	<ul style="list-style-type: none"> Povećanje turističke izgrađenosti za 1.120 stambenih jedinica (kumulativno 17,2%) 	<ul style="list-style-type: none"> Povećanje turističke izgrađenosti za 1.420 stambenih jedinica (kumulativno 21,2%) Bez bitnijih promjena u prostorno-planskim dokumentima Bez bitnijih akcija na rehabilitaciji prostora 	<ul style="list-style-type: none"> Povećanje turističke izgrađenosti za 2.060 stambenih jedinica (kumulativno 31,26%)
Plažni prostor	<ul style="list-style-type: none"> Standard od 5 m² po posjetitelju se ne dostiže, no obogaćivanjem ponude u destinaciji smanjuje se faktor istodobnosti korištenja plažnog prostora, a dodatno se i povećava sadržajnost boravka na plažama (npr. različiti vodeni/adrenalinski parkovi, sportovi na vodi i sl.) 		<ul style="list-style-type: none"> Bez obzira na povećanje raspoloživog plažnog prometa, plaže ostaju usko grlo turističke nosivosti Grada; problem je posebno izražen u scenariju ubrzanog rasta potražnje 	
Voda za piće	<ul style="list-style-type: none"> Realizacijom projekta povećanja kapaciteta sustava dobave vode sukladno dugoročnoj projekciji rasta potražnje/potreba u vršnim razdobljima potrošnje uklanja se usko grlo turističke nosivosti Grada 		<ul style="list-style-type: none"> Nema promjena tehničko-tehnoloških obilježja sustava te raspoloživost vode za ostaje usko grlo, a moguće restrikcije umanjuju kvalitetu života lokalnih stanovnika te kvalitetu turističkog proizvoda, posebno uz ubrzani rast potražnje 	

Odvodnja	<ul style="list-style-type: none"> Realizacijom projekta odvodnje (osuvremenjivanje sustava, razdvajanje oborinskih, morskih i fekalnih voda te proširenje kanalizacijskog sustava na područje cijelog Grada) uklanja se usko grlo turističke nosivosti Grada 	<ul style="list-style-type: none"> Nema promjena tehničko-tehnoloških obilježja sustava te sustav odvodnje ostaje usko grlo, a mogući incidenti kao i neadekvatno zbrinjavanje otpadnih voda umanjuju kvalitetu života lokalnih stanovnika i turističkog proizvoda
Promet	<ul style="list-style-type: none"> Unaprijeđena prometna infrastruktura osigurava nesmetano odvijanje prometa i u uvjetima vršnih povećane potražnje 	<ul style="list-style-type: none"> Nema bitnijih promjena u destinacijskom prometnom sustavu te u uvjetima povećanja fizičkog prometa postojeći problemi vezani uz promet vozila u kretanju i mirovanju, kao i promet pješaka se dodatno intenziviraju što negativno utječe na kvalitetu života lokalnih stanovnika i zadovoljstvo turista; problem je posebno izražen u scenariju ubrzanog rasta potražnje
Buka i svjetlosno zagađenje	<ul style="list-style-type: none"> Uspostavljanjem sustava redovitog mjerenja razine buke i svjetlosnog zagađenja te provedbom mjera osiguranja maksimalne zakonski propisane razine buke i svjetlosnog zagađenja smanjuje se (potencijalna) iritacija lokalnog stanovništva i turista bukom i svjetlosnim zagađenjem 	<ul style="list-style-type: none"> Nema bitnijih promjena u destinacijskom sustavu upravljanja bukom i svjetlosnim zagađenjem te buka i svjetlosno zagađenje postaju snažan iritacijski faktor i za lokalne stanovnike i za posjetitelje
Gospodarska struktura	<ul style="list-style-type: none"> Iako je gospodarska struktura dominantno ovisna o turističkoj potražnji, širenje destinacijskog lanca vrijednosti primjerice u segmentu razvoj infrastrukture za sport i rekreaciju (primjerice sportski tereni PP Biokovo, more) te zdravlja (primjerice SB Biokovka) omogućava razvoj ponude koja nije namijenjena isključivo turističkoj potražnji; usklađen destinacijski razvoj jača dugoročnu konkurentsku sposobnost destinacije na turističkom tržištu te smanjuje rizike vezane uz gubitak turističkog udjela 	<ul style="list-style-type: none"> Ovisnost o jednostavnim proizvodima/uslugama koji pretežito ovise o značajnim ulaganjima u fiksni kapital i renti generira povećane rizike vezane uz gubitak turističkog udjela kao i utjecaj političkih, prirodnih ili zdravstvenih katastrofa u okruženju
Upravljanje	<ul style="list-style-type: none"> Uspostavljanje sustava mjerenja fizičkog obujma turističkog prometa, usklađivanje strateškog razvojnog okvira te osiguranje sustava monitoringa i kontrole učinka mjera upravljanja nosivim kapacitetom i resursnih pretpostavki sustava 	<ul style="list-style-type: none"> Zadržavanje postojećih obilježja destinacijskog institucionalnog okvira upravljanja turizmom

Stanovništvo	<ul style="list-style-type: none"> • Dodatno povećanje percepcije kvalitete života • Ubrzani rast realnog raspoloživog dohotka stanovnika utemeljen na proširenom destinacijskom lancu vrijednosti, poticajnom gospodarskom okruženju te inovacijama i proizvodima više dodane vrijednosti • Ubrzani rast društvenog standarda, posebice u segmentu mladih i mladih obitelji te starijih stanovnika • Zaustavljanje iseljavanja stanovništva i pozitivan prirodni prirast • Rast atraktivnosti i privlačnosti Grada za školovanje i zapošljavanje visokoobrazovanih djelatnika • Osiguranje održivih uvjeta za stanovanje i školovanje mladih i mladih obitelji 	<ul style="list-style-type: none"> • Zadržavanje visoke razine percepcije kvalitete života • Rast realnog raspoloživog dohotka stanovnika utemeljen na proširenom destinacijskom lancu vrijednosti i proizvodima više dodane vrijednosti • Rast društvenog standarda, posebice u segmentu mladih i mladih obitelji te starijih stanovnika • Usporavanje iseljavanja stanovništva i pozitivan prirodni prirast • Rast atraktivnosti i privlačnosti Grada za školovanje i zapošljavanje visokoobrazovanih djelatnika • Osiguranje održivih uvjeta za stanovanje i školovanje mladih i mladih obitelji 	<ul style="list-style-type: none"> • Blago smanjenje percepcije kvalitete života • Usporeni rast raspoloživog dohotka i društvenog standarda • Nastavak trendova iseljavanja stanovništva • Povećanje sezonskog zapošljavanja nisko kvalificirane radne snage • Nedostatak stambenih uvjeta za stanovanje i školovanje mladih i mladih obitelji 	<ul style="list-style-type: none"> • Izraženo smanjenje percepcije kvalitete života • Dugoročno smanjenje realnog raspoloživog dohotka i društvenog standarda u uvjetima intenziviranja pritiska na prirodne resurse te 'rentnoj ekonomiji' • Intenziviranje trendova iseljavanja stanovništva • Povećanje sezonskog zapošljavanja nisko kvalificirane radne snage • Nedostatak stambenih uvjeta za stanovanje i školovanje mladih i mladih obitelji
---------------------	---	---	--	---

Zaključak

Analiza scenarija pokazala je da je opravdano očekivati daljnje intenziviranje turističke potražnje koje može rezultirati povećanjem razine iritacije turizmom lokalnog stanovništva i narušavanjem kvalitete destinacijskog turističkog proizvoda. No, postavljeni scenariji jednako su tako ukazali i na moguće smjerove utjecaja destinacijske politike na pravodobno uklanjanje prepoznatih uskih grla i ograničenja turističke nosivosti Grada. Stoga Akcijski plan u nastavku ovog dokumenta, polazeći od učinkovitog destinacijskog upravljanja kao nužne pretpostavke održivog razvoja Grada, detaljnije sagledava potrebne aktivnosti koje je nužno poduzeti kako bi se osiguralo dugoročno održivo upravljanje turističkim nosivim kapacitetom Makarske.

Faza 3

Akcijski plan – Prioritetne mjere osiguranja nosivog turističkog kapaciteta grada Makarske

11. Akcijski plan

Područje djelovanja	Nositelj	Aktivnosti	Vremenski horizont				
			2023.	2024.	2025.	2026.	2027.
1. Izrada i provedba strateških dokumenata razvoja turizma Grada	Nositelj • Grad Makarska Ostali dionici • TZ grada Makarska • Udruge građana • Strukovne organizacije • Predstavnici poduzetnika u turizmu	<ul style="list-style-type: none"> Naslanjajući se na zaključke ovog dokumenta, izrada Plana upravljanja turizmom Grada (obvezna sukladno prijedlogu novog Zakona o turizmu⁴⁵) treba, između ostaloga, polučiti jasne odgovore na ciljeve razvoja turizma Grada, atribut konkurentnog turističkog brend-koncepta, programsko-proizvodnu te prostornu koncepciju razvoja. Uz turističko zoniranje prostora usklađeno s proizvodnim i brend-konceptom, potrebno je da Plan upravljanja osigurava i provjeru ekonomske i društvene održivosti razvoja turističkih proizvoda/sadržaja koji ne generiraju pritisak na prostorne i morske resurse kao što su: <ul style="list-style-type: none"> Zdravstveni turizam (SB Biokovka i poticanje razvoja povezanih sadržaja) Sportski turizam (kampovi za treniranje, akademija, škole natjecanja, boot camp i sl.) Manifestacijski (kulturni) turizam izvan glavne sezone U procesu definiranja dugoročne strateške orijentacije razvoja turizma Grada, poželjno je i usklađivanje s drugim jedinicama lokalne samouprave s područja Makarske rivijere, poželjno kroz izradu i prihvaćanje zajedničke Strategije razvoja turizma Makarske rivijere Uspostavljanje organizacijske strukture (kadrovi, financije, planovi rada) za provedbu i kontrolu provedbe strategije te plana upravljanja na načelima suradničke destinacije Javno predstavljanje/diseminacija ključnih odrednica Strategije (i ključnih faza njezine izrade) među svim destinacijskim dionicima 					

⁴⁵ Nacrt prijedloga zakona o turizmu prihvaćen je na 250. sjednici Vlade Republike Hrvatske, a na 18. sjednici Sabora Republike Hrvatske od 17. listopada 2023. donesen je zaključak da se prihvaća Prijedlog zakona te su sve primjedbe, prijedlozi i mišljenja upućeni predlagatelju radi pripreme Konačnog prijedloga zakona.

Područje djelovanja	Nositelj	Aktivnosti	Vremenski horizont				
			2023.	2024.	2025.	2026.	2027.
2. Uspostavljanje sustava upravljanja nosivim kapacitetom Grada	Nositelj • Grad Makarska Ostali dionici • TZ grada Makarska	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljanje organizacijske strukture (kadrovi, financije, planovi rada) za provedbu i kontrolu programa upravljanja nosivim kapacitetom Grada, organizacija može biti samostalna ili povezana/integrirana s organizacijskom strukturom za izradu i provedbu plana upravljanja turizma Grada • Uspostavljanje sustava kontinuiranog praćenja obilježja turističke fizičke potražnje (broj turista/noćenja koji borave u komercijalnim i nekomercijalnim kapacitetima, jednodnevni posjetitelji), uključujući integriranje sa sustavom praćenja turističkih kapaciteta; sustav uključuje i praćenje utjecaja turističkog posjećivanja specifičnih lokacija/atrakcija kao što su plažni prostori, PP Biokovo (u suradnji s javnom ustanovom), stara jezgra i sl.; analiza i diseminacija rezultata nadležnim institucijama za upravljanje nosivim kapacitetom te provedbu plana upravljanja turizmom Grada • Uspostavljanje sustava kontinuiranog praćenja obilježja (veličina, kvaliteta i sl.) komercijalnih i nekomercijalnih kapaciteta, posebice vezanih uz stambene jedinice; sustav integrira raspoložive alternativne izvore podataka (npr. podaci o obveznicima poreza na vikendice, obveznicima komunalne naknade, korisnicima različitih komunalnih usluga primjerice vode i sl.); aktivnost je povezana s područjem djelovanja ograničavanja rasta kapaciteta u objektima u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u domaćinstvu; analiza i diseminacija rezultata nadležnim institucijama za upravljanje nosivim kapacitetom te provedbu plana upravljanja turizmom Grada • Uspostavljanje sustava kontinuiranog praćenja (polugodišnji intervali) kvalitete učinaka turizma na dobrobit/kvalitetu života lokalnog stanovništva (kraći upitnici, slučajni/reprezentativni uzorak, indikativni rezultati prema demografskim varijablama i ovisnosti o privređivanju od turizma); analiza i diseminacija rezultata nadležnim institucijama za upravljanje nosivim kapacitetom te provedbu plana upravljanja turizmom Grada • Uspostavljanje sustava kontinuiranog praćenja (godišnji/dvogodišnji intervali) kvalitete ponude i zadovoljstva gostiju (provođenje (vrlo) kratkih anketa o ključnim i najkritičnijim elementima turističke ponude među turistima korištenjem kvotnog/stratificiranog uzorka sa vrstom smještaja kao kontrolne 					

Područje djelovanja	Nositelj	Aktivnosti	Vremenski horizont				
			2023.	2024.	2025.	2026.	2027.
		varijable); analiza i diseminacija rezultata nadležnim institucijama za upravljanje nosivim kapacitetom te provedbu plana upravljanja turizmom Grada					
3. Poticanje razvoja destinacijskog lanca vrijednosti	Nositelj • Grad Makarska Ostali dionici • TZ grada Makarska • Udruge građana • Strukovne organizacije • Predstavni poduzetnika u turizmu	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljanje sustava savjetodavnog (tehnička pomoć) poticanja razvoja destinacijskog lanca vrijednosti u segmentu privatnih poduzetnika usuglašenim sa zoniranjem prostora te proizvodnim i brend-konceptom, sukladno planu upravljanja turizmom Grada, uključujući pomoć u procesu pripreme projektne dokumentacije za apliciranje na različite EU programe/fondove odnosno druge izvore financiranja (bespovratna sredstva različitih programa ministarstava, HBOR, HAMAG-BICRO i sl.); procjena održivosti uspostavljanja financijske potpore Grada razvoju najvažnijih projekata u segmentu privatnog sektora • Priprema i razvoj javnih ili javno-privatnih projekata usmjerenih na razvoj destinacijskog lanca vrijednosti sukladno planu upravljanja turizmom Grada, uključujući provjeru ekonomske i društvene opravdanosti te utjecaja na okoliš projekata, pripremu projektne dokumentacije, osiguranje financiranja i eventualnog partnerstva u provedbi, kao i realizaciju projekta 					
4. Kontroliranje razine buke i svjetlosnog zagađenja	Nositelj • Grad Makarska Ostali dionici • TZ grada Makarska • Udruge građana • Strukovne organizacije/Predstavni poduzetnika u turizmu	<ul style="list-style-type: none"> • Praćenje razine buke i izrada karata buke sukladno <i>Pravilniku o najvišim dopuštenim razinama buke s obzirom na vrstu izvora buke, vrijeme i mjesto nastanka</i>; provedba aktivnosti kontrole razine buke (prometnice, zone ugostiteljstva i sl.) i usklađivanja s najvišim dopuštenim razinama, posebice tijekom razdoblja od lipnja do rujna • Praćenje usklađenosti rasvjete sa <i>Pravilnikom o zonama rasvijetljenosti, dopuštenim vrijednostima rasvjetljavanja i načinima upravljanja rasvjetnim sustavima</i>; provedba mjera usklađivanja rasvjete s dopuštenim vrijednostima 					
5. Povećanje prihvatnog kapaciteta plažnog prostora	Nositelj • Grad Makarska Ostali dionici • Koncesionari • TZ grada Makarska	<ul style="list-style-type: none"> • Uz redovne aktivnosti upravljanja pomorskim dobrom i ulaganja u plaže (čišćenje, dohrana, održavanje i uređenje i sl.), pokreću se i aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> • detaljne analize postojećeg korištenja obalne linije te prostornih ograničenja i osjetljivosti prostora 					

Područje djelovanja	Nositelj	Aktivnosti	Vremenski horizont				
			2023.	2024.	2025.	2026.	2027.
		<ul style="list-style-type: none"> planiranja i proširenja površina plaža prvenstveno kroz proširenje u zaleđe te olakšanje pristupa u more na hridinasto-kamenim plažama, uključujući i plaže na potezu od zone ugostiteljsko-turističke namjene na zapadu do sjeverozapadne strane poluotoka sv. Petar analize utjecaja klimatskih promjena na održivost plaža uspostavljanje zona, profiliranje i usklađivanje sadržaja (ugostiteljstvo, sport i rekreacija, pontoni/sunčališta i sl.) na plažama i uz plaže koji povećavaju ugodu boravka na plaži i uz veću gužvu Preispitivanje mogućnosti odnosno osiguranje uvjetovane gradnje pratećih sadržaja planiranih hotela i kampova u zonama (npr. bazena, uređenja značajnih parkovnih i zelenih površina i sl.), ali i obiteljskog smještaja Poticanje izgradnje (savjetodavne usluge, financijski programi) bazena uz postojeće objekte obiteljskog smještaja, ali i ostale vrste komercijalnih kapaciteta (kampovi, mali i obiteljski hoteli, pansioni i sl.) Obogaćivanje destinacijskog lanca vrijednosti (sadržaji sporta i rekreacije, zabave i kulture, boravka u prirodi, izleta, ugostiteljstva i sl.) u cilju smanjenja faktora istodobnosti boravka posjetitelja na plažama 					
6. Ograničenje rasta turističke izgrađenosti	Nositelj <ul style="list-style-type: none"> Grad Makarska Ostali dionici <ul style="list-style-type: none"> Zavod za prostorno uređenje Splitsko-dalmatinske županije TZ grada Makarska Udruge građana Strukovne organizacije Predstavnici pružatelja usluga 	<ul style="list-style-type: none"> Analiza demografskih trendova i projekcije demografskog razvoja Grada (u analizu se uključuje i utjecaj očekivanog priljeva potrebne radne snage) o stvarnim potrebama stambenog prostora i svih drugih sadržaja za stalne stanovnike Grada Usklađivanje prostorno-planske dokumentacije na način da se za građevinska područja naselja: <ul style="list-style-type: none"> Preispitaju uvjeti gradnje stambenih građevina (posebice tip slobodnostojeće stambene građevine) u smjeru povećanja minimalne građevne čestice i smanjenje broja dozvoljenih stambenih jedinica kako bi se smanjila gustoća korištenja prostora te ukupni potencijalni maksimum nove izgradnje 					

Područje djelovanja	Nositelj	Aktivnosti	Vremenski horizont				
			2023.	2024.	2025.	2026.	2027.
		<ul style="list-style-type: none"> • Preispita potreba planiranja dvojnih građevina i građevina u nizu u smjeru ograničenja/ukidanja mogućnosti izgradnje dvojnih građevina i građevina u nizu (posebice na malim građevnim jedinicama) • Izrade urbanistički planovi uređenja za preostale neizgrađene dijelove naselja kojima se osigurava očuvanje prostora za sve potrebne sadržaje i namjene u naselju (javna i društvena namjena, rekreacija, zelenilo, poslovna namjena, prometne površine i sl.) • Preispita potreba zadržavanja ukupno planiranih neizgrađenih dijelova građevinskih područja naselja u smjeru njihovog smanjenja • Preispita (osigura) mogućnost uvjetovanja gradnje pratećih sadržaja planiranih hotela u zonama ugostiteljsko-turističke namjene u naselju • Razradi prijedlog tipologije za novu gradnju po dijelovima naselja te u prostorni plan ugradi detaljnije određenje tipologije gradnje i oblikovanja građevina, s posebnim naglaskom na: proporcije i dimenzije građevina, vrste krova i pokrova, proporcije i oblik otvora, materijale i boje građevina i građevinskih elemenata, oblikovanje pomoćnih građevina, uređenje građevne čestice • Razradi model fiskalnog destimuliranja izgradnje u okviru nadležnosti Grada koji bi uključio primjerice povećanje komunalne naknade i doprinosa za pojedine zone nove izgradnje te paušalnu boravišnu pristojbu; zbog ograničenih finansijskih dosega takvih mjera (primjerice zakonski postavljene gornje granice paušalne boravišne pristojbe) radi se o mjerama koje bi prije svega jasno signalizirale odlučnost lokalne zajednice da smanji rast turističke izgradnje (potrebno je procijeniti mogućnost poreznog diferenciranja stvarnih domaćina u odnosu na poduzetnika/nerezidente koji pružaju usluge smještaja u domaćinstvu) • Usklađivanje prostorno-planske dokumentacije na način da se za građevinska područja ugostiteljsko-turističke namjene izvan naselja: 					

Područje djelovanja	Nositelj	Aktivnosti	Vremenski horizont				
			2023.	2024.	2025.	2026.	2027.
		<ul style="list-style-type: none"> • preispita potreba zadržavanja ukupno planiranog broja ležajeva u zonama ugostiteljsko-turističke namjene, ali i ukupnog broja planiranih zona u smjeru njihovog smanjenja • preispita (osigura) mogućnost uvjetovane gradnje pratećih sadržaja planiranih hotela i kampova u zonama (npr. bazena, uređenja značajnih parkovnih i zelenih površina i sl.) 					
7. Rehabilitacija prostora	Nositelj <ul style="list-style-type: none"> • Grad Makarska Ostali dionici <ul style="list-style-type: none"> • Udruge građana • Strukovne organizacije (npr. arhitekti/urbanisti) 	<ul style="list-style-type: none"> • Planiranje i realizacija programa unapređenja društvenog standarda (prostori za rekreaciju i boravak u prirodi, sadržaji kulture, interpolacije zelenih oaza, urbani parkovi, perivoji, uređenje trgova i ulica i neuređenih prostora/objekata i sl.) • Osiguranje savjetodavnih usluga (pristup projektiranju/ uređenju, izvori financiranja, zakonodavni okvir i sl.) te financijske podrške za različite akcije uređenja prostora i objekata u specifičnim zonama (u rasponu od škura i pokrova do oblikovanja objekata privatne i komercijalne namjene) 					
8. Ograničenje rasta kapaciteta u objektima u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u domaćinstvu	Nositelj <ul style="list-style-type: none"> • Grad Makarska Ostali dionici <ul style="list-style-type: none"> • TZ grada Makarska • Udruge građana • Strukovne organizacije/ predstavnici pružatelja usluga 	<ul style="list-style-type: none"> • Razrada i provedba programa ograničavanja rasta kapaciteta u tzv. privatnom smještaju (sukladno pravnom okviru koji pruža (novi) Zakon o turizmu) uz diferenciranje poziciju iznajmljivača s obzirom na stvarno pružanje usluga u domaćinstvu (prebivalište na području Grada, pružanje usluga u okviru domaćinstva) u odnosu na ostale iznajmljivače (nemaju prebivalište na području Grada, usluge ne pružaju u okviru domaćinstva); razrada programa pretpostavlja prethodnu kvalitetnu analizu ukupnih komercijalnih i nekomercijalnih objekata vezanih uz stambene objekte kao i dugoročne interese vlasnika • Provedba ciljanih PR kampanji usmjerenih prema lokalnom stanovništvu s ciljem jačanja svijesti potencijalne neodrživosti dosadašnjeg modela razvoja turizma s potencijalnim značajnim i nepovratnim dugoročnim štetama po kvalitetu života odnosno ekonomske koristi u uvjetima smanjenja kvalitete turističkog doživljaja i atraktivnosti destinacije 					

Područje djelovanja	Nositelj	Aktivnosti	Vremenski horizont				
			2023.	2024.	2025.	2026.	2027.
9. Uklanjanje uskih grla vezanih uz promet u kretanju i mirovanju	Nositelj • Grad Makarska Ostali dionici • Gradska javna poduzeća • TZ grada Makarska	<ul style="list-style-type: none"> • Priprema, planiranje i projektiranje te provedba aktivnosti i projekata upravljanja prometnim tokovima na području Grada kao i sanacije te rekonstrukcije točaka najveće prometne gužve predloženih Prometnom analizom prometnog opterećenja prometnica u gradu Makarsko (Fakultet prometnih znanosti Sveučilišta u Zagrebu) • Priprema, planiranje i projektiranje te provedba aktivnosti rješavanja problema prometa u mirovanju u segmentu upravljačkih aktivnosti (informiranje posjetitelja, usluge pametnog parkiranja, kontrola, naplata i sl.) te pokretanja investicija u izgradnju infrastrukture (garaže, javna parkirališta i sl.) • Priprema, planiranje i provedba aktivnosti upravljanja pješačkim prometom u jezgri (dimenzioniranje prometnih tokova, označavanje atrakcija, itinerera, informiranje putem QR koda i sl.) 					
10. Uklanjanje uskih grla vezanih uz raspoloživost vode i odvodnju	Nositelj • Grad Makarska Ostali dionici • Makarska d.o.o.	<ul style="list-style-type: none"> • Priprema, projektiranje i realizacija projekta povećanja kapaciteta sustava dobave vode sukladno dugoročnoj projekciji rasta potražnje/potreba u vršnim razdobljima potrošnje • Realizacija projekta kanalizacijske mreže na području Aglomeracije Makarska 					